

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Marja Kajoskivi ja Arto Ruuska

Ympäristötuen vaikuttavuuden arviointi pohjoiskarjalaisten maanviljelijöiden näkökulmasta ohjelmakaudella 2007–2013

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Kevät 2013
Maaseutuelinkeinojen
koulutusohjelma
Sirkkalantie 12 A 2
80100 Joensuu
Puh. (013) 260 6900

Tekijä(t)

Marja Kajoskivi ja Arto Ruuska

Nimeke

Ympäristötuen vaikuttavuuden arviointi - Pohjoiskarjalaisten viljelijöiden näkökulma ohjelmakaudella 2007–2013

Toimeksiantaja

Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämispalvelu Aducaten PKArvi-hanke sekä Pohjois-Karjalan ELY-keskus

Tiivistelmä

Tässä opinnäytetyössä selvitettiin, kuinka pohjoiskarjalaiset viljelijät ovat kokeneet maatalouden ympäristötukisitoumuksen sekä erityistukisopimusten sitovuuden ja kuinka he ovat niitä pyrkineet ja kyenneet toteuttamaan. Työn tulokset antavat taustatietoa PKArvi-hankkeelle ympäristötuen tavoitteiden toteutumisesta.

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena. Kyselyyn valitut tilat otettiin satunnaisotantana ympäristötukeen sitoutuneiden pohjoiskarjalaisten viljelijöiden keskuudesta. Otanta suoritettiin TIKE:n maatilarekisteristä. Otannan laajuus 500 tilaa, joista 170 vastasi kyselyyn. Tuloksia tutkittiin käyttämällä ristiintaulukointia vertailtaessa tekijöiden välisiä suhteita sekä lasquemalla jakaumia otantajoukosta.

Tutkimuksessa selvisi, että viljelijät ovat muuttaneet viljelytapojaan siten, että ne vastaavat ympäristötukisitoumuksen edellyttämiä ehtoja. Maataloustuotannolle asetettavien tavoitteiden tulisi olla enemmän paikallisia ja lähiympäristöä koskevia. Ongelmaksi on koettu byrokratia ja monimutkaiset tukiehdot varsinkin erityistukisopimuksissa ja valvonnassa. Erityistuet koettiin työmäärää lisääviksi, mistä syystä korvaus koettiin liian alhaiseksi. Viljelijät kokevat tukijärjestelmän tutuna ja turvallisena eivätkä siksi halua muuttaa sitä. Tukijärjestelmän muutoksissa tulisikin edetä pienin askelin.

Suojakaistat koettiin vaikuttavammaksi toimenpiteeksi ympäristön kannalta kuin pientareet. Luonnonhoitopeltojen, suojakaistojen ja pientareiden koettiin olevan rikkakasvipankkeja, joita ei pysty tukiehtojen puitteissa hoitamaan. Lannoitukseen ja viljelynsuunnitteluun liittyvät toimenpiteet ovat korkealla viljelijöiden arvoasteikossa. Avoimen ja hoidetun maaseutumaiseman sekä luonnon monimuotoisuuden ylläpitoa viljelijät eivät näytä kokevan ympäristönsuojelutoimenpiteinä.

Kieli Suomi

Sivuja 85 + 5

Asiasanat

maatalous, ympäristötuki, Pohjois-Karjala, maanviljelijät

THESIS
Spring 2013
Degree Programme in Rural
Industries
Sirkkalantie 12 A 2
FIN 80100 Joensuu
Tel. 358-013-260 6900

Author(s)

Marja Kajoskivi and Arto Ruuska

Title

Evaluation of the Environmental Aids Effectiveness-Viewpoint of North Karelian farmers in 2007-2013.

Commissioned by University of Eastern Finland Aducate, centre for training and development PKArvi-project and North Karelia ELY-centre

Abstract

The goal of this study was to find out how farmers in North Karelia have experienced the validity of agri-environment commitment and special aid commitment, and how they have tried or been able to fulfill them. The outcome of the study is meant to give backup information for PKArvi-project how the objectives have come true.

The study was executed as a survey. The farms that were chosen for the study were random samples of all North Karelian farms that have engaged in agri-environment commitment. The random sample was made from Tike's farm register. The extent of the study was 500 farms of which 170 farms answered the survey. The results were studied by using cross tabulation to compare the relations of the factors and by counting the distributions of the sample.

The study indicates that farmers have changed their farming methods so that they parallel the terms of agri-environment commitment. The goals that are made for agriculture should be more local and concern the surrounding area. The byrocracy and complex aid terms have been experienced as a problem, especially in the special aid commitments and supervision of aids. The special aids were seen as increase in the workload, and thus the compensation has been seen too low. The farmers feel that the subsidy system is safe and familiar, and therefore don't want to change it. The changes in the subsidy system should be carried out little by little.

The filter strips have been experienced as more effective action than the banks on the behalf of environment. Nature management fields, filter strips and banks were thought to be weed banks that cannot be taken care of in the terms of subsidies. The actions regarding fertilization and planning of farming are high in the scale of farmers. The upkeep of open and cared agricultural landscape and diversity of nature were not considered as environmental acts among the farmers.

Language Finnish

Pages 85 + 5

Key words

agriculture, environmental aid, North Karelia, farmers

Nimiö	
Tiivistelmä	
Abstract	
Sisällys	
1 Johdanto	6
1.1 Taustaa	6
1.2 Toimeksiantaja	7
2 Tietoperusta	8
2.1 Keskeiset käsitteet	8
2.2 Muuttuva maatalous	9
2.3 Maatalous vesistöjen kannalta	10
2.4 Maatalouden ympäristötukijärjestelmä	12
2.5 Katsaus aiempiin tutkimuksiin	14
2.5.1. Maatalouden ympäristötuen vaikutus ravinnekuormitukseen: tuloksia viljatilojen valintoja tarkastelevasta tilastollisesta tutkimuksesta	14
2.5.2 MYTVAS 3	15
2.5.3 Maatalouden ympäristötuen erityistukia koskeva tarkastuskertomus 113/2005.....	17
2.5.4 Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007–2013 väliarviointi	25
3 Työn tarkoitus, tutkimusongelmat ja aiheen rajaus	33
3.1 Tutkimuksen tarkoitus.....	33
3.2 Tutkimusongelmat	33
3.3 Tutkimuksen rajaus	34
4 Tutkimuksen toteuttaminen: aineisto, aineistonkeruu, tutkimusmenetelmät ja analyysimenetelmät	35
4.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu	35
4.2 Tutkittavat.....	35
4.3 Aineiston käsittely ja analyysi	35
5 Tulokset ja niiden tulkinta.....	37
5.1 Vastaaajien määrä, ikä, sukupuoli ja tilan koko	37
5.2 Vastaaajien koulutustausta, yrittäjyyden kesto ja ympäristötukisitoumuksen tilatyypit	38
5.3 Ympäristötuen perustoimenpiteet ja lisätoimenpiteet	39
5.3.1 Perustoimenpiteet.....	39
5.3.2 Lisätoimenpiteet.....	55
5.4 Ympäristötuen erityistukisopimukset	60
6 Pohdinta.....	70
6.1 Yleisiä havaintoja	70
6.2 Perustoimenpiteet	72
6.3 Lisätoimenpiteet	76
6.4 Erityistukisopimukset	78
6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja virhemahdollisuudet	81
6.6 Tutkimuksen eettisyys	82
6.7 Oppimisprosessi ja ammatillisen kasvun ja kehityksen kuvaus	83
6.8 Toimenpidesuosituksien ja jatkotutkimusaiheet	84
Lähteet.....	85

Liitteet

Liite 1.	Erityistukisopimusten valintojen syyt	
Liite 2.	Kyselyn kuvia	
Liite 3.	Kysymyssarja	
Liite 4.	Saatekirje	
Liite 5.	Otantapyyntö	

Kuvat, kuvat ja taulukot

Kuva 1.	Levityskaluston hankinta lannan tarkempaan levitykseen on yksi esimerkki tyypillisestä ympäristötukeen liittyvästä investoinnista.	47
Kuva 2.	Ympäristötuen valvontaa koetaan olevan riittävästi.	48
Kuva 3.	Hyvin hoidetut suojakaistat ovat viljelijöiden mielestä tehokkaita ravinnepestöjen ehkäisyssä.	75
Kuva 4.	Hyvin hoidetut erityistukikohteet ovat sekä maaseutumaiseman säilyttämisen että luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisen kannalta tehokkaita.	80
Kuvio 1.	Ikäryhmät	37
Kuvio 2.	Ympäristötukeen sitoutuneiden tilatyypit	39
Kuvio 3.	Viljelijöiden näkemys ympäristötuen perustoimenpiteiden vaikuttavuudesta (n=114)	41
Kuvio 4.	Viljelijöiden näkemys ympäristötuen perustoimenpiteiden muutostarpeista (n=143)	42
Kuvio 5.	Perustoimenpiteet ovat selkeitä ja helppoja toteuttaa –väittäjä	43
Kuvio 6.	Ympäristötukijärjestelmää pitää muuttaa uudelle ohjelmakaudelle -väittäjä	45
Kuvio 7.	Saatu korvaus on riittävän suuri sitoumusehtojen edellyttämään työmäärään nähden –väittäjä	46
Kuvio 8.	Perustoimenpiteistä on mielestäni hyötyä ympäristölle –väittäjä	50
Kuvio 9.	Ympäristötuki pitää kohdentaa vain tiloille, jotka sijaitsevat ympäristön kannalta riskialttiilla alueilla –väittäjä.	51
Kuvio 10.	Olen muuttanut viljelytapojani sitoumuksen edellytysten mukaisiksi -väittäjä	53
Kuvio 11.	Aion sitoutua jatkossakin ympäristötukeen.	54
Kuvio 12.	Valitut lisätoimenpiteet	57
Kuvio 13.	Lisätoimenpiteiden valintojen syyt	58
Kuvio 14.	Kyselyyn vastanneiden viljelijöiden kiinnostus hakea uusia erityistukisopimuksia	61
Kuvio 15.	Voimassa olevat ympäristötuen erityistukisopimukset	63
Kuvio 16.	Erityistukisopimuksilla vaikutetaan enemmän ympäristön tilaan kuin ympäristötukisitoumuksella	64
Kuvio 17.	Kasvipeitteisyyttä ylläpitävät erityistukisopimukset ovat tehokkaita ravinnepestöjen vähentämisessä	66
Kuvio 18.	Olen muuttanut merkittävästi viljelytapojani erityistukisopimuksen myötä	67

Kuvio 19.	Sellaisen maatilan, jossa on paljon muutakin toimintaa ei kannata tehdä erityistukisopimuksia suuren työmäärän vuoksi-väittämä.	68
Taulukko 1.	Vastaajien mielipiteiden jakauma ikäluokittain suhteellisina frekvensseinä (%) väittämästä "Perustoimenpiteet ovat selkeitä ja helppoja toteuttaa".	43
Taulukko 2.	Kaksiulotteinen jakauma tilakoon vaikutuksesta viljelijöiden näkemykseen siitä korvaako maksettu tuki sitoumusehtojen vaatiman työmäärän. Ristiintaulukoinnin tulos suhteellisina frekvensseinä (%).	47
Taulukko 3.	Kaksiulotteinen jakauma ympäristötuen eri tilatyypin valinnoista lisätoimenpiteiden määrän suhteen. Ristiintaulukoinnin tulos suhteellisina frekvensseinä (%).	56
Taulukko 4.	Luonnonmukaisesta tuotannosta kiinnostuneet viljelijät (n=24) ...	62
Taulukko 5.	Luonnonmukaisen tuotannon sopimuksen tehneiden viljelijöiden mielipiteen jakautuminen korvauksen riittävydestä suhteessa muiden erityistukisopimuksen tehneiden viljelijöiden mielipiteeseen.	65

1 Johdanto

1.1 Taustaa

Suomi on ollut Euroopan unionin (EU) jäsenmaa lähes 18 vuoden ajan. Jäsenyyden myötä maatalouden tukijärjestelmät uudistuivat maassamme kokonaan; nykyinen järjestelmä sisältää EU:n kokonaan rahoittamia tukimuotoja, osittain EU:n ja jäsenmaan rahoittamia tukia sekä jäsenmaan rahoittamia, ns. kansallisia tukia. Yksi merkittävimmistä EU:n osittain rahoittamista tukimuodoista on maatalouden ympäristötuki, jonka ehdot yleensä määritellään uudelleen ohjelmakauden vaihtuessa. Nykyinen ohjelmakausi päättyy vuoden 2013 jälkeen, ja tuolloin on aika tarkastella niitä tuloksia, joita maatalouden ympäristötuella on saatu aikaiseksi.

Ympäristötuelle on asetettu kunkin ohjelmakauden osalta tietyt tavoitteet, joita eritellään jäljempänä. Ovatko nämä tavoitteet sellaisia, että myös viljelijät ovat voineet ne sisäistää, onkin sitten eri asia. Viljelijöiden sitoutuminen ympäristötukeen saattaakin olla tavoitteiltaan ja lähtökohdiltaan aivan erilainen kuin hallinnon asettamat tavoitteet ympäristötukijärjestelmälle.

Tällä tutkimuksella pyritään selvittämään, kuinka ympäristötuen tavoitteet toteutuvat käytännössä pohjoiskarjalaisilla mautiloilla ja mitkä ovat viljelijöiden tavoitteet ympäristötuen osalta. Aihe on valittu opinnäytetyön aiheeksi, koska uuden ohjelmakauden maatalouden ympäristötukijärjestelmää suunnitellaan parhailaan. Aihe on myös hyvin ajankohtainen, sillä maatalouden ympäristöasiat ovat nousseet nykyään erittäin tärkeiksi. Koska kyse on opinnäytetyöstä, aihe on ajankohtaisuudessaan ja laajuudessaan omiaan tukemaan myös tekijöidensä ammatillista kehittymistä.

Työ on toteutettiin vuoden 2013 huhtikuussa. Aloitimme kysymysten asettelun loppuvuodesta 2012, ja kysymykset postitettiin 2013 tammikuussa. Helmi- ja maaliskuussa toteutettiin työn kirjallinen osuus.

Tutkimus tehtiin työparina ja työnjako pyrittiin tekemään mahdollisimman tasa-puoliseksi niin asiasisällön kuin toteutuksenkin osalta. Ohjaajana tutkimuksessa toimii Anne Poutiainen ja tarkastajana Jari Spoof.

1.2 Toimeksiantaja

Ensisijaisena toimeksiantajana on Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate:n PKArvi-hanke. PKArvi-hankkeessa seurataan ja arvioidaan Pohjois-Karjalan alueellisen maaseutusuunnitelman toteutusta alueellisella ja paikallisella tasolla. Hanke arvioi esimerkiksi sitä, että miten tavoitteet on saavutettu ja millaisia tuloksia maaseudun kehittämiseksi on saatu. Saatua tietoa voidaan hyödyntää valmistauduttaessa uuteen ohjelmakauteen 2014–2020.(Itä-Suomen yliopisto. 2013).

Pohjois-Karjalan ELY-keskus on opinnäytetyön toinen toimeksiantaja. ELY-keskus on valtionhallinnon alueellinen kehittämis- ja palvelukeskus. Sen tehtävät ja palvelut jakaantuvat kahdelle vastualueelle: elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri on yksi alue, toinen on Ympäristö ja luonnonvarat. ELY-keskus haluaa myös tietoa maaseutusuunnitelman toteutumisesta, koska on myös itse maaseutusuunnitelman toteuttaja.(ELY-keskus.2012.)

2 Tietoperusta

2.1 Keskeiset käsitteet

Ympäristötuen perustoimenpiteillä tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joita viljelijän on aina noudatettava, kun hän sitoutuu maatalouden ympäristötukeen.

Ympäristötuen lisätoimenpiteillä tarkoitetaan niitä valinnaisia toimenpiteitä, joita viljelijä voi valita ympäristötukisitoumukseen perustoimenpiteiden lisäksi.

Tukialueet A, B ja C: Maantieteellisesti Suomi on jaettu useampaan tukialueeseen, joita voivat koskea erilaiset tukiehdot. C-alue jakaantuu lisäksi (yhteensä) viiteen eri alueeseen.

Euroopan unioni, jäljempänä EU, on 27:n Euroopan maan muodostama taloudellinen ja poliittinen liitto (Europa 2012).

Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen maatilarekisteri, jäljempänä TIKE:n maatilarekisteri tarkoittaa rekisteriä, joka sisältää maatalojen tunniste- ja yhteystietoja, maatalojen kotieläinmäärätietoja sekä maan- ja pellonkäyttötietoja.

Ympäristötuen tavoitteet ovat Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007–2013 asiakirjassa ympäristötuelle asetetut yleiset tavoitteet, jotka on avattu tämän raportin kohdassa 2.5.4. Lisäksi kehittämissuunnitelmassa on jokaiselle ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteelle asetettu omat toimenpidekohtaiset tavoitteensa, mihin kullakin toimenpiteellä pyritään.

Ympäristötuen vaikuttavuus tarkoittaa ympäristötuen toteutetuilla toimenpiteillä aikaan saatuja muutoksia ympäristön tilassa tietyllä aikavälillä, tässä tapauksessa ohjelmakauden 2007–2013 aikana. Lisäksi vaikuttavuus näkyy viljelijöiden mahdollisuutena ja halukkuutena toteuttaa ympäristötuelle asetettuja toimenpiteitä, joita ympäristötuen tavoitteiden toteutumiseksi on asetettu.

Ympäristötuen vaikuttavuuden arvioinnilla tarkoitetaan ympäristötuen tavoitteiden toteutumisen mittaamista tietyillä menetelmillä sekä sen mittaamista, kuinka viljelijät ovat kyenneet toteuttamaan ympäristötuen toimenpiteitä ja kuinka he asennoituvat toimenpiteiden toteuttamiseen.

Typala on Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kehittämä www-pohjainen sovellus, jolla voidaan luoda www-pohjaisia kyselyitä, lähinnä opinnäytetöihin ja muihin projekteihin.

2.2 Muuttuva maatalous

Maatalouden rakennemuutos jatkuu, tilojen lukumäärä vähenee, mutta toisaalta tilojen koko kasvaa. Suuremmilla tiloilla on yleensä paremmat mahdollisuudet ottaa ympäristö huomioon esimerkiksi käyttämällä uutta ympäristöä vähemmän kuormittavaa teknologiaa. Peltoalan odotetaan pysyvän samalla tasolla, vaikka kotieläintuotanto väheneekin ja samalla odotetaan bioenergiakasvien tuotannon lisääntyvän. Kun tuotanto keskittyy, tulee lannanlevitysala laajenemaan. (Vuoksen vesienhoitoalueen... 2009, 33.)

Maatalouden ympäristötuki ohjaa maataloutta ympäristölle parempaan suuntaan vaikuttamalla tasapainoiseen lannoittamiseen, suojavyöhykkeiden perustamiseen, kosteikkojen rakentamiseen ja luonnonmukaiseen tuotantoon. Toisaalta, kun tuotanto kasvaa, voi vesistöjen ravinnekuormitus lisääntyä. (Vuoksen vesienhoitoalueen... 2009, 53.)

Huolimatta maatalouden lannoitteiden käytön vähenemisestä, viljelystekniiikan kehittymisestä ja ympäristönhoidossa tehdyistä toimenpiteistä 1990–2000-luvulla, merkittävää vaikutusta pintavesien tilaan ei tutkimustulosten mukaan ole vielä havaittu (Vuoksen vesienhoitoalueen... 2009, 53).

Suomessa kotieläintuotanto kaikissa tuotantomuodoissaan on ollut kautta aikojen merkittävin tuotannonala. Tästä merkittävin tuotantosuenta on ollut, ja on edelleen, maidontuotanto. Suuren alue- ja rakennepoliittisen merkityksen lisäksi

maidontuotannolla on huomattava rooli myös maaseudun luonnon monimuotoisuuden sekä ympäristönhoidon kannalta. Maidontuotantoon liittyy olennaisesti laiduntaminen sekä nurmikasvien viljely, joiden positiivinen vaikutus maaperän hyvään rakenteeseen, eroosion sekä hiilidioksidipäästöjen vähenemiseen on erittäin merkittävä verrattuna monokulttuuriseen viljakasvien viljelyyn. (MMM 2007, 2008, 2009 ja 2010.)

Maitotilojen määrä on viime vuosina vähentynyt 5-10 %:n vuosivauhtia ja vastaavasti tilakoko on kasvanut niin pinta-alojen kuin eläinmäärienkin osalta. Suuntauksen jatkuessa ongelmaksi osalla maitoiloista tulevaisuudessa voi rakennemuutoksen ja tilakokojen kasvun myötä tulla eläintiheyden kasvu suhteessa tilakohtaiseen peltoalaan. Mikäli tiloilla peltoala jää liian pieneksi suhteessa eläinmäärän, aiheuttaa se ongelmia lannan käsittelyssä ja levitysalojen riittävydessä. Myös rehuomavaraisuus tiloilla saattaa tämän kehityksen myötä alentua. (MMM 2007, 2008, 2009 ja 2010.)

Rikkinainen tilusrakenne, pienet ja etäällä talouskeskuksesta sijaitsevat peltolohkot luovat haasteita sekä maito- että muiden kotieläintilojen lannan käsittelyyn ja levitykseen. Riski siitä, että lannan levittäminen vuodesta toiseen tapahtuu vain talouskeskuksen lähistöllä sijaitseville pelloille, on olemassa. Tämän vuoksi onkin olennaisen tärkeää tulevaisuudessa pyrkiä kaikin keinoin kannustamaan viljelijöitä karjanlannan ravinteiden tehokkaaseen hyväksi-käyttöön koko maatilana pelloilla. Tätä ajatellen uusien teknologioiden ja viljelymenetelmien omaksumista on syytä pyrkiä tukemaan. (MMM 2007, 2008, 2009 ja 2010.) Lisäksi lannan vastaanottamisesta on pyrittävä tekemään riittävän houkuttelevaa maataloille, joilla ei karjanlanta synny oman tuotannon kautta. Tässä asiassa ympäristötukijärjestelmällä ja sen toimenpiteillä tulee olemaan merkittävä rooli.

2.3 Maatalous vesistöjen kannalta

Vesistöjen kannalta keskeisiä ympäristötuen lisätoimenpiteitä ovat peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys, kosteikkojen ja suojavyyöhykkeiden rakentaminen. Lisäksi tilat tarvitsevat lisää neuvontaa, jotta ravinnekuormitusta vesistöihin saataisiin pienennettyä esimerkiksi lohkojen lannoituksen suunnitteluun, suoja-

vyöhykkeiden ja kosteikkojen suunnitteluun. Vuonna 2008 on otettu käyttöön eräitä vesiensuojelun kannalta tärkeitä erityistukia, jotta ravinnekuormaa saataisiin pienemmäksi. Näitä toimenpiteitä ovat ravinnekuormituksen tehostettu vähentäminen, lietelannan sijoittaminen peltoon, turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely, lannan levitys kasvukaudella ja lietelannan sijoittaminen peltoon. (Vuoksen vesienhoitoalueen...2009, 131.)

Maatalousvaltaisille pohjavesialueille on esitetty perustettavaksi erityisympäristötukien (suojavyöhykkeiden perustaminen ja pohjavesialueiden peltoviljely) mukaisia alueita, joilla tehostetusti vähennettäisiin lannoitteiden ja torjunta-aineiden käyttöä. Lisäksi uusia karjatalouden toimintoja ei saisi perustaa pohjavesialueille ja olemassa olevia toimintoja tehostettaisiin. (Vuoksen vesienhoitoalueen...2009, 131.)

Näiden tavoitteiden toteuttaminen kuitenkin edellyttää, että rahoitus pysyy edes nykyisellä tasollaan, jonkin verran voidaan ympäristötuen nykyisiä toimia tehostaa ja kohdentaa jotta kustannukset saadaan katettua. Ympäristötukijärjestelmän kehittämiskohteita ovat alueellisten rajoitteiden vähentäminen ja tukien kohdentaminen kuormittavimmille kohteille. (Vuoksen vesienhoitoalueen... 2009, 132 - 134)

2.4 Maatalouden ympäristötukijärjestelmä

Maatalouden ympäristötuki on pinta-alaperusteinen tukimuoto, jolla pyritään korvaamaan viljelijöille ympäristötuen ehtojen noudattamisesta ja toteuttamisesta aiheutuvat kustannukset. Ympäristötukijärjestelmä on määräaikaiseen (5 - 7 vuotta) sitoumukseen perustuva, jossa viljelijät sitoumusta antaessaan sitoutuvat noudattamaan tiettyjä ympäristötuen perusteena olevia sitomusehtoja.

Ympäristötukijärjestelmä jakaantuu kolmeen eri osioon:

- A. Ympäristötuen perustoimenpiteet** sisältävät viljelyn ympäristönsuojelun suunnittelun ja seurannan, luonnonhoitopeltojen hoidon, peltokasvien lannoituksen, puutarhakasvien lannoituksen, pientareet ja suojakaistat sekä luonnon monimuotoisuuden ja maiseman ylläpidon.
- B. Ympäristötuen lisätoimenpiteet** ovat ympäristötukeen sitoutuneelle viljelijälle valinnaisia toimenpiteitä, joita viljelijän tulee A- ja B-tukialueilla valita vähintään yksi ja enintään neljä. C-tukialueilla viljelijä voi valita 0 - 2 lisätoimenpidettä. Lisätoimenpiteet jakaantuvat peltoviljelytilan toimenpiteisiin, jossa osa toimenpiteistä on valittavissa vain kotieläintiloille ja osa kasvinviljelytiloille. Lisäksi puutarhatuotantoa harjoittaville maatiloille on valittavissa omia lisätoimenpiteitä.
- C. Ympäristötuen erityistukisopimukset** ovat erillisiä, viljelijöiden hakemaan sopimukseen perustuvia, ympäristötuen toimenpiteitä, joiden avulla pyritään mm. luonnon monimuotoisuuden sekä elinvoimaisen maaseutumaiseman ylläpitämiseen. Tällaisia arvoja ylläpidetään mm. perinnebiotooppien hoitosopimuksien avulla sekä sopimuksilla, jotka edistävät luonnon- ja maiseman monimuotoisuutta. Lisäksi maatalouden ravinnepestöjä vesistöihin pyritään erityistukitoimenpitein tehokkaammin vähentämään esimerkiksi perustamalla suojavyyhykkeitä vesistöjen varsille tai rajoittamalla pohjavesialueilla peltoviljelyn ravinteiden sekä torjunta-aineiden käyttöä. Erityistukisopimukseen kuuluu myös sopimus luonnonmukaisesta viljelystä. Erityistukisopimukset ovat yleensä joko viiden tai kymmenen vuoden mittaisia.

Ympäristötuen tavoitteena on maatalous- ja puutarhatuotannon harjoittaminen kestävästi siten, että tuotanto kuormittaa ympäristöä nykyistä vähemmän, maatalousympäristön sekä luonnon monimuotoisuuden ja kulttuurimaisemien säilyminen turvataan. Lisäksi maataloustuotannon harjoittamisen edellytykset säilyvät hyvinä myös pitkällä aikavälillä. Ympäristötuki ohjaa tuotantomenetelmien käyttöä niin, että maatalouden ympäristönsuojelulle, luonnon monimuotoisuudelle ja maatalousmaiseman hoidolle asetetut yleiset tavoitteet saavutetaan ja samalla voidaan tuottaa puhtaita ja laadullisesti korkeatasoisia tuotteita. (MMM 2007, 2008, 2009 ja 2010.)

Ympäristöön ja erityisesti pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan kohdistuvaa kuormitusta vähennetään kasviravinteiden hyväksikäyttöä lisäämällä, torjunta-aineiden käytöstä aiheutuvia riskejä vähentämällä, maatalouden luonnon monimuotoisuudesta sekä eläin- ja kasvilajeista huolehtimalla sekä maatalousmaisemaa hoitamalla. Tavoitteena on myös vähentää peltomaan eroosiota, lisätä maaperäeliöiden monimuotoisuutta ja humuksen määrää maaperässä sekä säilyttää maan tuottokyky hyvänä tai parantaa sitä. Tavoitteena on, että ympäristötukijärjestelmään osallistuisi 93 % viljelijöistä (98 % peltoalasta). (MMM 2007, 2008, 2009 ja 2010.)

Pohjois-Karjalassa ohjelmakaudella 2007–2013 maakunnallisina ympäristötavoitteina ovat maatalousympäristön ja luonnon monimuotoisuuden sekä kulttuurimaisemien säilymisen edistäminen, maatalouden aiheuttaman vesistökuormituksen vähentäminen, lannan käytön tehostaminen ja siihen liittyvät toimenpiteet sekä erityisesti pohjavesien suojelua edistävät toimenpiteet. Näitä tavoitteita on ympäristötuen avulla pyritty edistämään mm. siten, että eri vuosina tiettyjen erityistukisopimusten määrää pyritään lisäämään maakunnassa. Tällaisia sopimuksia ovat olleet esimerkiksi sopimukset luonnonmukaisesta tuotannosta, sopimukset lietelannan sijoittamisesta peltoon, sopimukset suojavyyhykkeiden perustamisesta ja hoidosta sekä sopimukset turvepeltojen pitkäaikaisesta nurmiviljelystä. Lisäksi Pohjois-Karjalassa pyritään edistämään monivaikutteisten kosteikkojen perustamista maataloille ei-tuotannollisen investointituen avulla. Kosteikkojen perustaminen investointituella edellyttää viljelijältä jatkossa myös kosteikon hoitosopimuksen tekemistä.

2.5 Katsaus aiempiin tutkimuksiin

2.5.1. Maatalouden ympäristötuen vaikutus ravinnekuormitukseen: tuloksia viljatilojen valintoja tarkastelevasta tilastollisesta tutkimuksesta

Laukkasen ja Naugesin (2012,1) tutkimuksessa käy ilmi, että keskeinen haaste arvioitaessa ympäristötukiohjelman onnistumista on erottaa ohjelman vaikutus siitä mitä olisi tapahtunut muutenkin. Esimerkiksi lannoitteiden käyttö vähenee, jos viljan hinta laskee, riippumatta siitä ohjataan lannoitusta politiikalla vai ei. Tutkimuksessaan he analysoivat tilastollisten menetelmien avulla ympäristötuen kykyä ohjata viljelijöiden tekemiä tuotantopäätöksiä ympäristöystävällisempään suuntaan ja erottaa siitä muiden tekijöiden vaikutus.

Eryteisesti tutkimuksessa on perehdytty vesiensuojelun näkökulmaan. Vesien suojelun kannalta keskeisiä tuotantoratkaisuja ovat lannoitteiden käyttö sekä vilja- ja kesantoalat sekä ympäristötuen avulla perustetut suojakaistat ja – vyöhykkeet (Laukkanen 2012,1.)

Tutkimuksessaan Laukkanen ja Nauges (2012,2) toteavat, että ympäristötuen ohjaava vaikutus on jäänyt vähäiseksi. Tärkeimpänä syynä vähäiseen vaikutukseen pidettiin sitä, että suurimmalla osalla tiloista lannoitemäärät jäävät alle ympäristötuen sallimien enimmäismäärien. Keinolannoitteiden käyttö on laskenut huomattavasti sen jälkeen kun Suomi liittyi Euroopan Unioniin, lannoitteiden käytön vähentyminen johtuu kuitenkin muista syistä kuin maatalouden ympäristötuesta. Vuosina 1995–2005 tukien vaikutus pellon käyttöön on ollut ympäristölle haitallinen. Tuet lisäsivät vilja-alaa kaksi prosenttia kun taas kesantoala pieneni 21 prosenttia johtuen siitä, ettei kesantoaloille makseta ympäristötukea. Tätä epäkohtaa on korjattu osittain nykyisellä ohjelmakaudella 2007–2013 siten, että ympäristötukea voi saada myös luonnonhoitopelloille.

Laukkasen ja Naugesin (2012,3-4) mukaan typpi- ja fosforipäästöt ovat vähentyneet lähinnä suojakaistojen ja – vyöhykkeiden sekä peltojen talviaikaisen kasvipeitteisyyden ansiosta, koska ympäristöohjelmalla ei ole kyetty vaikuttamaan

lannoitteiden käyttöön tarpeeksi. Erityisympäristötuilla saavutetaan melkein neljä kertaa suurempi vaikutus kuin perusympäristötuella.

2.5.2 MYTVAS 3

Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuudesta on tehty seurantatutkimus ”MYTVAS 3”, jonka väliraportti ilmestyi vuonna 2010. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten ympäristötuella ja sen toimenpiteillä on kyetty vaikuttamaan ympäristön tilaan ja miten sitä pitäisi kehittää, jotta sen vaikuttavuus lisääntyisi. (Aakkula, Manninen & Nurro 2010, 7.)

Kun arvioidaan esitettyjä tuloksia, täytyy muistaa, että aineisto osoittaa jotakin tapahtuneen muttei välttämättä sitä, mikä tapahtuneen on aiheuttanut. Lisäksi maatalousympäristön tilaan vaikuttavat myös markkinat sekä maatalouspolitiikka. Vesistöjen kannalta vaikutuksiltaan potentiaalisimmat toimenpiteet ovat peltokasvien lannoitus, kasvipeitteisyyteen ja lannoitukseen liittyvät lisätoimenpiteet sekä luonnonhoitopellot. Ympäristötuen erityistukisopimusten puolelta maatalousluonnon monimuotoisuuden kannalta vaikuttavimpia sopimuksia ovat mm. luonnonmukainen tuotanto, kosteikkojen perustaminen, perinnebiotooppien hoito ja alkuperäisrotujen ja kasvien kasvattaminen. Perus- ja lisätoimenpiteiden vaikutus on vaatimaton, mitä paikkaa ainoastaan niiden laaja-alainen toteutus. Viljelyn jatkuminen maaseudulla on taas maiseman kannalta kaikista vaikuttavin tekijä. (Aakkula, ym. 2010, 132.)

Maatalouden harjoittamisesta aiheutuu väistämättä päästöjä niin ilmaan kuin vesistöihinkin. Ilmaan kohdistuviin päästöihin voidaan nykyisellä ympäristötuella vaikuttaa vain kahdella erityistukisopimuksella, joita ovat turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely ja lietelannansijoittaminen peltoon. Luonnon monimuotoisuuskin on kiinteässä yhteydessä maatalouden harjoittamisen tekniikoihin ja tapoihin. (Aakkula, ym. 2010, 13, 134–135.)

Maatalouden ravinnekuormitus on vähentynyt erityisesti typen ja fosforin osalta, joka johtuu erityisesti keinolannoitteiden käytön vähenemisestä. On vielä aikais-

ta tehdä johtopäätöksiä siitä, onko väheneminen tiukentuneiden lannoitusrajoi-
tusten ansiota vai ympäristötukijärjestelmän ulkopuolisten tekijöiden vaikutusta
vai onko kyseessä molempien tekijöiden yhteisvaikutus. Alueilla joihin kotieläin-
tuotanto on keskittynyt, ovat lannasta huuhtoutuvat ravinteet muodostuneet ai-
empaa suuremmaksi ongelmaksi.

Ravinnekuormituksen perusongelmana onkin kotieläintuotannon ja kasvintuo-
tannon eriytyminen toisistaan. Kotieläintilat kasvavat ja eriytyvät omille alueil-
leen, jonka seurauksena myös pellonkäyttömuotojen on mukauduttava kasva-
viin tarpeisiin niin lannanlevitysalan kuin rehuntuotannonkin osalta. Lannoitus-
toimenpiteen suurin epäkohta ympäristövaikutusten kannalta on kotieläinten
lannan käytön poikkeusmahdollisuudet. Luonnon monimuotoisuuden suurimpa-
na uhkana voidaan pitää viljelykäytön ulkopuolella olevien alueiden vähenemis-
tä. (Aakkula, ym. 2010,117, 132,138)

Maatalouden harjoittamisen edellytyksiin ei ympäristötuki ole vaikuttanut haital-
lisesti, myöskään sadon laatuun ei ehtojen noudattamisella näytä olleen vaiku-
tusta. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että ympäristötuki pitää sovittaa ja räät-
älöidä alueellisesti sekä tuotantosuunta- ja tilakohtaisesti, koska eri alueiden
tarpeet niin maatalousympäristön kuin yhteiskunnankin kannalta ovat erilaisia.
Ympäristötuen seuranta on myös kehitettävä, jotta vaikuttavimpia toimenpiteitä
saadaan nykyistä paremmin pidettyä silmällä. Ympäristötuki on edelleen hou-
kutteleva vaihtoehto viljelijöille mm. viljan ja lannoitteiden hintojen vaihtelun ta-
kia. (Aakkula, ym. 2010, 118,145–146.)

Aiemmissa MYTVAS-seurantatutkimuksissa on todettu, että ympäristötuen
merkitys viljelijöiden tulonmuodostuksessa on merkittävä ja se oli EU-
jäsenyyden alkuaikoina väline viljelijöiden tulotason turvaamiseen, nykyään ympä-
ristötuelta odotetaan merkittävämpää ympäristöllistä vaikuttavuutta. Ensim-
mäisellä ympäristötukikaudella tapahtuivat suurimmat muutokset viljelykäytän-
nöissä. Ympäristötuen toisella kaudella fosforilannoitusta tiukennettiin, mutta
toimet eivät olleet tarpeeksi tehokkaita. Toimenpidemuutoksista huolimatta
merkittävää vesistökuormituksen vähenemistä ei ole tapahtunut vuosien 1995–
2005 välillä. Myönteisiä vaikutuksia niin luonnon monimuotoisuuteen kuin vesis-

töjen suojeluun on kosteikoilla ja suojavyöhykkeillä sekä kesannoilla. Perinnebiotoopeilla taas on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia johtuen karjan laidunnusmahdollisuuksista esim. lähellä rantaa sijaitsevalla kaltevalla rinteellä. Myös erilaisissa olosuhteissa sama toimenpide voi saada aikaan huomattavia positiivisia ympäristövaikutuksia, mutta jollakin toisenlaisella alueella voivat vaikutukset jäädä vähäisiksi tai kokonaan syntymättä. Luonnon monimuotoisuuden tähtäävät lisätoimenpiteet ovat olleet toimivia, mutta niiden pinta-alat ovat jääneet melko pieniksi. (Aakkula, ym. 2010,141–142.)

2.5.3 Maatalouden ympäristötuen erityistukia koskeva tarkastuskertomus 113/2005

Valtiontalouden tarkastusvirasto on tehnyt tarkastuksen vuonna 2005 koskien maatalouden ympäristötuen erityistukia ohjelmakaudella 2000–2006. Tarkastuskertomuksessa ympäristötuen erityistukijärjestelmän kuvauksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että EU:n kullakin jäsenvaltiolla on mahdollisuus suunnitella ympäristötuen rakenne ja yksityiskohdat itsenäisesti. EU:n komissio kuitenkin tarkastaa kunkin jäsenmaan ympäristötukijärjestelmää koskevat suunnitelmat ennen järjestelmän hyväksymistä ja toimeenpanoa.

Suomessa toteutettava malli, jossa ympäristötuki on jaettu perustoimenpiteisiin sekä näitä vaativampiin erityistukiin, on siis päätetty kansallisesti. Suomen järjestelmä viljelijöiden sitoutumisasteen osalta on havaittu hyvin kattavaksi muiden jäsenmaiden järjestelmiin verrattuna. Tämän seikan onkin havaittu herättävän epäluuloa EU:n taholta siitä, että ovatko Suomen ympäristötukijärjestelmän tukiehdot riittävän vaativia ja kustannustasot kohdallaan, jos niitä saavat lähes kaikki viljelijät. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7–55.)

Erityisympäristötukisopimuksissa on kyse sopimuspohjaisesta ohjauksesta, jossa taloudellisen kannustimen kautta sitoutetaan viljelijät ympäristönsuojeluun. Käytössä ei ole siten muusta ympäristöpolitiikasta tuttu ”saastuttaja maksaa”-periaate. Tarkastuskertomuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että ympäris-

tötukijärjestelmän päämääriin sekoittuu ympäristön tilan parantamisen lisäksi tulotukityyppisiä elementtejä. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7–55.)

Tämä nostaa esille viljelijöiden tasavertaisen kohtelun ja tukimahdollisuuksien tarjoamisen kaikentyyppisille tiloille ja tuotantosunnille. Tämä näkyy ensi sijassa ympäristötuen perusosassa, jota saavat lähes kaikki viljelijät. Sen sijaan erityisympäristötukia voidaan maksaa kohdennetummin. Koska kyseessä on perustuen ja erityistukien muodostama kokonaisuus, jotka sisältävät samoja tavoitteita, ei erityistukien tarkastelu täysin irrallaan ympäristötuen kokonaisuudesta ole tarkastusviraston mukaan mielekästä. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7-55.)

Tarkastusvirasto on tarkastuksessaan kiinnittänyt huomiota siihen, että ympäristötukijärjestelmän tavoitteet on asetettu yleisluonteisiksi ja väljiksi. Väljien tavoitteiden kohdalla niiden toteutumista on vaikea arvioida ainakaan epäonnistuneiksi. Tarkastuskertomuksessa tämän on katsottu heijastavan perinnettä, jossa tulo- ja tuotantopoliittiset päämäärät ohjaavat ympäristönsuojeluun suunnattujen politiikkatoimenpiteiden sisältöä. Ympäristötukijärjestelmän tavoiteasettelua tarkastusviraston mielestä tulisikin terävöittää linjaamalla selvästi tärkeimmät tavoitteet ja toimenpiteet. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7-55.)

Erityistukisopimuksista taloudellisesti merkittävimpana pidetään luonnonmukaisista tuotantoa ja teemana se on esillä jollakin tavoin kaikissa jäsenmaissa. Suomessa luomutuotannon määrä lisääntymiselle oli asetettu maa- ja metsätalousministeriön luomustrategian toimesta tietyt tavoitteet vuoteen 2006 mennessä. Luomutuotannon kasvu oli tuolloin kuitenkin odotettua hitaampaa ja syitä tähän löydettiin markkinoiden toimimattomuudesta luomutuotteiden kohdalla. Luomuelintarviketalouden kehittämiseksi on siis panostettava myös luomutuotteiden markkinoinnin kehittämiseen. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005,7–55.)

Suojavyöhykesopimusten osalta tarkastusraportissa todetaan, että sopimuksia tulisi kohdentaa alueellisesti enemmän parempien ympäristövaikutusten aikaansaamiseksi. Myös yhtenäisten isojen alueellisten suojavyöhykeketjujen

muodostaminen katsottiin tärkeäksi, mikäli halutaan selkeitä ympäristönsuojelullisia tuloksia. Yksittäiset suojavyöhykealueet pitkien vesistöjen varsilla eivät ole tehokkaita ympäristönsuojelullisesti. Alueellisesti tärkeinä alueina pidettiin Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Kymenlaakson viljanviljelyalueiden jyrkkiä peltoaukeita. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7–55.)

Tarkastusvirasto kiinnitti huomiota kosteikkojen ja laskeutusaltaiden osalta siihen, että näiden hoitosopimuksissa tukitaso lasketaan vain sopimuskohteen pinta-alan mukaan. Tukitason hoitosopimuksessa ei katsottu olevan läheskään riittävä kattamaan niitä investointikustannuksia, joita itse kosteikon tai laskeutusaltaan perustaminen aiheuttaa. Tarkastusvirasto suosittelikin tuolloin investointitukimuodon luomista kosteikkojen ja laskeutusaltaiden perustamista varten. Ohjelmakaudelle 2007–2013 (2014) tällainen tukimuoto tulikin mm. monivaikutteisten kosteikkojen perustamista varten, nimeltään ei-tuotannollinen investointituki. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Tarkastuksessa havaittiin, että perinnebiotooppien hoitosopimus koettiin olevan erittäin onnistunut tukimuoto. Kyseinen tukimuodon avulla katsottiin säilytetyn paljon sellaisia hakamaita ja metsälaitumia, jotka ilman erityistukea olisivat kadonneet kokonaan. Ongelmaksi perinnebiotooppisopimuksissa havaittiin tukitason riittämättömyys hoitotoimenpiteistä aiheutuviin kustannuksiin nähden. Varsinkin pinta-alaltaan pienten alueiden hoitokustannukset ovat suhteessa suuria maksettuun tukeen nähden. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Luonnon monimuotoisuutta sekä maiseman kehittämistä ja hoitoa koskevia sopimuksia luonnehditaan tarkastuskertomuksessa hyvin samantyyppisiksi sopimuksiksi perinnebiotooppien kanssa ja näiden sopimustyyppien yhdistämistä jatkossa tulisikin pohtia. Tällä tavoin voitaisiin vähentää turhaa byrokratiaa ja väärinkäsityksiä. Toisaalta luonnon monimuotoisuustutkijat ovat puolestaan sitä mieltä, että perinnebiotooppisopimukset tulee säilyttää omanaan kohteiden luontoarvojen tärkeyden vuoksi. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 – 55.)

Kasvien ja eläinten geeniperimän säilyttämiseen tähtääviä sopimusmuotoja ovat alkuperäiskasvien viljely ja alkuperäisrotujen kasvatus. Alkuperäiskasvien vilje-

lysovimusten osalta tarkastuksessa havaittiin, että sopimuksia on vain muutama koko Suomessa. Sopimusmuoto on koettu hankalaksi sen vuoksi, että se edellyttää sopimuskasvista lajikemääritystä ja lajikkeen rekisteröimistä ennen varsinaista erityistuen alaista ylläpitoviljelyä. Tämän sopimusmuodon tavoitteiden tukeminen muilla mekanismeilla kuin erityisympäristötuella, saattaisi olla tarkastusviraston näkemyksen mukaan järkevää. Vaihtoehtoisesti tukimuotoa tulisi kehittää paremmin ympäristön tilaan vaikuttavaksi. Alkuperäisrotujen kasvatusta koskevia erityistukisopimuksia tarkastuksessa pidettiin alkuperäiskasvien viljelyä onnistuneempana tukimuotona. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Ainoa alueellisesti kohdennettu erityistukimuoto on happamuuden alueellinen vähentäminen, jossa pyritään happamuuden vähentämiseen Pohjanmaan happamilla sulfaattimailla. Tukimuoto on koettu alueellisen rajauksen suhteen epäonnistuneeksi ja tarkastusvirasto suosittelee myös tämän tukimuodon kehittämistä enemmän ympäristön tilaan vaikuttavaksi tai tukimuodon tavoitteita voisi vaihtoehtoisesti edistää muilla mekanismeilla. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Tarkastuksessa on havaittu, että erityistukien kohteena olevat aiheet ovat olleet onnistuneita muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Erityisympäristötuet ovat tarkastushetkellä näyttäneet hahmottuvan vain erillisinä toimenpiteinä, kun tarkastusviraston mielestä tuettavat toimenpiteet tulisi koota yhtenäisten tavoitekokonaisuuksien alle ja ohjata tuet näiden päämäärien saavuttamiseksi. Tavoitteiden terävöittäminen sekä tärkeimpien päämäärien jäsentely ja esiin nostaminen kansallisissa strategioissa olisi kokonaisnäkömyksen muodostamisen kannalta olennaista. Tarkastusvirasto nostaa esiin kokonaisuuden hahmottamisen apuvälineeksi kestäväen kehityksen viitekehityksen, jossa ympäristöasiat ovat osa taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurillisia kysymyksiä. Ympäristönsuojelu maataloilla tukee omalta osaltaan edellytyksiä harjoittaa pitkäjänteistä maataloutta ja tuo lisäarvoa tilan muulle toiminnalle. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Arvioidessaan erityisympäristötukien vaikuttavuutta on valtiontalouden tarkastusvirasto eri tahoja kuultuaan tullut siihen tulokseen, että ympäristötukijärjestelmällä aikaansaadut vesistövaikutukset ovat yllättävän vähäisiä kun huomioidaan viljelymenetelmissä ja lannoitustasoissa tapahtuneet positiiviset muutokset. Tähän syynä pidetään vesien pitkään jatkunutta kuormitusta sekä vesien suojelutoimenpiteiden pitkiä viiveitä. Vuotuiset sääolojen vaihtelut saattavat myös vaikuttaa asiaan. Kymmentä vuotta voidaankin pitää tässä tapauksessa lyhyenä tarkastelujaksona. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 – 55.)

Yksittäisten ympäristötuen toimenpiteiden vaikutusten erittely kokonaisuudesta on hyvin vaikeaa ja tämä seikka lisää ympäristötukien vaikuttavuuden arvioinnin vaikeutta. Myös ilmastolliset seikat, sekä muut ympäristössä tapahtuvat muutokset, voivat mitätöidä tähän mennessä saavutettuja tuloksia. Näin ajatellen tilanne ilman ympäristötuen toimenpiteitä olisi huomattavasti huonompi. Tarkastushetkellä voimassa olleet erityisympäristötoimenpiteet ovat tarkastusviraston mukaan edistäneet luonnon monimuotoisuutta ja avoimen viljelymaiseman säilymistä. Toimenpiteitä ei kuitenkaan ole pidetty riittävinä maatalousluonnon köyhtymisen pysäyttämiseksi. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 – 55.)

Ympäristötukijärjestelmän rakennetta pidetään periaatteiltaan onnistuneena, mutta järjestelmän vaikuttavuutta voitaisiin, lisätä jos entistä suurempi osa ympäristötuen kokonaisrahoituksesta suunnattaisiin erityistukiin. Myös suuremman kannustimen maksaminen ympäristöhyödyn kannalta vaikuttavimmista toimenpiteistä edesauttaisi ympäristöhyötyjen aikaan saamisessa. Tarkastusviraston mukaan vaikuttavuutta voidaan lisätä myös suuntaamalla erityistukien hakemisen mahdollisuutta myös muille maankäyttäjille kuin viljelijät. Ohjelmakaudella 2007–2013 (2014) tähän onkin luotu mahdollisuudet leader-toimintatavan kautta rekisteröidyille yhdistyksille, jotka voivat hakea erityistukisopimuksia perinnebiotoopin hoitamiseksi, luonnon monimuotoisuuden ja maiseman ylläpitämiseksi tai monivaikutteisten kosteikkojen hoitamiseksi. Myös ei-tuotannollisen investointituen hakeminen on yhdistyksille mahdollista. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 – 55.)

Tarkastusvirasto on päätenyt erityistukisopimusten tarkastuksessa sellaiseen lopputulokseen, että tehokkaampi alueellinen kohdentaminen varsinkin vesien-suojelullisissa erityistukimuodoissa on myönteisten ympäristönsuojelullisten tulosten aikaansaamiseksi tärkeää. Koska lähes kaikki erityistukimuodot ovat olleet kaikkien viljelijöiden haettavissa, on niiden valikoituminen tapahtunut viljelijöiden toimesta, ei alueellisen painoarvon mukaan. Tällöin on erityistukien kohdentuminen ympäristövaikutusten kannalta jäänyt toissijaiseksi, eivätkä saavutetut ympäristöhyödyt ole olleet tehokkaimmillaan. Menettely saattaa olla viljelijöiden saaman hyödyn ja tasapuolisen kohtelun kannalta myönteinen, mutta menettely ei takaa parhaiden ympäristöhyötyjen aikaansaamista. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 – 55.)

Tarkastusviraston näkemyksen mukaan vesien-suojelullisesti tärkeitä erityistukisopimuksia tuleekin kohdentaa alueellisesti sellaisille alueille, joissa saadaan aikaan selkeitä vesistön- ja ympäristönsuojelullisia vaikutuksia. Tällaisia alueita ovat mm. Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Kymenlaakson viljanviljelyalueiden jyrkät peltoalueet. Lisäksi luonnon monimuotoisuutta edistävien erityistukisopimusten tehokkuutta voidaan lisätä suuntaamalla painopistettä arvokkaimmiksi inventoiduille kohteille. Erityistukien kohdentamisen ja markkinoinnin apuvälineenä voidaan käyttää entistä enemmän alueellisia yleissuunnitelmia, jotka yleensä ovat takuu kohteen sopimuksen saamiseksi, mikäli kohde on yleissuunnitelmassa määritelty luontoarvoiltaan arvokkaaksi. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 – 55.)

Tarkastusraportissa todetaan, että viljelijät kokevat ympäristötuen vapaaehtoisuuden positiivisena asiana verotus- tai normiohjauksen rinnalla. Ympäristötukijärjestelmän koetaan myös tukevan elinkeinon säilymistä. Erityisympäristötukia hakevat melko tasaisesti kaikki viljelijäryhmät, mutta kuitenkin aktiivisimmat hakijat ovat sellaisia viljelijöitä jotka ovat olleet mukana aikaisemmin erilaisissa hankkeissa tai ovat muuten kokeilunhaluisia. Myös ympäristömyönteinen asenne lisää kiinnostuneisuutta erityisympäristötukia kohtaan. Sopimus myös lisää ympäristömyönteistä suhtautumista viljelijöissä. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Ympäristömyönteisten asenteiden lisäksi erityisympäristötukisopimusten hakemiseen vaikuttaa olennaisesti se, löytyykö tiloilta erityistukisopimusten kannalta sopivia kohteita. Tämä näkyy erityisesti luonnon monimuotoisuutta ja maaseutumaiseman kehittämistä koskevien sopimusmuotojen hakemisessa. Sen sijaan mm. luonnonmukaista tuotantoa koskevaa sopimusta voivat hakea lähes kaikki halukkaat viljelijät. Suuri merkitys on myös maatalous- ja ympäristöviranomaisien sekä maaseutuneuvojen aktiivisuudella kannustaa viljelijöitä hakemaan erityistukisopimuksia. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Tuen merkitys taloudellisena motiivina erityistukien hakemisessa on koettu hyvin vaihtelevasti. Jotkut ovat sitä mieltä, että erityistuet eivät kata sopimuksen toteuttamisesta aiheutuvia kustannuksia. Toisaalta koettiin kuitenkin, että erityistuet motivoivat viljelijöitä hakemaan erityistukia ja saamaan edes osan kustannuksista takaisin. Tiloille, joilla on useita erityistukisopimuksia, koettiin erityisympäristötukien olevan huomattava lisä viljelytuloissa. Lisäksi tarkastusraportissa kiinnitettiin huomiota siihen, että erityisympäristötuet voivat tuoda positiivista imagoa maataloille; varsinkin jos maatalon yhteyteen on kytketty matkailullista toimintaa. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Eriyisympäristötuet koetaan melko työläiksi niin tukia käsittelevien viranhaltijoiden kuin myös viljelijöiden taholta. Vaikka viljelijät kokevat erityisympäristötuet periaatteiltaan hyvinä, ovat ne heidän mielestään kuitenkin byrokraattisia ja toivovatkin järjestelmään lisää joustavuutta ja ”maalaisjärkeä”. Eriyistukikäsittelijät kokevat erityistukien käsittelyprosessin monimutkaisena ja ajankäytön kannalta hakalana. Myös sopimuspäätösten päätöspohja koettiin käsittelijöiden taholta puuduttavaksi ja kapulakieliseksi, jota viljelijöiden on vaikea ymmärtää. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Tarkastusviraston mielestä hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti päätösten tulisi olla nykyistä selvempiä. Lisäksi EU-säädökset tulisi pystyä välittämään viljelijöille siten, että tukijärjestelmän tavoitteet eivät katoa. Tarkastuksessa tehtyjen haastattelujen perusteella nykyiset ympäristötukijärjestelmän tavoitteet jäävät helposti säädösten ja hallinnoimisen mutkikkuuden taakse. Tämä herättää viljelijöissä pelkoa sääntöjen tahattomasta rikkomisesta ja paineita toteuttaa

valvonnan pelossa ympäristötuen vaatimuksia ylivarovaisesti, jolloin tavanomaisen hyvän maatalouskäytännön toteuttaminen jää vähemmälle. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Lopullisessa kannanotossaan valtiontalouden tarkastusvirasto toteaa, että maatalouden ympäristötuen rakennetta, jossa tuet jaetaan perustukeen ja vaativampiin erityistukiin, voidaan pitää periaatteiltaan onnistuneena. Ympäristötuen perustuki on katsottava alueellisesti hyvin kattavaksi. Vastaavasti erityisympäristötuet ovat oikein kohdennettuina ympäristön tilan parantamisen kannalta erittäin vaikuttavia tukimuotoja. Vaikuttavuutta on heikentänyt nimenomaan erityistukien alueellinen hajanaisuus sekä erityistukisopimusten vähäinen määrä. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Valtiontalouden näkökulmasta onkin välttämätöntä pyrkiä kohdentamaan hallinnon toimesta erityistukia sinne, missä niistä saatavat ympäristövaikutukset ovat tehokkaimmat. Tässä kohdentamisessa tulee pyrkiä hyödyntämään alueellisia yhteistyömuotoja maa- ja metsätalousministeriön, ympäristöministeriön sekä aluehallinnon välillä. Hyvänä esimerkkinä tarkastusvirasto nostaa esiin alueellisen yleissuunnittelun. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Erityisympäristötukien tavoitteenasettelua tulee terävöittää linjaamalla selkeästi tärkeimmät tavoitteet ja toimenpiteet. Myös erityistukien keinovalikoimaa tulisi yksinkertaistaa siten, että toisiinsa liittyvät toimenpiteet yhdistetään yhdeksi tavoitekokonaisuudeksi. Lisäksi teholtaan heikkoja toimenpiteitä tulisi karsia ja pohtia niille muita mekanismeja edistämään niiden tavoitteita. Erityisympäristötukien käsittelyprosessin työläyteen pitää pohtia helpotuksia niin viljelijöiden kuin hallinnonkin näkökulmasta. Nykymuodossaan käsittelyprosessin on katsottu olevan liian työläs ja byrokraattinen. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

Ympäristönsuojelun kustannuksista ovat maatalouden ympäristötuet suurin yksittäinen menoerä. Positiivisten ympäristövaikutusten saavuttaminen ympäristötukien avulla on erittäin tärkeää, että ympäristötukien yhteiskunnallinen hyväk-

syttävyys voidaan säilyttää. Ympäristövaikutusten saavuttamisen yhtenä keino-
na valtiontalouden tarkastusvirasto näkee sen, että erityisympäristötukia siirre-
tään perustukeen lisätoimenpiteiksi. Tämä on myös yksi keino tiukentaa perus-
tuen tukiehtoja. Jos tähän mennään, tulee järjestelmää muokata kuitenkin niin,
että toimenpiteet nivoutuvat mielekkäällä tavalla normaaliin viljelyyn ja tilanhoi-
toon. Lisäksi olisi valtiontalouden kannalta katsottuna kaikkein tehokkainta, että
yksinkertaiset ympäristöä suojelevat toimenpiteet tehtäisiin pakollisiksi ja niistä
maksettaisiin automaattisesti korvaus viljelijöille tulotukien yhteydessä. Vaati-
vammista ympäristötoimenpiteistä voitaisiin maksaa kuitenkin erityiskorvausta
erityisympäristötukien tavoin. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005, 7 - 55.)

2.5.4 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2007–2013 väliarviointi

Suomen aluetutkimus FAR on tehnyt väliarvioinnin Manner-Suomen maaseu-
dun kehittämisohjelmasta koskien ohjelmakautta 2007–2013. Väliarviointi on
tehty vuonna 2010, ja se on toteutettu ympäristö- ja hyvinvointivaikutusten osal-
ta viljelijöitä koskevana kyselytutkimuksena sekä aiempien tutkimusten (mm.
MYTVAS 3, väli- ja loppuraportit) havaintoja analysoiden. (Kuhmonen ym. 2010,
56–75.)

Väliarvioinnissa on todettu maataloustuotannolla olevan aina sekä myönteisiä
että kielteisiä ympäristövaikutuksia. Yhteiskunnalle on asetettu tehtäväksi sovit-
taa yhteen poliittisin keinoin ympäristönäkökulma ja elinkeinonäkökulma siten,
että ympäristön tila säilytetään tyydyttävänä. Tämä ympäristönäkökulma pitää
kuitenkin pystyä toteuttamaan siten, että ihmisten hyvinvoinnille tärkeitä tuotteita
ja palveluja pystytään edelleenkin tuottamaan kilpailukykyisesti. Tämä vaatii
tarkastelua siitä, kuinka markkinamekanismin kautta pystytään korvaamaan eri-
laiset ympäristöhyödyt ja haitat (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Lisäksi on pohdittava sitä, mitkä ympäristöhyödyt ja –haitat jäävät markkiname-
kanismissa hinnoittelematta. Tällaiset hyödyt ja haitat tuleekin pyrkiä korvaa-
maan tuen kautta, jotta yhteiskunnan ja yrittäjien tavoitteet toteutuisivat. Tämä

maatalouden yhteensovitus tehtävä kuuluu Manner-Suomen maaseutuohjelmalle, joka on elinkeinopoliittinen ohjelma. Ympäristövaikutuksien osalta tärkein toimenpide on tässä suhteessa maatalouden ympäristötuki, joskin myös muilla toimenpiteillä on ympäristövaikutuksia (esim. investoinnit). (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Ympäristötuen tavoitteisiin on kirjattu maatalous- ja puutarhatuotannon harjoittaminen kestävästi siten, että ympäristön kuormitus on nykyistä vähäisempää ja maatalouden luonnon monimuotoisuus sekä kulttuurimaisemien säilyminen turvataan ilman, että tuotannon harjoittamisen edellytyksiä heikennetään pitkälläkään aikavälillä. Viljelijänäkökulmasta tarkasteltaessa tämä tavoite kiteytyy tilat tai aluekohtaisten ympäristöriskien ja ympäristöhoitotarpeiden yhteensopivuuteen tarjolla olevien toimenpiteiden kanssa. Väliarvioinnissa merkittävimiksi ympäristönhoidon tarpeiksi hahmottuivat maisemanhoito, vesistöjen suojeleminen ja luonnon monimuotoisuuden ylläpito. Myös hallinnon näkemykset ja ohjelman tavoitteet ovat samassa linjassa näiden tarpeiden kanssa. Maaperän ja ilmastonsuojeluun ei kohdistu kyselyn mukaan niin laajaa tarvetta. Erot joita ympäristönsuojelutarpeisiin muodostui, olivat sekä tilakohtaisia että systemaattisia (esim. tuotantosunnan mukaan). (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Tilakohtaisesti isoilla tiloilla korostuivat maaperän ja ilman suojeleminen ja pienillä tiloilla maisemasuojelutarpeet koettiin tärkeämmiksi. Viljatililla korostuivat maaperään kohdistuvat riskit, vastaavasti maidon- ja naudanlihantuotantotiloilla tämä riski koettiin vähäisempänä mitä muilla tiloilla. Vastaavasti nautakarja- ja sikatiloilla korostuivat ilmansuojeluun kohdistuvat riskit muita tiloja enemmän. Vilja-, puutarha- ja erikoiskasviviljoilla korostuivat vesistöön kohdistuvat riskit. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Ympäristötuen toimenpiteiden käyttökelpoisuutta arvioitaessa parhaiksi koettiin toimenpiteet, jotka kohdistuivat luonnon monimuotoisuuden ylläpitoon, maisemanhoitoon ja vesistöjen suojeleminen. Väliarvioinnissa havaittiin, että tiettyjä kohdennettuja tukimuotoja saaneet viljelijät pitivät ympäristönhoidollisesti tärkeinä niitä ympäristöarvoja, joita kyseisellä tukimuodolla pyrittiin ylläpitämään. Esimerkiksi monimuotoisuuden ja maiseman suojeleminen kohdennettuja tukia saa-

neet viljelijät pitivät tilansa maiseman- ja monimuotoisuuden suojelutarpeita tärkeämpinä kuin muuta viljelijät. Luomuviljelijät pitivät yleisesti ottaen ympäristöhoitotarpeitaan suurempina muihin vastaajiin verrattuna, joka kertonee myös ympäristötietoisuuden korkeammasta tasosta luomuviljelijöillä. Edellä mainitut riippuvuussuhteet kertovat tarpeiden ja keinojen hyvästä yhteensopivuudesta. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Tilakoon merkitys näkyi selvästi siinä, mitä toimenpiteitä tiloilla ympäristötukeen on valittu. Isoilla tiloilla on valittu ensisijaisesti toimenpiteitä, joilla pyritään vähentämään vesistökuormitusta. Vastaavasti pienillä tiloilla toimenpiteiden valinta kohdistuu enemmän luonnon monimuotoisuuden ja maiseman parantamiseen tähtääviin keinoihin. Ympäristötoimenpiteiden toteuttamisessa näkyy siis olevan erilainen rooli erikokoisilla tiloilla. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Viljelijän ikää tarkasteltaessa vastaavantyyppiset erot olivat selvästi havaittavissa. Vanhemmille viljelijöille tärkeämmäksi muodostui esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden ja maiseman ylläpitoa edistävät toimenpiteet. Myös vähennetty lannoitus sekä talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus olivat vanhempien viljelijöiden suosiossa. Nuorempien viljelijöiden toimenpidevalintoja vastaavasti olivat luonnonhoitopellot ja lietelannan sijoittaminen peltoon. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Tuotantosuunta ei näyttänyt vaikuttavan niin suuresti toimenpidevalintaan ympäristön tilan parantamisen kannalta, vaan valintaan näyttäisi vaikuttaneen enemmänkin tilan tuotantoon soveltuvuus. Väliarvioinnin tekijä ei raportissaan korosta tuotantosuunnan vaikutusta toimenpiteiden valintaan kuten edellä mainituissa tilakokoa ja viljelijän ikää koskevissa analyyseissä. Myöskään eri tukityyppien (ympäristötuen perusosa, lisätoimenpiteet, erityiset) käyttökelpoisuudessa ei havaittu olevan suuria eroja. (Kuhmonen, ym. 2010, 56–75.)

Ympäristötuen merkittävimmät vaikutukset koettiin viljelijöiden keskuudessa olleen vesistöjen tilaan, erityisesti tarkentuneeseen lannoitukseen. Myös maisemallisiin seikkoihin koettiin tulleen hyötyjä. Ympäristötietoisuuden koettiin parantuneen ja erityisesti luomuviljelijät kokivat toimintansa muuttuneen entistä ympä-

ristöystävällisemmäksi. Alueellisten maaseutusuunnitelmien roolin kehittämissuunnitelmassa katsottiin olleen melko epäselvän, mikä heijastuu täten myös ympäristötoimenpiteisiin. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Viljelijöiltä saaduissa vastauksissa kävi ilmi, että sisämaassa vesistökuormitukset eivät ole niin merkittäviä kuin maisemansuojelukuormitukset. Tämän mukaisesti ympäristötuen painotuksia pitäisikin suunnata alueellisesti. Tukitasoja pitäisi myös korottaa sellaisilla alueilla, missä toimenpiteiden vaikutukset ovat suurimmat. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Erityistukisopimusten aikajännettä viljelijät toivoivat lyhennettävän; viisi vuotta on pitkä aika toimintaansa kehittävällä tilalla. Erityistukien tukitasoja pidettiin liian alhaisina, että ne korvaisivat sopimusten toteuttamisesta aiheutuvat kustannukset. Karja- ja kasvinviljelytilojen erisuuruiset tukitasot haluttiin poistettaviksi, koska niiden koettiin vääristävän kilpailua. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Lisätoimenpiteeseen ravinnetaseet haluttiin parannuksia, typpilannoituksen tarkentaminen-lisätoimenpide koettiin turhaksi ja lannan levitys kasvukaudella -lisätoimenpiteeseen toivottiin joustoja. Myös muita yksittäisiä parannusehdotuksia viljelijöiltä tuli laaja kirjo. Tämä kertoo siitä, että tukiehdolla on merkitystä viljelijöille. Tämä kuvaa myös sitä haasteellisuutta, joka tilakohtaisten tarpeiden ja tukikeinojen yhteensovittamisessa on. Viljelijät toivoivat erityisesti, että ohjelman onnistumisiin kiinnitettäisiin enemmän huomiota, sillä positiivinen palaute motivoi tekemään työtä ympäristön hyväksi. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Väliarvioinnissa analysoitiin myös MYTVAS 3 tutkimuksen tuloksia, josta tässä avataan vain muutamia huomioita. Edellisten ohjelmakausien perusteella voidaan todeta lannoitemäärien vähentyneen ja kasvipeitteisyysalojen lisääntyneen. Nämä molemmat seikat ovat lisänneet positiivisia vesistövaikutuksia. Lisätoimenpiteistä vesistövaikutuksiltaan tehokkaiksi on todettu kaikki kasvipeitteisyyttä lisäävät ja lannoitusmääriä vähentävät toimenpiteet sekä lannan levitys kasvukaudella -lisätoimenpide. Erityistukisopimuksista tehokkaiksi toimenpiteiksi todettiin myös kaikki kasvipeitteisyyttä lisäävät sopimukset, valumavesiin liittyvät sopimukset sekä lietelannan sijoittamista koskevat sopimukset. Ei-

tuotannollisissa investoinneissa positiivisia vesistövaikutuksia saadaan aikaan kosteikkojen perustamisella. Ravinnekuormituksesta tehdyt havainnot osoittavat että typpi- ja fosforitaseet ovat laskeneet verrattuna 1990-lukuun, myös maan helppoliukoisien fosforin pitoisuudet ovat laskussa lukuun ottamatta Saaristomeren valuma-alueella. Ympäristötukitoimenpiteet tällä valuma-alueella ovatkin jatkossa erityisen tärkeitä, varsinkin kun ottaa huomioon, että alueelle on keskittynyt paljon sika- ja siipikarjataloutta sekä voimakasta lannoitusta vaativaa erikoiskasvituotantoa. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Lannan käytön asema mineraalilannoitteisiin nähden on erilainen, ja tämä voi mahdollistaa karjanlannalla tapahtuvan ylilannoituksen. Tämä voi olla ongelma erityisesti alueilla, joilla on erikoistuttu kotieläintuotantoon. Edellisiin seikkoihin liittyen ympäristötuen toimenpiteiden kohdentaminen alueellisesti nousee jatkossa voimakkaammin esille. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Viljelijöiltä saaduissa vastauksissa todetaan, että erityisesti vesistövaikutuksia koskevat toimenpiteet kirvoittivat runsaasti kommentteja. Lannankäsittelyyn toivottiin lisää tukea, siten että myös kasvinviljelytiloilla tuettaisiin enemmän lannan vastaanottoa ja levitystä kasvukaudella. Lannan käytön tehostamistuen palauttamista toimenpidevalikoimaan toivottiin ja jätevesihuoltoon toivottiin uusia tukimuotoja. Lannan levitykseen toivottiin myös rajoitteita. Esimerkiksi lannan levitystä rantapelloille esitettiin kiellettäväksi kokonaan, kuten myös lietelannan levittäminen tulvapelloille pitäisi kieltää ja suosia niillä nurmikasvien viljelyä. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Erosioherkille kohteille esitettiin pakollista kasvipeitteisyystoimenpidettä ja vesistönsuojelullisesti riskiherkille kohteille esitettiin pakkosuojelua sekä vesistöihin laskevien ojien suuhun saostusaltaita. Kosteikkojen valuma-alueitten nykyiset kokovaatimukset koettiin liian suuriksi ja ympäristötuen 3 metriä leveän suojakaistan vaatimus liian vähäiseksi. Vaatimuksena saisi olla 3 - 10 metriä leveät suojakaistat vesistöjen varsilla. Lannoituksen osalta viljelijät pitivät ympäristötuen raja-arvoja liian tiukkoina sadon laadun muodostuksen kannalta. Starttifosforin käyttö tulisi sallia ja lannoitusrajat määrittellä alueellisen kuormitusriskin mukaisesti. Kaikki nämä kertovat tila- ja aluekohtaisten vesistönsuojelutarpeiden ja

ympäristötuen keinovalikoiman yhteensovittamisen haasteellisuudesta. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Maaperän ja maan rakenteen suurimmat uhat ovat veden aiheuttama eroosio, maan tiivistyminen sekä maan orgaanisen aineksen ja biologisen monimuotoisuuden väheneminen. Viljelijöiden mielipiteiden mukaan maanperä- ja vesien-suojeluasiat kulkevat käsi kädessä. Tämä käy ilmi myös MYTVAS 3 tutkimuksesta. Viljelijät joilla oli selviä maaperän suojelutarpeita, olivatkin keskimääräistä useammin tehneet erityistukisopimuksia ja valinneet lisätoimenpiteitä, joiden toimenpiteillä pystytään vaikuttamaan suojeluun. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Kotieläintiloilla nähtiin selvästi suurempana tarve ilmansuojelullisiin toimenpiteisiin kuin kasvinviljelytiloilla. Ympäristötukiohjelmassa olevat toimenpiteet koettiin kotieläintiloilla ilmansuojelullisten tarpeiden kannalta käyttökelpoisimmiksi. Viljelijät, joiden tiloilla oli selviä ilmansuojelutarpeita, olivat keskimääräistä useammin tehneet erityistukisopimuksen lietelannan sijoittamisesta peltoon. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Niillä maatiloilla, joilla oli selviä luonnon monimuotoisuuden ylläpito- ja lisäämistarpeita, oli keskimääräistä useammin tehty erityistukisopimus joka edistää luonnon monimuotoisuuden ja maiseman ylläpitoa ja säilyttämistä. Väliarvioinnissa nousi esille myös se seikka, että ympäristötukea kehitettäisiin suuntaan, jossa perinnebiotooppeja tuettaisiin laajemmin kuin pelkästään maataloustuotantoon sidotun ympäristötuen piirissä. Yksikin biotooppikohde voi olla paikallisesti merkittävä uhanalaisten lajien säilymisen kannalta. Tällöin ei tulisi maanomistajan ympäristötukikelpoisuuden vaikuttaa kohteen saamisessa hoidon piiriin. Metso-ohjelman tyyppisen toimenpiteen kehittäminen perinnebiotooppien kunnostukseen ja hoitoon olisikin järkevää. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Tehdyssä kyselyssä viljelijät, joilla oli selviä maisemanhoitotarpeita, olivat keskimääräistä useammin tehneet sellaisia erityistukisopimuksia joilla vaikutetaan positiivisesti maiseman ja monimuotoisuuden ylläpitoon. Myös sopimukset luonnonmukaisesta tuotannosta, kosteikkojen hoidosta, pohjavesialueiden viljelystä ja ravinnekuormituksen vähentämisestä olivat tällaisilla tiloilla merkittävä-

sä roolissa. Viljelijät toivovat yleisesti tukien vahvempaa kohdentamista maisemanhoitoon ja tuen ulottamista esim. perikuntien peltoihin, että maisemat pysyisivät viljeltyinä ja hoidettuina. Myös maisemanhoitovelvoite nostettiin tässä yhteydessä esille ympäristötuen kautta tuettavana toimenpiteenä. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Johtopäätökset olivat Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007–2013 väliarvioinnissa seuraavanlaisia: Maaseudun ympäristön parantamisessa tärkeimpinä tavoitteina pidettiin sekä viljelijöiden että hallinnon mielestä vesien tilan parantamista, luonnon monimuotoisuuden edistämistä sekä maisemanhoitoa. Ohjelmassa tarjolla oleva keinovalikoima katsottiin yleisesti ottaen olevan parhaiten soveltuva näihin tarpeisiin nähden. Haasteelliseksi sen sijaan havaittiin tarpeiden ja keinojen yhteensovittaminen tila- ja aluetasolla. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Ohjelman perus- ja valinnaiset toimenpiteet sekä erityistukisopimukset eivät muotoudu käyttökelpoisuudeltaan tarpeen mukaisiksi erilaisia ympäristönhoitotarpeita ajatellen. Palautteen lisääminen toteutettujen toimenpiteiden vaikutuksista tai toimenpiteiden karsiminen voisi selkeyttää ja ohjata valintaa paremmin. Tarpeet vaihtelevat tilatasolla paljon, jolloin keinoihin kaivataan enemmän joustoa ja mahdollisuuksia soveltamiseen. Ympäristötukijärjestelmää uudistettaessa on muistettava, ettei viljelijöihin kohdistuvaa hallinnollista taakkaa tulisi kuitenkaan lisätä. Tilatason ympäristösuunnittelu ja -neuvonta auttaisivat tunnistamaan ympäristöhaasteita, joita tiloilla on. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Nykyinen ympäristötukijärjestelmä korvaa lähtökohtaisesti sellaisia nykyaikaiseen elintarviketuotantoon liittyviä haittoja, joita ei markkinamekanismin kautta ole voitu tunnistaa tai hinnoitella. Tämä on arvioinnin tekijöiden mukaan ongelma, koska maatalous synnyttää myös merkittäviä ympäristöhyötyjä, jotka tulisi saada samalla tavalla myös tukikelpoiksi. Toteutuessaan tämä edistäisi maaseudun ympäristöliiketoimintaa. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Arvioinnin tekijöiden mukaan ohjelman vaikuttavuus suhteessa ympäristön tilan parantumiseen liittyviin tavoitteisiin on oikeansuuntainen, mutta parantamisen

tarvetta vielä on. Vesistökuormituksen kasvu on hidastunut, mutta selkeää kääntymistä kuormituksen laskuun ei ole vielä nykyisillä toimenpiteillä saatu aikaan. Paikallisesti on saatu aikaiseksi myös monimuotoisuushyötyjä. Viljelijöiden myönteinen suhtautuminen ja motivaatio ympäristönsuojeluun on selkeä ja ympäristötuen ehtoihin on sitouduttu laajasti. Tällainen myönteinen tahtotila pitää pyrkiä hyödyntämään ympäristönsuojelun edistämiseksi eikä sitä pidä tukahduttaa liiallisella säätelyllä tai byrokratialla, joka ei liity toimenpiteiden vaikutuksiin. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Arvioinnissa on annettu lopuksi suosituksia seuraavan ohjelmakauden järjestelmän suunnittelua ajatellen. Ympäristötukijärjestelmää tulisi yksinkertaistaa ja joustavoittaa siten, että ohjelman toimenpiteet muotoutuvat ja erottuvat selvästi ympäristönhoitotarpeita vastaaviksi. Ohjelman toimenpiteiden pitäisi pystyä vastaamaan myös sekä tilakohtaisiin että alueellisiin tarpeisiin joustavasti. Ympäristötuen ulkopuolelle jäävien perinnebiotooppikohteiden kunnostus ja hoito pitäisi pystyä turvaamaan jollakin tukiratkaisulla. Myös maiseman ja luonnonhoidon tukea tulisi kehittää laajempaan ja joustavampaan suuntaan. (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

Merkittäviä ympäristövaikutuksia tuottavista toimenpiteistä tulisi maksaa nykyistä enemmän ja ympäristöhyötyjen tuottaminen tulee nostaa tukiperusteeksi ympäristöhaittojen rinnalle. Nykyiset lisätoimenpiteet ja erityistukisopimukset tulee korvata paremmin tila- ja aluekohtaiseen ympäristönhoitotarpeeseen vastaavilla erityistukitoimenpiteillä (ns. ympäristönhoidon erityiskorvaus). (Kuhmonen ym. 2010, 56–75.)

3 Työn tarkoitus, tutkimusongelmat ja aiheen rajaus

3.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka pohjoiskarjalaiset viljelijät ovat kokeneet maatalouden ympäristötukisitoumuksen sekä erityistukisopimusten sitovuuden ja kuinka he ovat näitä sitoumuksia sekä sopimuksia pyrkineet omilla maatiloillaan ja omassa toiminnassaan toteuttamaan. Näin saadaan tietoa siitä, miten viljelijät kokevat sitoumusten sekä sopimusten käytännön toteuttamisen. Samoin pystymme myös arvioimaan, ovatko sitoumusten sekä sopimusten toimenpiteet olleet riittäviä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Olettamuksena on, että viljelijät pystyvät maatiloillaan toteuttamaan tekemiensä ympäristötuen sitoumusten/sopimusten mukaisia ehtoja ohjelmakaudella 2007–2013. Aikaisempiin tutkimuksiin perustuen olettamuksena kuitenkin on, että viljelijät kokevat ympäristötuen ehdot byrokraattisina ja vaikeina noudattaa.

3.2 Tutkimusongelmat

Tutkimuksen tehtävänä on antaa taustatietoa Pohjois-Karjalan alueellisten maaseutusuunnitelmien seuranta- ja arviointihankkeelle PKArvi:lle, jossa arvioidaan osaltaan myös ohjelmakauden 2007–2013 pohjoiskarjalaiselle maataloustuotannolle asetettujen ympäristötavoitteiden toteutumista. Saatua seuranta- ja arviointitietoa voidaan hyödyntää tarpeen mukaan valmistauduttaessa uuteen ohjelmakauteen 2014–2020.

Tämän tutkimuksen tutkimustehtävänä on selvittää kaksi asiaa:

- 1) Kuinka pohjoiskarjalaiset viljelijät ovat kokeneet maatalouden ympäristötukisitoumuksen sekä erityistukisopimusten sitovuuden?
- 2) Kuinka he ovat näitä sitoumuksia sekä sopimuksia pyrkineet omilla maatiloillaan ja omassa toiminnassaan toteuttamaan?

Näin saadaan tietoa siitä, miten viljelijät kokevat sitoumusten sekä sopimusten käytännön toteuttamisen ja pystymme myös arvioimaan, ovatko sitoumusten sekä sopimusten toimenpiteet olleet riittäviä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tutkimuksen avulla pyritään saamaan vastaukset mm. seuraaviin tarkennettuihin kysymyksiin, jotka tukevat tutkimustehtävän selvittämistä:

- Kuinka erityyppiset sitoumukset/sopimukset ovat muuttaneet viljelijöiden tapoja toimia?
- Mitä ongelmia erityyppisten sitoumusten/sopimusten toteuttamisessa on ilmennyt?
- Kuinka viljelijät itse arvioivat ympäristön tilan muuttuneen ohjelmakaudella 2007 - 2013 niiden toimenpiteiden myötä, joita sitoumukset/sopimukset ovat edellyttäneet?
- Mitä kehittämistarpeita viljelijöiden näkökulmasta nykyisissä sitoumuksissa/sopimuksissa on uudelle ohjelmakaudelle siirryttäessä ilmennyt?
- Onko maksettavan tuen määrä riittävän kannustava toteuttamaan sitoumuksia/sopimuksia?

3.3 Tutkimuksen rajaus

Tutkimus rajautuu koskemaan ohjelmakaudella 2007–2013 maatalouden ympäristötukisitoumusten sekä ympäristötuen erityistukisopimusten avulla saatuja ympäristövaikutuksia pohjoiskarjalaisilla maatiloilla viljelijöiden näkökulmasta.

Maantieteellisesti tutkimus rajautuu Pohjois-Karjalaan, koska PKArvi-hanke koskee Pohjois-Karjalan maakuntaa. Samasta syystä aihepiiri rajautuu koskemaan Pohjoiskarjalaisten viljelijöiden näkökulmaa maatalouden ympäristötuen vaikuttavuudesta.

4 Tutkimuksen toteuttaminen: aineisto, aineistonkeruu, tutkimusmenetelmät ja analyysimenetelmät

4.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena (liite 3) satunnaisotannalla valituille pohjoiskarjalaisille maataloille siten, että kyselyn avulla saatua aineistoa voidaan analysoida sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti. Analysoidusta aineistosta tehtiin kirjallinen raportti. Palautuskuorella varustettu kysely lähetettiin postitse kaikille otannassa oleville maataloille alkuvuodesta 2013.

Lisäksi kyselyyn annettiin mahdollisuus vastata myös sähköisesti Karelia-ammattikorkeakoulun Typala-sovelluksen kautta. Näin menettelemällä pyrittiin saamaan mahdollisimman suuri palautusmäärä kyselylle ja varmistamaan tutkimuksen luotettavuus. Koska kyse on tutkimuksesta, jossa pyritään selvittämään viljelijöiden omaa näkemystä ympäristötuen vaikuttavuudesta, on perusteltua toteuttaa tutkimusaineiston keruu suorana kyselynä otantajoukolle. Lisäksi kysely mahdollisti käytössä olevien resurssien ja aikataulun puitteissa suuremman otannan kuin haastattelu.

4.2 Tutkittavat

Tutkimuksessa olevat tilat on valittu satunnaisotantana ympäristötukeen sitoutuneiden pohjoiskarjalaisten viljelijöiden keskuudesta. Otanta suoritettiin TIKE:n maatilarekisteristä erillisellä pyynnöllä (liite 5). Otannan laajuus on 500 pohjoiskarjalaista ympäristötukeen sitoutunutta viljelijää, mikä on noin 20 % ympäristötukeen sitoutuneista pohjoiskarjalaisista viljelijöistä.

4.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Kyselyssä saatua kvantitatiivisesti analysoitavaa aineistoa käsiteltiin Excel-taulukkolaskentaohjelman avulla, joka mahdollisti tarvittavien tilastollisten analyysien tekemisen saadusta aineistosta. Aineiston käsittelyssä käytettäviä me-

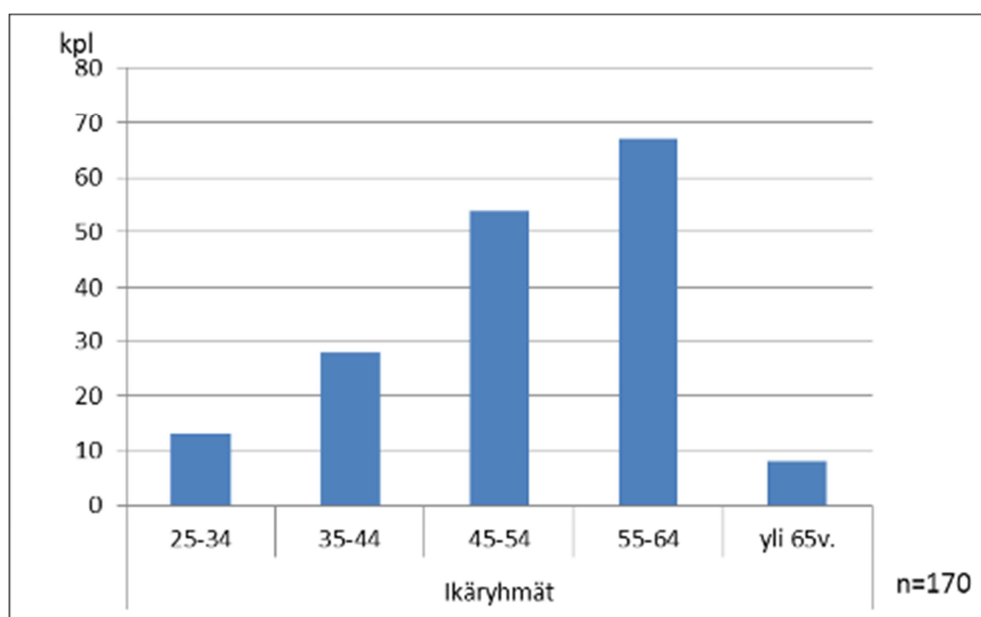
netelmiä olivat mm. erilaisten jakaumien laskenta otantajoukosta sekä ristiintaulukoinnin käyttö vertailtaessa esimerkiksi sitä, onko maatalojen eri tuotantosuunnilla riippuvuutta tiettyihin tuloksiin. Kvalitatiivisesti käsiteltävä aineisto analysoitiin mahdollisimman tarkasti siten, että aineistosta voitiin saada mahdollisimman luotettavasti vastaukset esitettyihin tutkintakysymyksiin. Kaikesta tutkimusaineiston käsittelystä ja analysoinnista tehtiin tulkinta ja johtopäätökset kirjallisessa raportissa.

5 Tulokset ja niiden tulkinta

5.1 Vastaajien määrä, ikä, sukupuoli ja tilan koko

Kysely lähetettiin 500 viljelijälle, joista 170 vastasi kyselyyn. Kyselystä jouduttiin lähettämään muistutus viljelijöille. Alhaisen vastausprosentin vuoksi kyselyn vastausaikaa jatkettiin vielä kaksi viikkoa. Muistutuksen jälkeen saatiin kokoon 170 vastausta ja vastausprosentiksi muodostui 34 %.

lältään vastaajat olivat 25–75 vuotiaita. Korkean maksimi-ian selityksenä saattaa olla se, että vastaajan puoliso on mahdollisesti vielä iältään soveltuva hakemaan ympäristötukea. Ympäristötuen hakukelpoisuuden maksimi-ikä on 65 vuotta. Keski-iältään vastaajat olivat 51 vuotta vanhoja ja mediaani oli 52,5 vuotta. Vastaajien ikäjakauma (kuvio 1) oli odotetunlainen: maanviljelijöiden keski-ikä on korkea, ja se näkyi myös kyselyn vastaajien ikäjakaumassa.

Kuvio 1. Ikäryhmät

Vastaajista 14,1 % (24 kpl) oli naisia ja 85,9 % (146) miehiä. Naisten vähäinen määrä suhteessa miesten määrään saattaa selittyä sillä, että yleensä tiloilla mies on laitettu viralliseksi viljelijäksi, jolle kysely postitettiin. (liite 2.)

Peltopinta-alaltaan kyselyyn vastanneet tilat olivat keskimäärin 40,8 hehtaaria, pienimmän tilan ollessa 3,1 ha ja suurimman 209 ha. Tilojen mediaani pinta-ala oli 28 ha. Mediaanin ja keskimääräisen tilakoon välinen ero on yllättävän suuri, joka kertoo siitä, että suurin osa pohjoiskarjalaisista tiloista on kooltaan alle 30 ha muutamien suurten vetäessä keskiarvon korkeammaksi. (liite 2.)

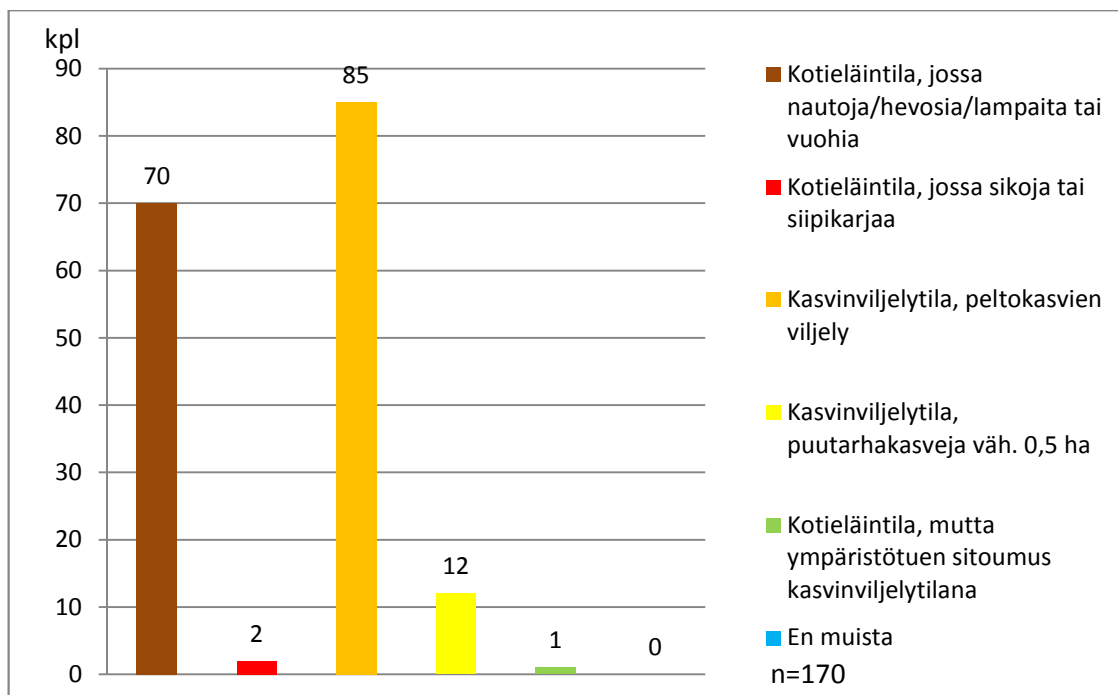
Viljelijät olivat vastanneet kyselyyn tasaisesti Pohjois-Karjalan alueelta. Joensuun seutukunnalta, johon kuuluvat Ilomantsi, Joensuu, Juuka, Kontiolahti, Liperi, Outokumpu ja Polvijärvi vastaajia oli hieman enemmän kuin muilta seutukunnilta. Joensuun seutukunnalta vastaajia oli 37,6 % (64 kpl). Keski-Karjalan seutukunnalta, johon kuuluvat Kitee, Rääkkylä ja Tohmajärvi, vastaajia oli 32,4 % (55 kpl). Pielisen-karjalan seutukunnalta, johon kuuluvat Lieksa, Nurmes ja Valtimo vastaajia oli 30 % (51kpl). (liite 2.)

5.2 Vastaajien koulutustausta, yrittäjyyden kesto ja ympäristökisittoumuksen tilatyypit

Koulutustaustaltaan suurin osa kyselyyn vastanneista oli maatalouden perustutkinnon suorittaneita 42,9 % (N=73), seuraavaksi eniten oli kansakoulun tai peruskoulun käyneitä 22,4 % (n=38), muiden ammattitutkintojen osuus oli lähes yhtä suuri 17,6 % (30 kpl). Vastaajien joukossa oli myös 10,6 % (18kpl) opisto/AMK asteen maataloustutkinnon suorittaneita. Yliopistoasteen maataloustutkinnon oli suorittanut 2,4 % (4kpl) vastaajista ja kokonaan muiden tutkinnon suorittaneita oli 4,1 % (7kpl). (liite 2.)

Kyselyyn vastanneet viljelijät olivat harjoittaneet maataloutta keskimäärin 24,7 vuotta. Uusimmat viljelijät olivat olleet alalla vasta vuoden, kun taas pisimpään maataloutta harjoittanut viljelijä oli ollut jo 55 vuotta alalla. Ympäristötukeen sitoutuneena viljelijät olivat olleet keskimäärin 14,1 vuotta. Suuri osa viljelijöistä oli ollut sitoutuneena jo vuodesta 1995. Uusimmat viljelijät olivat olleet vasta vuoden sitoutuneena. Pisimpään sitoutuneena ollut viljelijä oli ollut mielestään sitoutuneena jo 40 vuotta, mikä lienee mahdotonta, ottaen huomioon sen seikan, että Suomi on ollut EU:n jäsen vasta vuodesta 1995. (liite 2.)

Maatalouden ympäristötukisitoumuksen tilatyypin (Kuvio 2) oli kasvinviljelytila (peltokasvien viljely) 50 %:lla (85kpl) kyselyyn vastanneista viljelijöistä. 41 % (70 kpl) tiloista taas oli sitoutuneena kotieläintilana (jossa nautoja, hevosia lampaita tai vuohia). Muiden tilatyypin osuus oli huomattavasti pienempi.

Kuvio 2. Ympäristötukeen sitoutuneiden tilatyypin

5.3 Ympäristötuen perustoimenpiteet ja lisätoimenpiteet

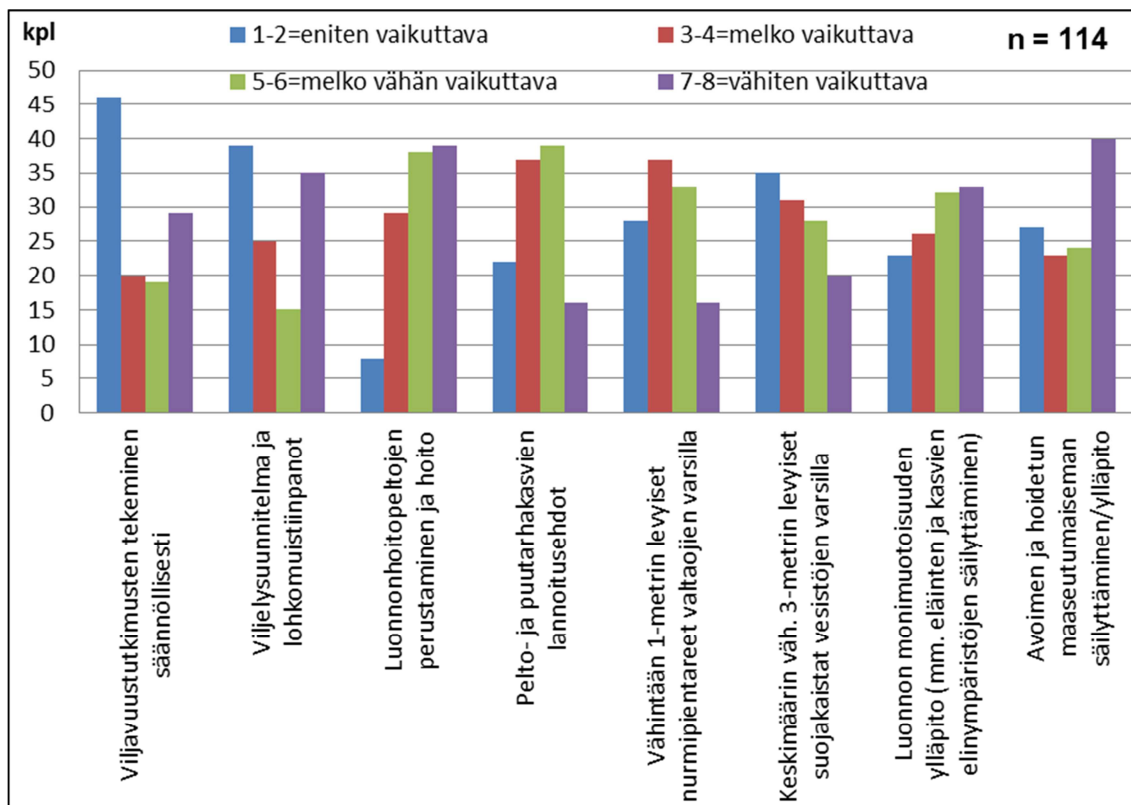
5.3.1 Perustoimenpiteet

Kyselyn avulla pyrittiin selvittämään viljelijöiden näkemyksiä ympäristötuen perustoimenpiteiden vaikuttavuudesta pyytämällä viljelijöitä asettamaan ympäristötuen perustoimenpiteet paremmuusjärjestykseen kunkin toimenpiteen ympäristöllisen vaikuttavuuden perusteella. Kysymyksessä kysyttiin viljelijöiden omaa näkemystä perustoimenpiteiden vaikuttavuudesta asteikolla 1 - 8; kullekin perustoimenpiteelle tuli antaa yksi arvo, eikä samaa arvoa saanut antaa useammin kuin kerran. Koska vaikuttavuusarvoja oli yhteensä kahdeksan, on arvot ryhmitelty kahden arvon ryhmiin; 1 - 2 = eniten vaikuttavat arviot, 3 - 4 = melko vaikuttavat arviot, 5 - 6 = melko vähän vaikuttavat arviot ja 7 - 8 = vähiten vai-

kuttavat arviot. Tähän kysymykseen vastanneita oli yhteensä 170 viljelijää, mutta vastauksista jouduttiin karsimaan 56 vastausta johtuen siitä, että kysymys oli ymmärretty väärin. Puutteellisten vastausten pois karsinnan jälkeen analysoitavaksi jäi 114 tilastointikelpoista vastausta.

Saatujen tulosten perusteella pohjoiskarjalaiset viljelijät pitivät viljavuustutkimuksen tekemistä säännöllisesti kaikkein vaikuttavimpana ympäristötuen perustoimenpiteenä; 46 viljelijää piti viljavuustutkimusten tekemistä eniten vaikuttavimpana toimenpiteenä (ryhmä 1 - 2). Tämä on 40,3 % analysointikelpoisten vastausten määrästä. Toiseksi vaikuttavimmaksi (n=39/34,2 %) perustoimenpiteeksi viljelijät arvostivat viljelysuunnittelun ja lohkokirjanpidon, tosin myös vähiten vaikuttavimmaksi arvostettujen määrä oli tässä toimenpiteessä melko suuri (n=35/30,7 %). Kolmantena ja neljäntenä vaikuttavuudeltaan olivat suojakaistoja ja valtaojien pientareita koskevat toimenpiteet.

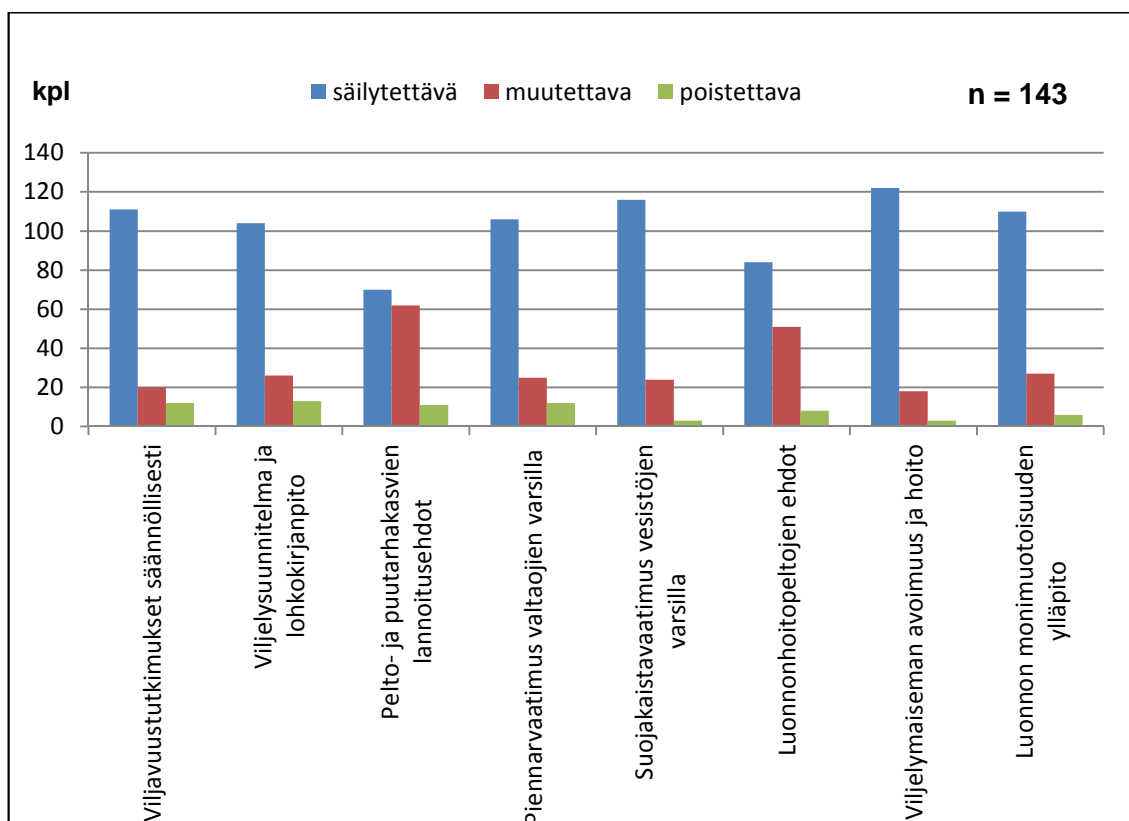
Vaikuttavuudeltaan huonoimmiksi toimenpiteiksi olivat viljelijät arvioineet avointa viljelymaisemaa ja luonnon monimuotoisuutta ylläpitävien perustoimenpiteiden vaatimukset sekä luonnonhoitopeltojen perustamisen ja hoidon. Avoimen ja hoidetun maaseutumaiseman säilyttäminen/ylläpito sai 40 viljelijää (35,1 %) arvioimaan tämän toimenpiteen vaikuttavuudeltaan huonoimmaksi, tosin 27 viljelijää (23,7 %) arvioi tämän toimenpiteen myös vaikuttavimmaksi toimenpiteeksi. Luonnonhoitopeltojen perustaminen ja hoito arvostettiin vähiten vaikuttavimmaksi toimenpiteeksi 39 viljelijän (34,2 %) arvioinnissa ja vain 8 viljelijää (7,0 %) arvosti luonnonhoitopellot eniten vaikuttavimmaksi toimenpiteeksi ympäristön kannalta. Kuviosta 3 näkyy kunkin toimenpiteen saamat arviot vaikuttavuudesta viljelijöiden näkemyksenä.

Kuvio 3. Viljelijöiden näkemys ympäristötuen perustoimenpiteiden vaikuttavuudesta (n=114)

Viljelijöiltä kysyttiin myös ympäristötuen perustoimenpiteiden muutostarpeista siten, että vastaajien tuli merkitä kunkin perustoimenpiteen kohdalle, haluaako hän säilyttää, muuttaa tai poistaa kyseisen toimenpiteen. Tässä kysymyksessä viljelijät olivat mielipiteissään melko yksimielisiä; pääsääntöisesti perustoimenpiteet haluttiin säilyttää nykyisellään. Eniten muutostarpeita nähtiin olevan pelto- ja puutarhakasvien lannoitusta koskevissa ehdoissa sekä luonnonhoitopeltöjä koskevissa ehdoissa.

Viljelyn ympäristönsuojelun suunnitteluun ja seurantaan liittyviä ehtoja koskevat mielipiteet olivat tässäkin kysymyksessä samansuuntaisia kuin perustoimenpiteiden vaikuttavuutta koskevassa kysymyksessä. Sen sijaan viljelymaiseman avoimuutta ja hoitoa sekä luonnon monimuotoisuuden ylläpitoa koskeviin perustoimenpiteisiin ei haluttu samassa suhteessa muutoksia, kun tulosta vertaa kyseisten toimenpiteiden huonoon arvosanaan vaikuttavuuden arvioinnissa. Tähän kysymykseen oli vastaajia yhteensä 170 kpl, mutta kysymykseen oli vastattu 27 kertaa puutteellisesti, joten analysointikelpoisiksi vastausten määräksi jäi 143. Kuviosta 4 näkyy vastausten jakaantuminen perustoimenpiteittäin.

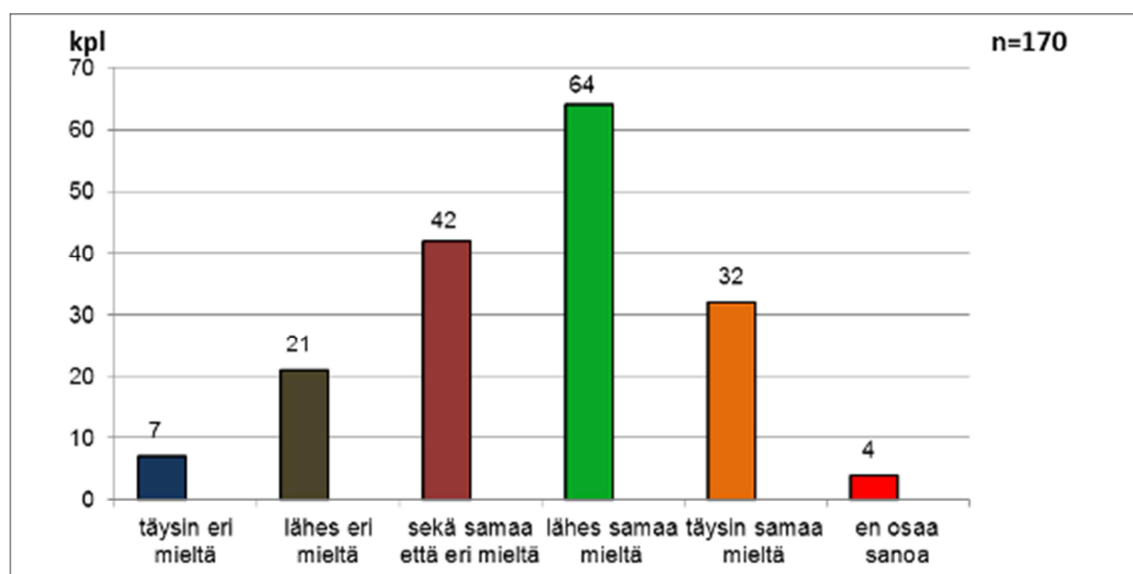

Kuvio 4. Viljelijöiden näkemys ympäristötuen perustoimenpiteiden muutostarpeista (n=143)

Kyselyssä esitettiin viljelijöille ympäristötuen perustukseen ja lisätoimenpiteisiin liittyviä väittämiä, joiden avulla pyrittiin selvittämään mm. vastaajien mahdollisuuksia toteuttaa maataloillaan ympäristötuen ehtoja käytännössä ja vastaajien näkemyksiä ympäristötuen vaikuttavuudesta tilatasolla. Vastaajille annettiin kussakin väittämässä mahdollisuus valita oman näkemyksensä ja mielipiteensä mukaan, ovatko he asiasta samaa vai eri mieltä kuin väittämä. Tämän osion tekstissä ympäristötukeen liittyvät väittämät on jaettu aiheryhmiin ja näiden ryhmien tuloksia pyritään tässä avaamaan. Väittämiin vastanneiden viljelijöiden määrä oli 170.

Ensimmäinen aiheryhmä oli ympäristötukisitoumuksen rakenteeseen ja sitoumuksen ehtojen toteutuskelpoisuuteen liittyvät väittämät, joita oli viisi tähän aiheryhmään liittyvää väittämää. Väittämän ”Sitoumuksen perustoimenpiteiden määrä on sopiva” kanssa vastaajat olivat melko pitkälti samaa mieltä, sillä 55,9 % (n=95)vastaajista oli joko täysin tai lähes samaa mieltä asiasta. Neutraalia ”sekä samaa että eri mieltä” oli vastaajista 24,7 % (n=42) ja 9,4 % (n=16) ei

osannut sanoa kantaansa asiaan. Niitä, jotka olivat sitä mieltä, että perustoimenpiteiden määrä ei ole sopiva oli vain 10 % (n=17) vastaajista (liite 2). Väittämään ”Perustoimenpiteet ovat selkeitä ja helppoja toteuttaa” saatiin viljelijöiltä samansuuntaiset vastaukset kuin edelliseen perustoimenpiteiden määrään liittyvässä väittämässä, tosin ”en osaa sanoa” ryhmästä oli vähentynyt 12 vastaajaa ja 11 vastaajaa enemmän oli eri mieltä väittämän kanssa. Tämä tulos näkyy kuviosta 5.

Kuvio 5. Perustoimenpiteet ovat selkeitä ja helppoja toteuttaa –väittäjä

Sitä kuinka vastaajan ikä vaikuttaa hänen mielipiteeseensä väittämästä ”Perustoimenpiteet ovat selkeitä ja helppoja toteuttaa”, pyrittiin selvittämään CHI-testin avulla, mutta laskelmaa ei voi pitää luotettavana, koska teoreettinen jakauma jäi osalla tunnusluvuista alle 1,0:n. Tämän vuoksi mielipiteiden jakautumista ikäryhmittäin jouduttiin tarkastelemaan vain kaksiulotteisena jakaumana (taulukko 1). Näin tarkasteltuna vaikuttaa siltä, että valtaosa viljelijöistä ikään katsomatta pitää perustoimenpiteitä selkeinä sekä helppoina toteuttaa käytännössä.

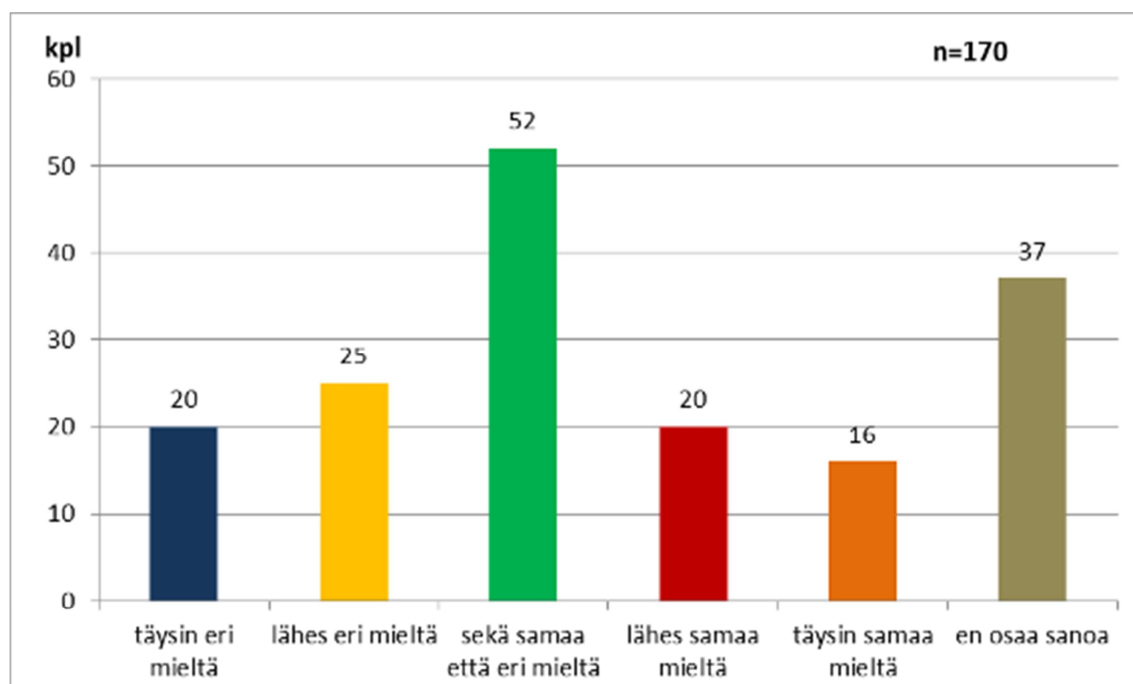
Taulukko 1. Vastaajien mielipiteiden jakauma ikäluokittain suhteellisina frekvensseinä (%) väittämästä ”Perustoimenpiteet ovat selkeitä ja helppoja toteuttaa”.

Vastaajan ikä, vuotta	Täysin eri mieltä (%)	Lähes eri mieltä (%)	Ei samaa eikä eri mieltä (%)	Lähes samaa mieltä (%)	Täysin samaa mieltä (%)
25-34 (n=13)	7,7	15,4	15,4	46,2	15,4
35-44 (n=26)	0,0	11,5	23,1	46,2	19,2
45-54 (n=53)	3,8	13,2	28,3	32,1	22,6
55-64 (n=66)	6,1	13,6	25,8	40,9	13,6
yli 65 (n=8)	0,0	0,0	25,0	25,0	50,0

Kolmantena väittämänä tässä ryhmittelyssä oli ”Ympäristötukiehdot ovat liian monimutkaisia viljelijän noudattaa”. Tämän väittämän kanssa samaa mieltä oli 31,2 % (n=53) vastaajaa ja väittämän kanssa eri mieltä olevia vastaajia oli vastaavasti 34,2 % (n=58). Neutraaleja ”sekä samaa että eri mieltä” vastauksia oli 31,8 % (n=54) ja väittämää ei osannut kommentoida 2,9 % (n=5) vastaajaa. Kyseiseen väittämään saatuja vastauksia oli siis melko tasaisesti sekä puolesta että vastaan. (liite 2.)

Ryhmän neljäs väittäjä oli ”Perustoimenpiteiden kirjalliset työt sujuvat ilman ulkopuolista apua”. Tällä väittämällä pyrittiin selvittämään sitä, kuinka moni pohjoiskarjalainen viljelijä kokee ympäristötuen perustoimenpiteiden ehtojen vaatimat kirjalliset työt niin vaikeina toteuttaa, että niiden tekeminen vaatii ulkopuolisen neuvojan tai avustajan palvelujen käyttämistä. Tällaisia kirjallisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi viljelysuunnitelman laatiminen vuosittain ja lohkoکوhtaisten muistiinpanojen laatiminen lohkoilla toteutetuista toimenpiteistä kasvukaudella. Väittämään saattujen vastausten perusteella viljelijä eivät pidä ympäristötuen perustoimenpiteiden vaatimia kirjallisia töitä liian vaikeina, että niitä ei voisi tehdä itsekkin. Väittämän kanssa samaa mieltä olevia vastaajia oli 56,4 % (n=96). Vastaajia, joiden mielestä ulkopuolinen apu kirjallisissa töissä on tarpeen, oli 24,7 % (n=42). Lisäksi neutraaleja ”sekä samaa että eri mieltä” olevia vastaajia oli 17,1 % (n=29). Kolme vastaajaa (1,8 %) ei osannut kommentoida väittämää. (liite 2.)

Tämän aiheryhmän viimeisen väittämän avulla selvitettiin sitä, pitäisikö ympäristötukeen tehdä muutoksia uudelle ohjelmakaudelle mentäessä. Väittäjä on ”Ympäristötukijärjestelmää pitää muuttaa uudelle ohjelmakaudelle”. Vastaajien mielipiteet tämän väittämän suhteen jakaantuvat väittämän kanssa samaa ja eri mieltä olevien kesken hyvin tasaisesti, joten selkeitä johtopäätöksiä ei ympäristötukijärjestelmän muutostarpeesta saattujen tulosten pohjalta voi tehdä. Sen sijaan niiden vastaajien määrä, jotka suhtautuvat väittämään neutraalisti tai eivät osaa sanoa asiaan kantaansa, on vastaajajoukosta melko suuri. Näitä neutraaleja ja epätietoisia on yhteensä 52,4 % (n=89). Tarkempi erittely väittämästä ilmenee kuviosta 7.

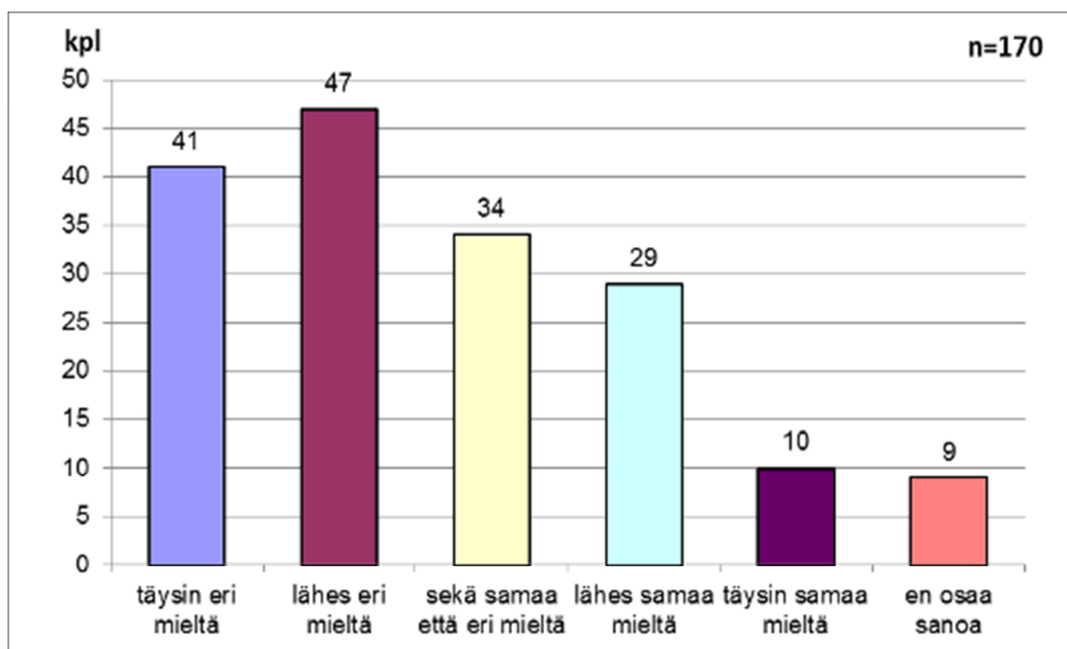
Kuvio 6. Ympäristötukijärjestelmää pitää muuttaa uudelle ohjelmakaudelle -väittämä

Toinen aiheryhmä on ympäristötuen rahallisen korvaukseen riittävyyteen liittyviä väittämiä, joilla pyrittiin selvittämään, kokevatko viljelijät ympäristötuen määrän olevan riittävän suuri tukiehdossa vaadittuihin toimenpiteisiin sekä investointeihin nähden. Tässä ryhmässä on mukana myös yksi tuen valvontaan liittyvä väittämä, koska valvonta vaikuttaa olennaisesti ympäristötuen määrään valvonnsa olevilla maatiloilla.

Tuen taloudellisia vaikutuksiin liittyvän väittämäryhmän ensimmäinen väittämä oli ”Ympäristötuki on vain tulotukea ilman ympäristövaikutuksia”. Tätä väittämää ei voida viljelijöiden mielestä pitää oikeana, sillä 58,9 % (n=100) vastaajaa esitti väittämään eriävän mielipiteensä. Vastaavasti väittämän kanssa samaa mieltä oli vain 10 % (n=17) vastaajista, kun taas neutraaleja väittämän suhteen oli 23,5 % (n=40) ja epätietoisia 7,6 % (n=13). Tähän väittämään saatujen vastausten perusteella voidaan todeta viljelijöiden arvostavan maatalouden ympäristötukea myös ympäristöllisten vaikutusten aikaansaajana eikä pelkästään tulotuen yhtenä muotona. (liite 2.)

Ryhmän toinen väittämä ”Saatua korvaus on riittävän suuri sitomusehtojen edellyttämään työmäärään nähden” antaa melko yksiselitteisen vastauksen ym-

päristötuen rahallisen määrän riittävydestä; 51,7 % vastaajista piti ympäristötuen määrää riittämättömänä sitoumusehtojen edellyttämään työmäärän nähden. Vastaavasti 23 % viljelijöistä oli sitä mieltä, että tuen määrä on riittävän suuri. Kuviosta 7 näkyy tarkempi erittely väittämään saaduista vastauksista.

Kuvio 7. Saatu korvaus on riittävän suuri sitoumusehtojen edellyttämään työmäärään nähden –väittämä

Kun vertailtiin väittämään vastanneiden tilakokoja, huomattiin keskikokoisten tilojen (31–60 ha) vastausten olevan lähes samassa suhteessa kuin mitä kuviossa 7 kaikkien vastanneiden lukemat ovat. Pienistä tiloista (0 - 30 ha) eri mieltä väittämän kanssa oli 46,7 % ja samaa mieltä 30,5 % vastanneista. Suuret tilat (yli 60 ha) puolestaan olivat enemmän eri mieltä (54,3 %) väittämän kanssa verrattuna pieniin tai keskisuuriin tiloihin. Suurilla tiloilla työmäärät ovat muutenkin suuria, joten syynä kielteisyyteen väittämää kohtaan voi olla se, että viljelijät kokevat sitoumuksen entisestään lisäävään työtaakkaa ja kuluja. (taulukko 2.)

Taulukko 2. Kaksiulotteinen jakauma tilakoon vaikutuksesta viljelijöiden näkemukseen siitä korvaako maksettu tuki sitomusehtojen vaatiman työmäärän. Ristiintaulukoinnin tulos suhteellisina frekvensseinä (%).

tilakoko	1 = täysin eri mieltä	2 = lähes eri mieltä	3 = sekä samaa että eri mieltä	4 = lähes samaa mieltä	5 = täysin samaa mieltä	6 = Ei osaa sanoa
0–30 ha (n=92)	25,0	21,7	17,4	20,7	9,8	5,4
31–60 ha (n=43)	23,3	37,2	20,9	7,0	2,3	9,3
yli 60 ha (n=35)	22,9	31,4	25,7	20,0	0,0	0,0

Ympäristötuen edellyttämien investointien taloudelliseen vaikutukseen maataloilta pyrittiin saamaan vastaus väittämän ”Ympäristötuen vaatimat investoinnit ovat olleet kohtuullisia” avulla. Ympäristötuen perustuen tai lisätoimenpiteiden ehtojen vaatimana investointina voidaan pitää esimerkiksi toistuvana investointina viljavuustutkimusten säännöllistä teettämistä asianmukaisessa laboratoriossa tai yksittäisenä koneinvestointina karjanlannan levitykseen käytettävän tarkkuuslevittimen hankintaa (kuva 1).

Kuva 1. Levityskaluston hankinta lannan tarkempaan levitykseen on yksi esimerkki tyypillisestä ympäristötukeen liittyvästä investoinnista.

Tässä väittämässä suurimmaksi yksittäiseksi ryhmäksi muodostui neutraalit ”sekä samaa että eri mieltä” olevien viljelijöiden joukko, heitä oli 33,5 % (n=37) vastaajista. Painopiste väittämän osalta kuitenkin oli selkeästi sellaisissa viljelijöissä, jotka olivat joko lähes tai täysin samaa mieltä väittämän kanssa, heidän osuutensa vastaajista olikin yhteensä 45,9 % (n=78). Eri mieltä väittämän kanssa oli vain 14,1 % (n=24) vastaajista ja 6,5 % (n=11) ei osannut kommentoida väittämää. (liite 2.)

Ympäristötuen valvontaa koskevasta väittämästä ”Ympäristötuen noudattamista pitäisi valvoa enemmän” viljelijät näkyvät olevan yksimielisiä. Valvontaa ei tule heidän mielestään lisätä. Vain 10,6 % vastaajista haluaisi ympäristötuen valvontaa lisättävän, kun taas valvonnan lisäämistä vastaan oli 68,8 % vastaajista. (liite 2). Tämä seikka on käynyt ilmi myös aikaisemmista tutkimuksista, joissa on havaittu selvästi tarve yksinkertaistaa järjestelmää ja vähentää ympäristötukiin liittyvää byrokratiaa. (kuva 2).

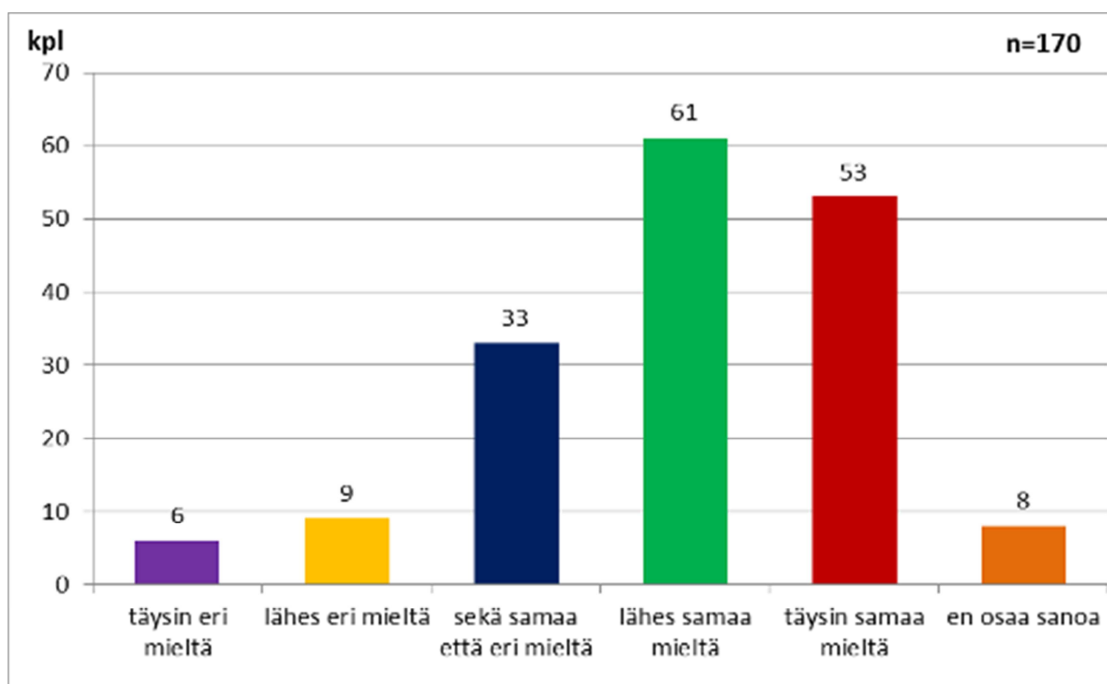
Kuva 2. Ympäristötuen valvontaa koetaan olevan riittävästi.

Ympäristöllistä vaikuttavuutta koskevia näkemyksiä ja mielipiteitä pyrittiin kyseilyssä selvittämään viljelijöiltä kuudella eri väittämällä. Vastaajia näihin väittämiin oli 170. Tässä ns. ympäristöllisen vaikuttavuuden ryhmässä ensimmäisenä väittämänä oli ”Lähivesien tila on parantunut ympäristötukisitoumuksen ansiosta”. Tässä väittämässä viljelijät ovat olleet jonkin verran enemmän samaa mieltä väittämän kanssa, sillä 32,9 % (n=56) vastaajan mielestä lähivesien tilassa on

tapahtunut parannuksia ympäristötuen ansioista. Eri mieltä väittämän kanssa oli 22,3 % (n=38) vastaajista ja neutraalin kommentin väittämään antoi 22,9 % (n=39) vastaajista. Vastaajista 21,8 % (n=37) ei osannut sanoa mielipidettään asiaan. Neutraalien ja epätietoisten suuri määrä väittämää kohtaan kertoo siitä, että viljelijöillä ei ole asiasta mitattua ja tarkkaa tietoa. Pelkkä tuntemus tai oma arvio lähivesien tilan muutoksista ei ole ollut heidän mielestään riittävä. (liite 2.)

Typpi- ja fosforiravinteiden käyttömääriin liittyviin ympäristötuen ehtoihin haettiin viljelijöiden näkemystä väitteellä ”Lannoitusta koskevilla ehdoilla on merkitystä ympäristön kannalta”. Tähän väitteeseen saatiin vastaajilta selkeän suuntainen näkemys; lannoitteiden käytön rajoituksilla saadaan aikaiseksi ympäristövaikutuksia. Väitteen kanssa samanmielisiä oli yhteensä 70 % (n=119) vastaajista, kun taas eri mieltä olevia oli vain 7,6 % (n=13). Neutraaleja ”sekä samaa että eri mieltä” näkemyksiä oli 19,4 % (n=33) ja 2,9 % (n=5) vastaajista ei osannut kertoa kantaansa väittämään. Tämä kertoo siitä, että viljelijät pitävät lannoitukseen liittyviä ympäristötuen ehtoja ympäristövaikutusten kannalta merkittävänä. Vastaavasti sitä ei tämän väittämän tulokset selkeästi kerro, ovatko lannoitusrajat asetettu oikealla tavalla. Kirjallisissa kommentteissa oli muutamia kannanottoja lannoitusrajojen joustavuuden puolesta silloin, kun tavoitellaan ja saadaan korkeita satotasoja hyvätuottoisilta pelloilta. (liite 2.)

Ympäristötuen perustoimenpiteitä koskevan väittämän ”Perustoimenpiteistä on mielestäni hyötyä ympäristölle” tulokset olivat edellisen lannoitukseen liittyvän väittämän kanssa hyvin samansuuntaiset. Väittämää koskeva mielipiteiden jakauma näkyy kuviossa 8. Myös tämän väittämän voi tulkita viljelijöiden luottamuksen osoitukseksi nykyisen ympäristötukijärjestelmän perustoimenpiteiden ympäristölliseen vaikuttavuuteen. Tosin on myös mahdollista, että viljelijät pitävät tuttua, vuosikausia toteutettua, järjestelmää turvallisena eivätkä halua siihen tehtävän merkittäviä muutoksia.

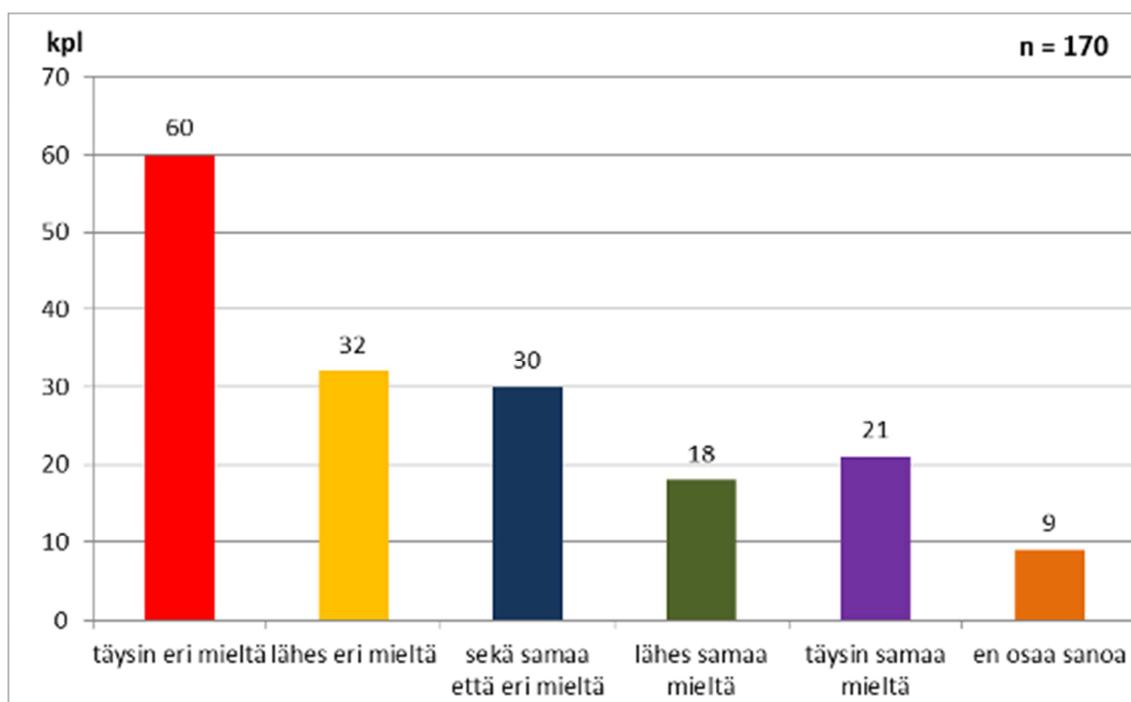

Kuvio 8. Perustoimenpiteistä on mielestäni hyötyä ympäristölle –väittämä

Väittämään ”Kaikkien maatalojen tulisi sitoutua ympäristötukeen, koska siitä on hyötyä ympäristölle” viljelijät antoivat selkeän, samanmielisen vastauksen väittämän kanssa. Vastaajista 58,8 % (n=100) oli väittämän kanssa samaa mieltä ja eri mieltä olevia oli vain 11,2 % (n=19). Neutraaleja näkemyksiä oli 22,4 % (n=38) vastaajista eikä kantaansa osannut ilmaista 7,6 % (n=13) vastaajista. Tämä tulos voi kertoa viljelijöiden positiivisesta luottamuksesta ympäristötuen ympäristönsuojelulliseen vaikuttavuuteen ja heidän näkemyksensä siitä, että kaikkien viljelijöiden tulee osallistua ”yhteisvastuullisesti” ympäristötoimenpiteisiin maataloillaan. (liite 2.)

Samansuuntaisen tuloksen tästä kaikkien maatalojen ”yhteisvastuullisuudesta” ympäristöasioissa antaa väittämään ”Ympäristötuki pitää kohdentaa vain tiloille, jotka sijaitsevat ympäristön kannalta riskialttiilla alueilla” saadut mielipiteet. Väittämän kanssa eri mieltä oli 54,1 % (n=92) vastaajista, kun vastaavasti samanmielisiä väittämän kanssa oli 23 % (n=39) vastaajista. Tarkemmat mielipiteiden jakaumat väittämää koskien näkyvät kuviossa 9. Väittämän tulokset kertovat selkeästi myös siitä, että ympäristötuen vaikuttavuutta pidetään viljelijöiden keskuudessa kokonaisvaltaisena asiana. Tällöin tuen voimakas kohdentaminen pelkästään ympäristönsuojelullisesti riskialttiilla alueilla sijaitseville maataloille ei

ole järkevää. Tiettyjen toimenpiteiden kohdentaminen edellä mainitulla tavalla, sekä tilakohtaisesti että alueellisesti lienee kuitenkin jatkossa järkevää.

Kuvio 9. Ympäristötuki pitää kohdentaa vain tiloille, jotka sijaitsevat ympäristön kannalta riskialttiilla alueilla –väittämä.

Viljelijöiden näkemys väittämään ”Pohjoiskarjalaisen maatilanympäristötukitoiminnuksella voidaan vaikuttaa myös esimerkiksi Itämeren tilan parantamiseen” on edellisen väittämän kanssa hyvin samansuuntainen. Viljelijät eivät koe pohjoiskarjalaisella maatilalla tehtyjen ympäristötukitoimenpiteiden vaikuttavan merkittävästi maantieteellisesti etäällä sijaitseviin suojelukohteisiin, kuten esimerkiksi itämeren tilaan. Vastaajista 55,2 % (n=94) oli väittämän kanssa eri mieltä ja samanmielisiä oli vastaavasti 15,3 % (n=26).

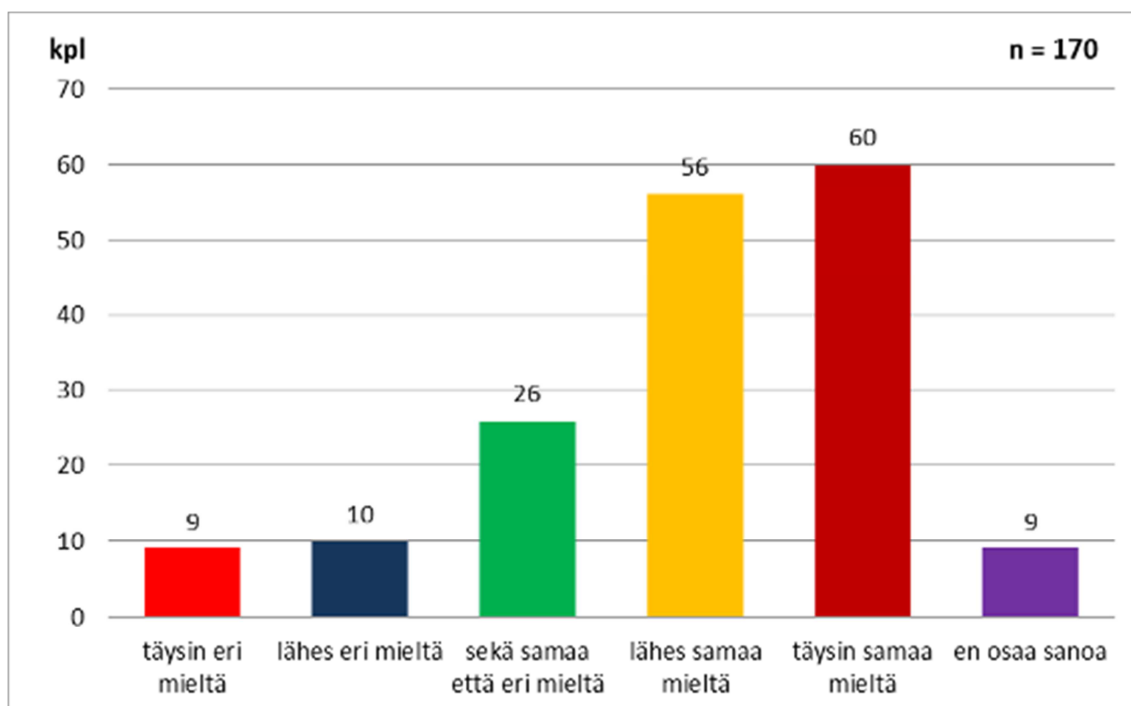
Neutraaleja, ”sekä samaa että eri mieltä” vastanneita oli 16,5 % (n=28) ja asiaan ei osannut ottaa kantaa 12,9 % (n=22) vastaajista. Tulos kertoo melko selvästi siitä, että viljelijät eivät koe mautiloillaan tehtyjen ympäristötukitoimenpiteiden vaikuttavan maantieteellisesti kaukana sijaitsevien kohteiden tilaan. Ympäristötukitoimenpiteiden vaikuttavuus koetaan viljelijätasolla näin ollen lähinnä paikalliseksi. Tämä seikka tulisi ottaa huomioon maakunnallisia ohjelmia laadittaessa ja ympäristötavoitteita asetettaessa sekä ympäristötuen tilakohtaisia toimenpiteitä suunniteltaessa tilatasolla. (liite 2.)

Maatalouden ympäristötuen ohjaavaa vaikutusta pyrittiin selvittämään kolmella väittämällä, jotka liittyvät lähinnä maatalan tuotantosuuntaan sekä tilan viljelytapoihin. Vastaajien määrä näihin väittämiin oli 170. Tämän ohjaavan vaikuttavuuden väittämäryhmän ensimmäinen väittämä oli ”Sitoumus on ohjannut tuotantosuunnan muutokseen maatilallani”. Vastaajista 53,5 % (n=91) oli väittämän kanssa eri mieltä eli ympäristötuki ei ole ohjannut heidän tilojaan tuotantosuunnan muutokseen. Vastaajia, joiden mielestä heidän maataloillaan on tuotantosuunta muuttunut ympäristötukisitoumuksesta johtuen, oli 24,2 % (n=41). Vastaajista 15,9 % (n=27) oli sekä samaa että eri mieltä väittämän kanssa ja 6,5 % (n=11) ei osannut sanoa asiaan kantaansa. Ympäristötuen ohjaavuutta tarkasteltaessa maatalojen tuotantosuuntaa ohjaavana järjestelmänä, voidaan todeta ympäristötuelle olevan jonkin asteista merkitystä, koska kuitenkin lähes neljännes vastaajista katsoi maatilansa tuotantosuunnan muutoksen johtuneen ympäristötuen sitoumuksesta ja ehdoista. Lisäksi väittämään neutraalisti suhtautuvista vastaajista voidaan olettaa, että näiden tilojen tuotantosuunnan muutoksen yhtenä osavaikuttimena on ollut ympäristötuen sitoumus. (liite 2.)

Väittämään ”Olen omaksunut uusia viljelytapoja ympäristötukisitoumuksen myötä” viljelijät ovat vastanneet olevansa väittämän kanssa melko pitkälti samaa mieltä. Vastaajista 54,8 % (n=93) oli väittämän kanssa samaa mieltä, 15,9 % (n=27) ollessa eri mieltä väittämän kanssa. Epätietoisia asian suhteen oli 8,8 % (n=15) vastaajista ja neutraaleja ”sekä samaa että eri mieltä” vastaajista oli 20,6 % (n=35). Tulokset tästä väittämästä ovat siis melko selkeitä ja kertovat siitä, että ympäristötukijärjestelmä on ohjaavuudeltaan hyvinkin vaikuttava. (liite 2.)

Tätä johtopäätöstä tukee edellisen väittämän tuloksia selvemmin väittämästä ”Olen muuttanut viljelytapojani sitoumuksen edellytysten mukaisiksi” saadut tulokset, jotka näkyvät kuviosta 10. Tämän väittämäryhmän tulosten perusteella tullaan siihen johtopäätökseen, että ympäristötukisitoumus on ohjaavalta vaikutukseltaan erittäin merkittävä tekijä maatalojen käytännön toiminnassa ja jopa tuotantosuunnan määrittämisessä. Viljelijät ovat omaksuneet ympäristötuen myötä uusia viljelytapoja sekä muuttaneet olemassa olevia toimintatapojaan ympäristötuen vaatimusten ja ehtojen mukaisesti, siis ympäristöystävällisem-

pään suuntaan. Usein myös asenteet toimintatapojen muuttumisen myötä muuttuvat samansuuntaisiksi; varsinkin ympäristötuen erityistukisopimusten osalta tällaista asenteiden muokkautumista ympäristöystävällisempään suuntaan oli todettavissa myös tässä kyselytutkimuksessa.

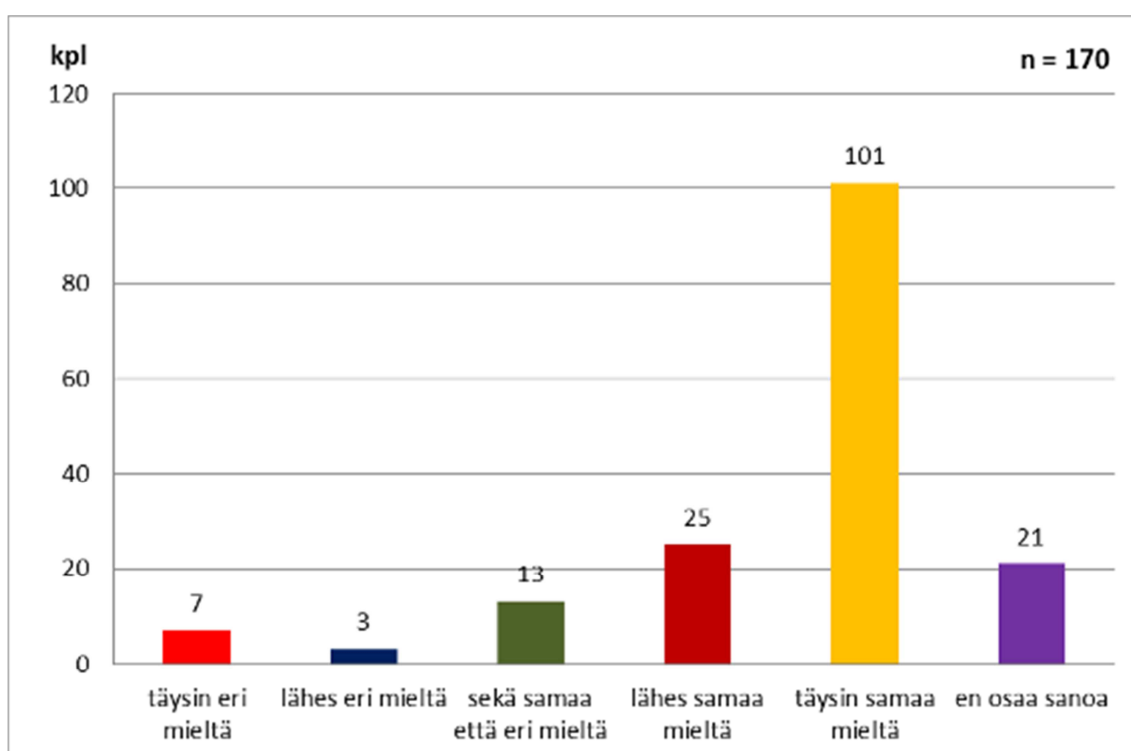

Kuvio 10. Olen muuttanut viljelytapojani sitoumuksen edellytysten mukaisiksi - väittämä

Viimeinen väittämäryhmä liittyy viljelijöiden innokkuuteen sitoutua ympäristötukeen sekä halukkuuteen suositella myös muille sitoutumista ympäristötukeen. Ryhmässä on vain kaksi väittämää, joihin vastaajia oli 170. Väitteeseen ”Aion sitoutua jatkossakin ympäristötukeen” antoivat viljelijät hyvin selkeän, samanmielisen näkemyksen, sillä 71,8 % (n=122) vastaajista oli valmiita sitoutumaan ympäristötukeen edelleen. Vastaavasti haluttomia sitoutumaan oli vain 5,9 % (n=10) vastaajista, ja näistäkin suurin osa oli kyselylomakkeella ilmoittanut lopettavansa maatalouden harjoittamisen kokonaan eläkkeelle jäämisen vuoksi. Tarkempi jakauma vastauksista näkyy kuviosta 11. Suuri halukkuus sitoutua edelleen ympäristötukeen kertoo siitä, että ympäristötukisitoumuksen ehdot koetaan toteuttamiskelpoisiksi maataloilla, vaikkakin järjestelmää on moitittu monimutkaiseksi ja byrokraattiseksi. Lisäksi halukkuus sitoutua edelleen ympäristötukeen saattaa kertoa myös siitä, että tukitasot ovat kuitenkin kohtuulliset

korvaamaan sitomusehtojen noudattamisesta aiheutuneen työmäärän ja kustannukset.

Koska ympäristötukikelpoisuuden säilyminen pelloilla edellyttää peltojen pitämistä sitoumusten piirissä vuosittain, on myös mahdollista, että viljelijät eivät halua jättäytyä pois sitoumuksesta tämän vuoksi. Suomessa ympäristötukikelpoisen pellon myynti- ja vuokrahintaa sekä kysyntä on suurempi kuin tukikelvottoman pellon. Tällä tekijällä saattaa olla tulosta vääristävä vaikutus arvioitaessa ympäristötuen vaikuttavuutta kyseessä olevan väittämän avulla.

Kuvio 11. Aion sitoutua jatkossakin ympäristötukeen.

Ryhmän toinen väittämä ”Suosittelemme ympäristötukisitoumusta myös muille viljelijöille” sai samansuuntaisen tuloksen kuin edellinen väittämä, tosin väittämän kanssa samaa mieltä olevien joukko pieneni hieman. Väittämän kanssa oli kuitenkin samaa mieltä 61,2 % (n=104) vastaajista. Eri mieltä olevien määrä oli 4,7 % (n=8) vastaajista, joka myös edelliseen vastaukseen verrattuna on hieman alhaisempi määrä. Neutraalin ”sekä samaa että eri mieltä” mielipiteen asiaan antaneiden määrä oli 15,9 % (n=27) ja ”en osaa sanoa” vastanneita oli 18,2 % (n=31). Halukkuutta suositella ympäristötukisitoumusta myös muille viljelijöille ei ole. Tämä tukee aikaisempaa havaintoa sitoutuneiden viljelijöiden näkemyk-

sestä siihen, että kaikkien viljelijöiden tulisi sitoutua ympäristötukeen. Ajatus ”yhteisvastuullisesta” ympäristötyöstä nousee siis esiin myös tätä kautta. (liite 2.)

5.3.2 Lisätoimenpiteet

Lisätoimenpiteitä oli kyselyssä olleilla maataloilla valittu ahkerasti, sillä vain 20,6 % kyselyyn vastanneista viljelijöistä (n=170) ei ollut valinnut lisätoimenpidettä lainkaan. Kyselyyn vastanneista viljelijöistä siis 79,4 % oli valinnut vähintään yhden lisätoimenpiteen ympäristötukisitoumukseensa. Kaksi lisätoimenpidettä valinneita vastanneissa oli 73 maatilaa ja vain yhden lisätoimenpiteen oli valinnut 62 maatilaa. Kaksi lisätoimenpidettä valinneista tiloista oli 50 kasvitilaa ja 23 kotieläintilaa. Yhden lisätoimenpiteen valinneet tilat jakaantuivat lähes tasan tuotantosuunnan osalta: 32 kasvitilaa ja 30 kotieläintilaa. Tilat, jotka eivät olleet valinneet lainkaan lisätoimenpidettä, jakaantuivat kotieläintilojen ja kasvitilojen kesken myös melko tasan. Näissä tiloissa oli 19 kotieläintilaa ja 16 kasvitilaa.

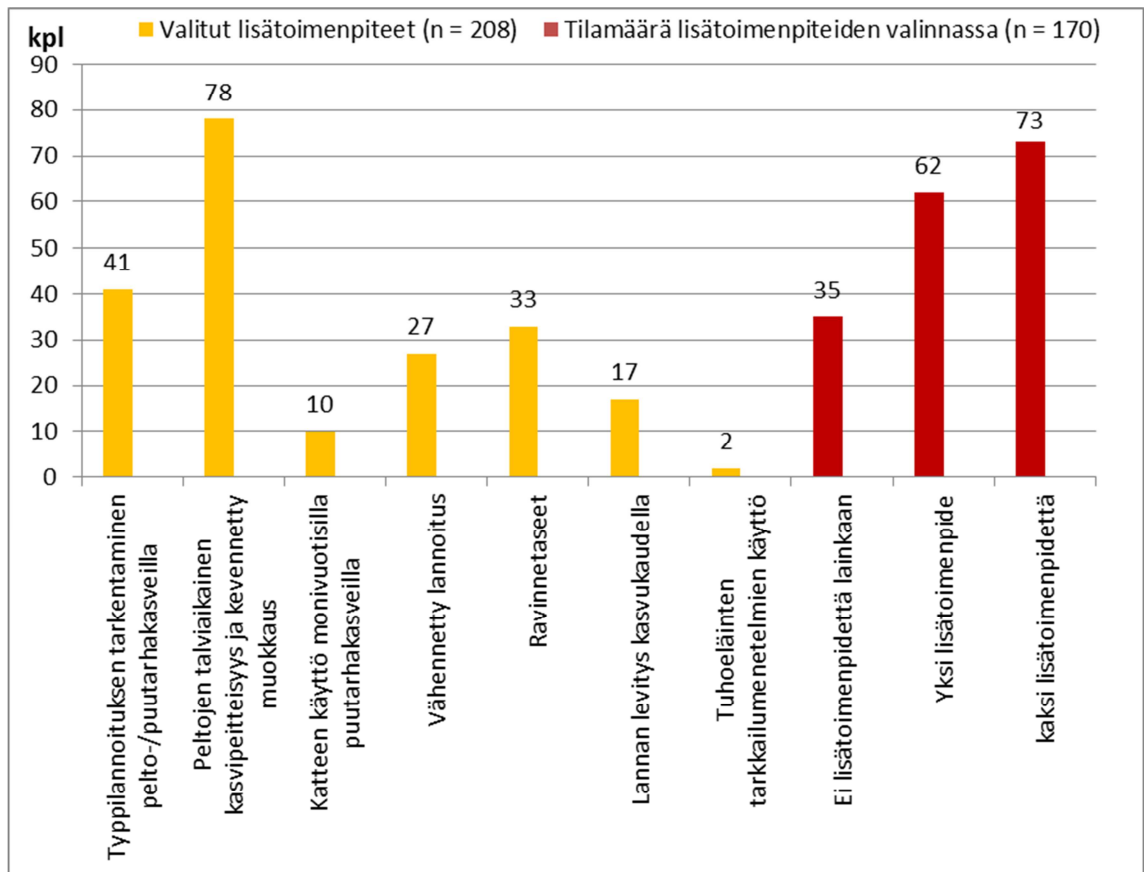
Ympäristötuen tilatyypillä näyttää olevan vaikutusta lisätoimenpiteiden määrän valintaan, sillä ympäristötuen kasvitiloilla on valittu enimmäismäärä, eli kaksi lisätoimenpidettä useammin kuin kotieläintiloilla. Kaksi lisätoimenpidettä valinneita kasvitiloja oli myös huomattavasti enemmän kuin kasvitiloja, joilla on valittuna vain yksi lisätoimenpide tai ei lisätoimenpidettä lainkaan. Vastaavasti yhden lisätoimenpiteen valinneita kotieläintiloja on huomattavasti enemmän kuin kotieläintiloja, joilla on valittuna kaksi lisätoimenpidettä tai ei lisätoimenpidettä lainkaan. Toisena huomiona kotieläintiloista mainittakoon, että kyseisestä ryhmästä löytyy merkittävästi enemmän tiloja, joilla ei ole lisätoimenpidettä lainkaan verrattuna kasvitilojen vastaavaan ryhmään (taulukko 3). Kasvitilojen joukossa olleet muutamat puutarhatilat olivat valinneet poikkeuksetta kaksi lisätoimenpidettä.

Taulukko 3. Kaksiulotteinen jakauma ympäristötuen eri tilatyypin valinnoista lisätoimenpiteiden määrän suhteen. Ristiintaulukoinnin tulos suhteellisina frekvensseinä (%)

Ympäristötuen tilatyyppi	Ei lisätoimenpidettä (%)	Yksi lisätoimenpide (%)	Kaksi lisätoimenpidettä (%)
Kasvitila(n=98)	16,3	32,7	51,0
Kotieläintila(n=72)	26,4	41,7	31,9

Lisätoimenpidekohtainen tarkempi jakauma näkyy kuviossa 12. Asian selkeyttämiseksi kuviossa 12. näkyy myös tilamäärät yhden ja kahden lisätoimenpiteen tiloista sekä tiloista, joilla ei ole lainaan valittuna lisätoimenpidettä. Suosituin lisätoimenpide on ollut ”peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus”-lisätoimenpide, jota oli valittu yhteensä 78 kyselyyn vastanneelle maatilalle lisätoimenpiteeksi. Tämän lisätoimenpiteen voi valita ainoastaan tilatyypiltään kasvitilaksi ympäristötuessa sitoutunut maatila tai tilatyypiltään kotieläintila, jolla on sikoja tai siipikarjaa. Tällaisia tiloja kyselyyn vastanneissa oli yhteensä 100 maatilaa, joten näistä tiloista 78 % oli valinnut em. kasvipeitteisyyslisiätoimenpiteen. Tämän lisätoimenpiteen suosio on ympäristövaikutuksia ajatellen positiivinen seikka, sillä peltojen talven yli kestävä kasvipeitteisyyden on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu pidättävän ravinteita tehokkaasti.

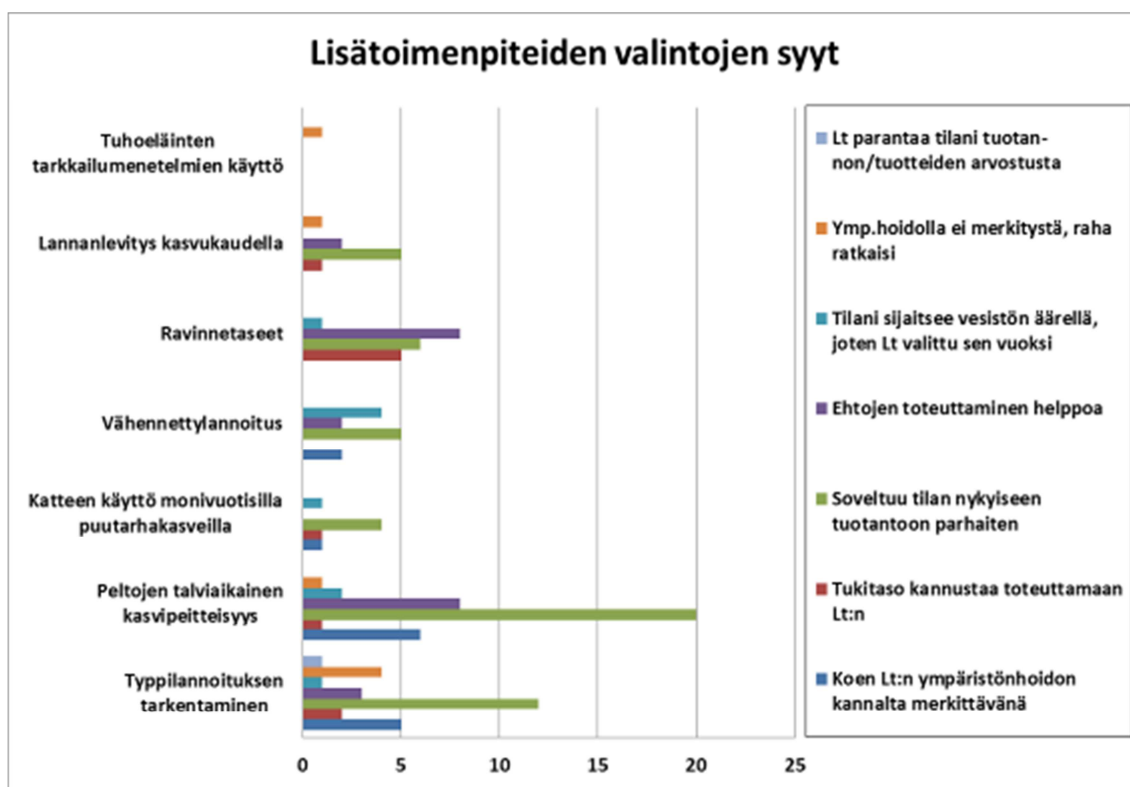
Toiseksi eniten valittu lisätoimenpide vastaajien keskuudessa oli ”typpilannoituksen tarkentaminen”, jonka oli valinnut 42 maatilaa. Typpilannoituksen tarkentaminen on ollut mahdollista valita ympäristötuen tilatyypiltään sekä kasvitilalle että kotieläintilalle. Tätä lisätoimenpidettä oli valittu 25 kotieläintilalle (61 %) ja 16 kasvitilalle (39,0 %). Kolmanneksi suosituin lisätoimenpide oli ”Ravinnetaseet”, jota oli valittu yhteensä 33 vastaajan toimesta. Näistä kotieläintiloja oli 18 (54,5 %) ja kasvitiloja 15 (45,5 %).

Kuvio 12. Valitut lisätoimenpiteet

Viljelijöiltä kysyttiin myös lisätoimenpiteiden valintaan liittyviä syitä, ja vastauksista käy melko selkeästi ilmi, että viljelijöille valinnassa tärkeää on valitun toimenpiteen/-piteiden soveltuvuus tilan nykyiseen tuotantoon sekä ehtojen helppo toteutettavuus. Toisin sanoen toimenpiteiden tulee olla sellaisia, että viljelijöiden on mahdollista ja helppoa toteuttaa niitä käytännössä maataloillaan. Seuraavaksi tärkeimpinä valintakriteereinä oli noussut esille ympäristöhoidolliset näkökulmat, esimerkiksi ”koen lisätoimenpiteen ympäristöhoidon kannalta merkittävänä”.

Hyvän tukitason merkitys näkyi nousseen merkittävämmiin esille vain lisätoimenpiteessä ravinnetaseet, joka tulevaisuudessa nousee ympäristötukijärjestelmässä jossakin muodossa kaikille tiloille tehtäväksi, ns. perustoimenpiteeksi. Vastaajat eivät ole kokeneet juuri lainkaan, että lisätoimenpiteillä parannettaisiin tilan tuotannon tai tuotteiden arvostusta esimerkiksi kuluttajien silmissä, koska tämä ei ole noussut valintakriteereissä kovinkaan merkittävään asemaan. (kuvio 13.)

Kuvio 13. Lisätoimenpiteiden valintojen syyt

Lisätoimenpiteiden käyttökelpoisuutta selvitettiin viljelijöiltä kysymällä heidän mielipidettään kunkin lisätoimenpiteen käyttökelpoisuudesta tulevalle ohjelma-kaudella. Vastaajilla oli mahdollisuus kommentoida kutakin C-tukialueella käytössä olevaa lisätoimenpidettä rastittamalla kohdista ”säilytettävä”, ”muutettava” tai ”poistettava” omaa näkemystään vastaava kohta. Lisäksi vastaajille annettiin mahdollisuus kirjalliseen lisäkommenttiin, joita muutamia asiallisia tulikin. Tulokset tästä kysymyksestä osoittivat viljelijöiden olevan joko hyvin tyytyväisiä nykyisiin ympäristötuen lisätoimenpiteisiin tai sitten he ovat vastatessaan ajatelleet, että on turvallisempaa pysytellä vanhoissa jo opituissa toimenpiteissä. Pelko tukijärjestelmien monimutkaistumisesta on ymmärrettävää, koska jo nykyistä järjestelmää on moitittu hyvinkin monimutkaiseksi.

Vastaajien (n=105) mielestä lisätoimenpiteet ovat lähes poikkeuksetta sellaisia, että ne kannattaa säilyttää. Typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla on yksittäisistä lisätoimenpiteistä se, jolla on pienin kannatus säilyttämisen puolesta. Tämä osuus on kuitenkin 64,8 % ja muilla lisätoimenpiteillä vastaajien kannatus säilyttämisen puolesta on ollut suurempi. Suurin kannatus säilyttämisen

puolesta on lisätoimenpiteellä Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus, jonka kannatus on 81,9 %. (liite 2.)

Muutostarpeita vastaajat näkivät eniten olevan lisätoimenpiteessä ”Lannan levitys kasvukaudella”, jota muutettavaksi esitti 25,7 % vastaajista. Toisena muutettavaksi esitetystä lisätoimenpiteistä nousi ”Typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla”, jota esitti muutettavaksi 24,7 % vastaajista. Vähäisin muutostarve oli lisätoimenpiteellä ”Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus” 15,3 %:n osuudella, lisäksi tämän lisätoimenpiteen poistamista esitti vain 2,8 % vastaajista. Toinen vähiten poistettavaksi esitetyistä toimenpiteistä oli ”Lannan levitys kasvukaudella” samalla prosentiosuudella (2,8 %) kuin em. kasvipeitteisyystoimenpide. Tästä voidaan tehdä se johtopäätös, että ”Lannan levitys kasvukaudella” koetaan hyväksi lisätoimenpiteeksi pienten muutosten jälkeen. Nämä muutostoiveet ilmenivät kirjallisista kommentteista ja liittyivät lähinnä lannan levitysaikojen joustoihin sekä lannan suurempaan luovutusmahdollisuuteen tilan ulkopuolelle. (liite 2.)

Eniten poistettavaksi esitetyksi lisätoimenpiteiksi vastaajat olivat valinneet ”Vähennetyn lannoituksen” sekä ”Tuhoeläinten tarkkailumenetelmien käytön”, molemmat samalla prosentiosuudella 11,4 % vastausten määrästä. Poistettavaksi esitettyjen osuus on kuitenkin kaikissa lisätoimenpiteissä niin vähäinen, että tälle ei voi laskea suurta painoarvoa. Lisäksi on muistettava, että vastaajilla ei voi olla kokemuksia kaikista lisätoimenpiteistä, koska tilakohtaisesti on mahdollista valita vain enintään kaksi lisätoimenpidettä. Näin ollen vastaajalla, jolla ei ole itsellään ollut jotakin lisätoimenpidettä valittuna, ei voi olla täysin varmaa näkemystä lisätoimenpiteen säilyttämis-, muutos- tai poistamistarpeista (liite 2.). Alla joitakin vastaajien kirjallisia kommentteja lisätoimenpiteistä:

Typpilannoituksen tarkentaminen tuntuu menetelmänä hieman epäluotettavalta.

Lisää lisätoimenpiteitä uudelle kaudelle. Tällä hetkellä valinnan mahdollisuus huono luomukotieläintilalla. Typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveille: liian työläs lisätoimenpide tukitasoon nähden. Liekkö vaikuttaa ympäristötilaan.

Uusi lisätoimenpide esitys: Määritettäisiin viljelyn tehokkuus/tehottomuus suhteessa pinta-aloihin/käytettyihin ravinteisiin/saatuihin satoihin kg. Tällä peilattais tilaa ensi ennen kuin vaadittais kaikkea pilkulleen. Voimien kohdentamista.

Lannan levitysaikoihin tulisi saada joustoa. Kesällä 2012 aiheutettiin peltojen kasvukuntoon pitkäaikaisia vaurioita. Parhaat levityskelit olisivat olleet vasta maan ollessa hieman roudassa.

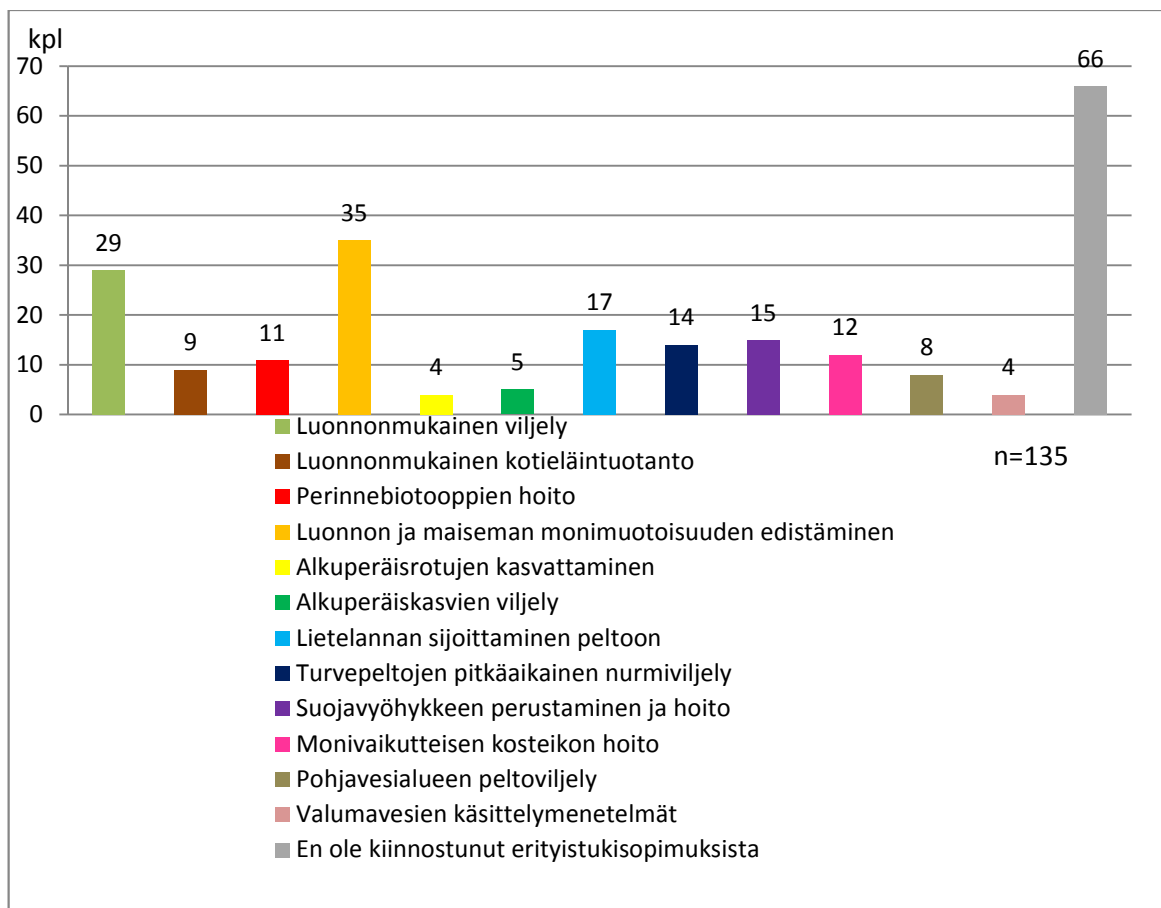
Poikkeustapauksissa lannan levitykseen olisi saatava jatkoaikaa.

Ravinnetaseet: Vuosien välinen vaihtelu satotasoon voi aiheuttaa lannoitukseen outoja tilanteita. Kasvipeitteisyyden ja kevennetyn muokkauksen suhteen enemmän vaihtoehtoja myös C-tukialueelle.

Talouskeskuksen ympäristön siistinä pitäminen(koneet järjestyksessä/katoksessa) yleinen pihapiirin siisteys ja rakennuksista huolehtiminen. (Antaa paremman kuvan ulkopuolisille). (Esim. Hollannissa maatilan pihapiirit todella siistejä)

5. 4 Ympäristötuen erityistukisopimukset

Kyselyyn vastanneista viljelijöistä 69,4 %:lla (118 kpl) oli myös joku erityistukisopimus. Sellaisia vastaajia, joilla ei ollut lainkaan erityistukisopimusta oli 30,6 % (52 kpl) kyselyyn vastanneista. Näistä vastaajista 49,8 % (n=66) ei ollut kiinnostusta hakea mitään erityistukisopimusta jatkossakaan. Erityistukisopimusten hakemisesta kiinnostuneiden vastaajien määrästä 25,9 % (35kpl) oli kiinnostunut luonnon ja maiseman monimuotoisuutta edistävästä sopimuksesta ja toiseksi eniten kiinnostusta herätti luonnonmukainen viljely 21,5 % (29 kpl). On kuitenkin huomattava, että kysymykseen oli vastannut 135 viljelijää, vaikka kysymys oli osoitettu alun perin niille, joilla ei ollut ennestään erityistukisopimuksia. Näin ollen myös osa vastaajista, joilla on jokin erityistukisopimus jo olemassa, osoittivat kiinnostustaan hakea myös uusia sopimuksia. (kuvio 14.) Osa vastaajista osoitti myös kiinnostusta useampaa erityistukisopimusta kohtaan.

Kuvio 14. Kyselyyn vastanneiden viljelijöiden kiinnostus hakea uusia erityistukisopimuksia

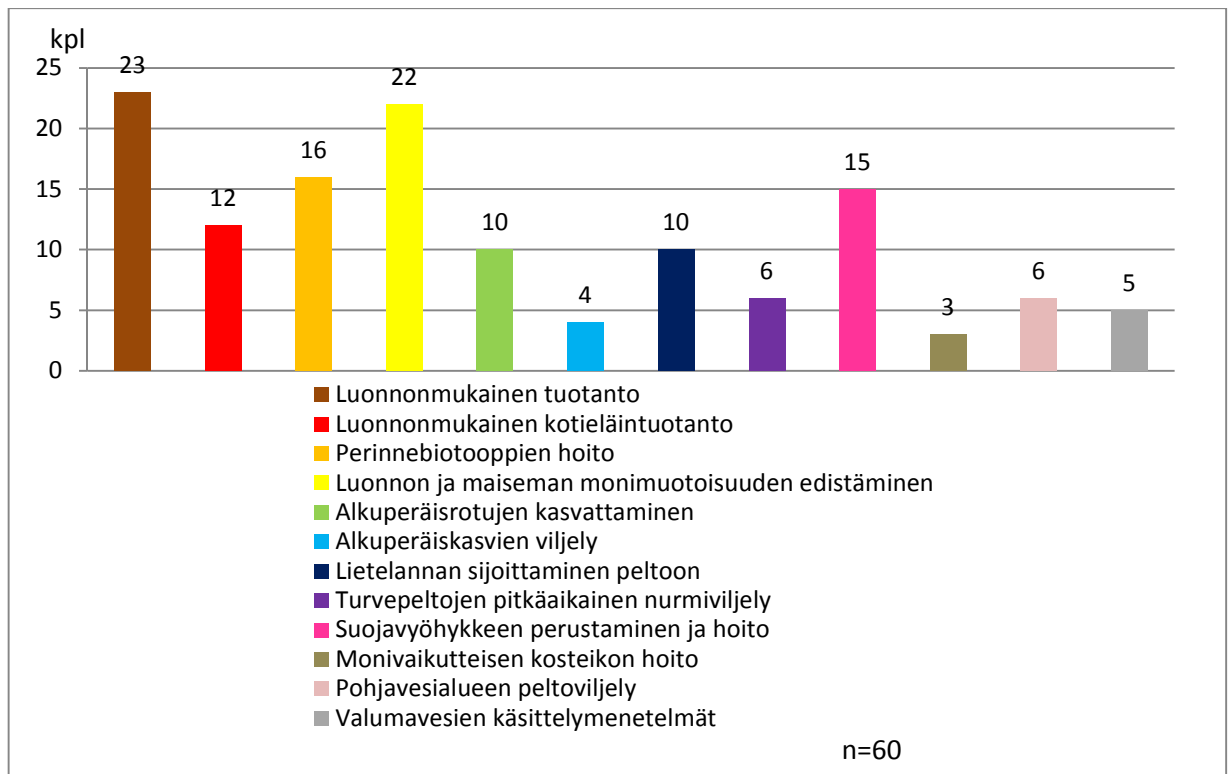
Luonnonmukaista tuotantoa koskevasta sopimuksesta kiinnostuneista vastaajista oli suurin osa (37,5 %) iältään 45–54 vuotta vanhoja. Toiseksi eniten kiinnostuneita (20,8 %) oli 35–44 vuoden ikäisissä vastaajissa. Tämä kertoo siitä, että koko kyselyyn vastanneiden joukosta nuoremmat ja vielä pitkään aktiivisesti maataloutta harjoittavat viljelijät ovat luomusta kiinnostuneempia kuin 55–64 vuotta vanhat viljelijät, joita oli suurin osa kyselyyn vastanneiden määrästä. Aikaisempien vuosien yleinen olettamusta siitä, että luonnonmukainen tuotanto on ”jähdyttelevien viljelijöiden” puuhastelua, voitaneen siis tältä osin unohtaa. Luonnonmukaisesta tuotannosta kiinnostuneiden määrä oli kokonaisuudessaan 29 viljelijää, joista viidellä oli jo luomusopimus, näin ollen todellinen kiinnostuneiden määrä on 24 viljelijää. (taulukko 4.)

Taulukko 4. Luonnonmukaisesta tuotannosta kiinnostuneet viljelijät (n=24)

ikä	25-34 v.(%)	35-44 v.(%)	45-54 v.(%)	55-64 v.(%)	yli 65 v.(%)
	16,7	20,8	37,5	16,7	8,3

Voimassa olevia erityistukisopimuksia oli 60 kyselyyn vastanneella viljelijällä. Suosituin sopimustyyppi oli luonnonmukainen tuotanto 38,3 % (n=23). Melkein yhtä suosittu sopimustyyppi oli luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen 36,7 % (n=22). Vähiten valittu sopimustyyppi oli alkuperäiskasvien viljely 6,7 % (n=4) ja monivaikutteisen kosteikon hoito 5 % (n=3). (kuvio 15). Alkuperäiskasvien viljelyä koskevia erityistukisopimuksia on Pohjois-Karjalan ELY-keskuksesta saadun tiedon mukaan vain yksi Pohjois-Karjalassa, joten edellä mainittu määrä (4 kpl) ei pidä paikkaansa. Kyseessä on todennäköisesti vastaajien virheellinen käsitys ns. alkuperäiskasvien ylläpitosopimuksesta Eviran kanssa, jota he ovat luulleet ympäristötuen erityistukisopimukseksi.

Luonnonmukaiseen tuotantoon sitoutuneet tilat jakaantuivat melko tasaisesti Pohjois-Karjalassa. Eniten luomutiloja oli Joensuun seutukunnan alueella (n=10), toiseksi eniten Keski-Karjalassa (n=7) ja melkein saman verran Piilisen-Karjalassa (n=6).

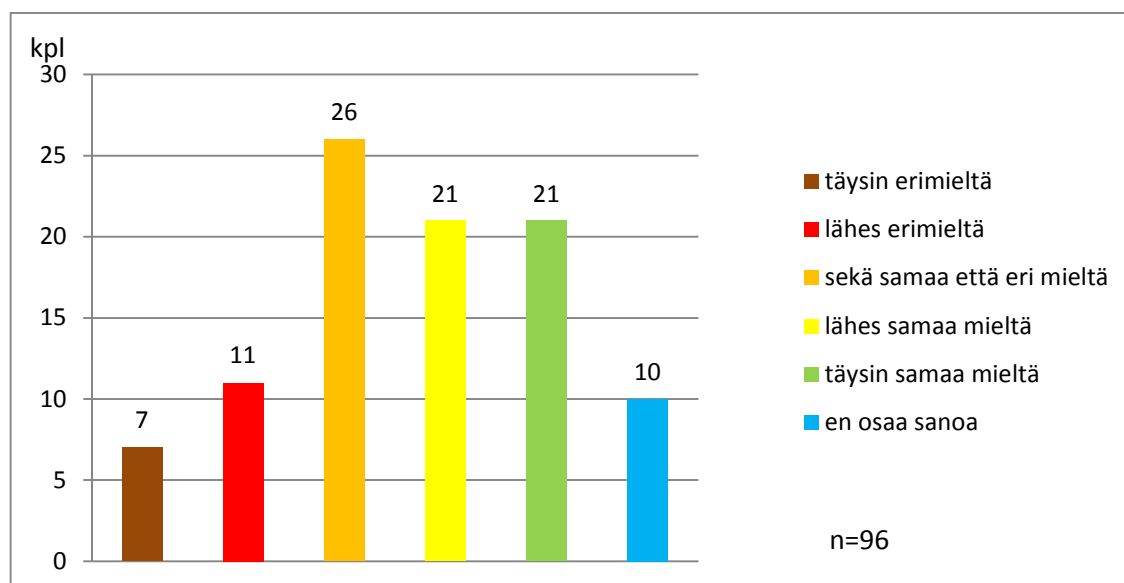
Kuvio 15. Voimassa olevat ympäristötuen erityistukisopimukset

Viljelijöiltä tiedusteltiin syytä, miksi he olivat valinneet erityistukisopimuksensa. Kysymykseen vastattiin asteikolla 1-8, jossa 1= tärkein ja 8= vähiten tärkeä vaihtoehto. Vastaajia tähän kysymykseen oli 30 kpl. Vastaajien kokonaismäärä oli suurempi, mutta tutkimuksesta jouduttiin poistamaan sellaiset vastaukset joissa kysymys oli ymmärretty väärin. Tärkeimpänä syynä valita jokin erityistukisopimuksista pidettiin sitä, että tilalta löytyi sopimukseen soveltuvaa aluetta. Toiseksi tärkeimpänä viljelijät pitivät sitä että sopimus parantaa lähiympäristön tilaa sekä sitä, että maaseutu- ja perinnemaisema säilyy. (liite1)

Vähiten tärkeänä pidettiin sitä syytä, että neuvoja oli ehdottanut erityistukisopimuksen tekemistä. Vähäisenä merkitykseltään pidettiin myös sopimuksen vesistöjä parantavaa vaikutusta. Myöskään se väittämä, että sopimuksesta saa hyvän rahallisen korvauksen ei ollut tärkeimpien syiden joukossa. Ne jotka eivät olleet sitoutuneet mihinkään ympäristötuen erityistukisopimukseen, kertoivat pääasialliseksi syyksi sopivien alueiden puuttumisen. (liite 1).

Vastaajat olivat vahvasti sitä mieltä, että erityistukisopimuksilla vaikutetaan ympäristön tilaan enemmän kuin pelkällä ympäristötuen perustuella (kuva 16).

21,9 % (n=21) vastaajista oli täysin samaa mieltä ja lähes samaa mieltä olevien määrä sama. Vastaajien määrä tähän kysymykseen oli 96 kpl.

Kuvio 16. Erityistukisopimuksilla vaikutetaan enemmän ympäristön tilaan kuin ympäristötukisitoumuksella

Väittämästä ”Erityistukisopimuksen toimenpiteillä vähennetään ravinnekuormitusta merkittävästi” vastaajat olivat myös selkeästi sitä mieltä, että erityistukisopimusten toimenpiteillä vähennetään ravinnekuormitusta merkittävästi. 33 % (n=32) oli lähes samaa mieltä, ja täysin samaa mieltä oli 18,6 % (n=18) vastaajista. Täysin eri mieltä oli vain 6,2 % (n=6) vastaajista. Vastaajien lukumäärä oli 97. (liite 2.)

Väittämän ”Erityistukisopimuksen rahallinen korvaus on tärkeämpi kuin sopimuksella saatava ympäristöhyöty” kanssa täysin samaa mieltä oli vain 13,5 % (n=13) vastaajista ja lähes samaa mieltä 11,5 % (n=11), kun taas täysin eri mieltä oli 7,3 % (n=7) ja lähes eri mieltä oli 20,8 % (n=20). Suurin osa vastaajista, 36,5 % (n=35), oli sekä samaa että eri mieltä väittämän kanssa. Ympäristöhyödyt koettiin siis vain hieman tärkeämmiksi kuin rahallinen korvaus. Vastaajia kysymykseen oli 96 kpl. (liite 2.)

Väittämän ”Erityistukisopimuksesta saatava korvaus on riittävä aiheutuneisiin kustannuksiin nähden” osalta viljelijät olivat sitä mieltä, ettei korvaus ole riittävä. 29,9 % (n=26) oli lähes samaa mieltä siitä, ettei korvaus ole riittävä ja 17,2 %

(n=15) oli täysin samaa mieltä. Kokonaisvastaajien määrä tähän väittämään oli 87 kpl. (liite 2.)

Kun verrattiin luonnonmukaisen tuotannon sopimuksen tehneitä tiloja muihin erityistukisopimuksia tehneisiin tiloihin (Taulukko 5.) huomattiin, että luonnonmukaista tuotantoa koskevan sopimuksen tehneistä tiloista vain 4 % oli täysin samaa mieltä siitä, että korvaus on riittävä aiheutuneisiin kustannuksiin nähden. Vastaavasti muita erityistukisopimuksia tehneillä tiloilla maksettavaa korvausta piti riittävänä 11 % tiloista. Eri mieltä väittämän kanssa oli luonnonmukaista tuotantoa koskevan sopimuksen tehneissä tiloissa 56 % ja muiden erityistukisopimuksen tehneissä 57 % vastanneista. Ylipäättänsä suurin osa kaikista erityistukisopimuksia tehneistä vastaajista oli tyytymättömiä rahalliseen korvaukseen suhteessa sopimusten vaatimaan työmäärään.

Taulukko 5. Luonnonmukaisen tuotannon sopimuksen tehneiden viljelijöiden mielipiteen jakautuminen korvauksen riittävydestä suhteessa muiden erityistukisopimuksen tehneiden viljelijöiden mielipiteeseen.

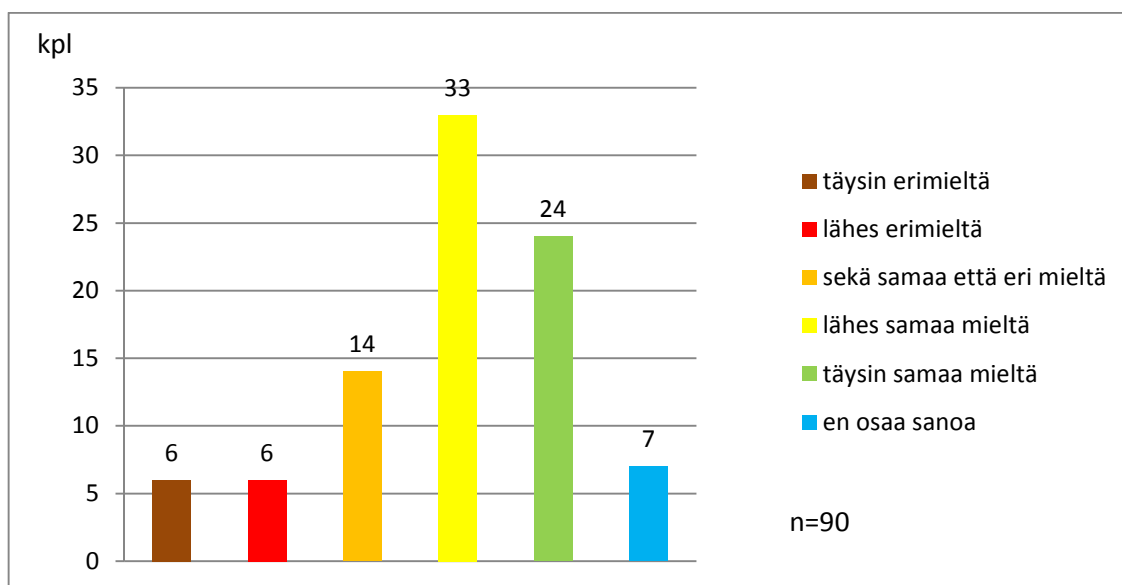
	Täysin eri mieltä (%)	Lähes eri mieltä (%)	Sekä samaa että eri mieltä (%)	Lähes samaa mieltä (%)	Täysin samaa mieltä (%)	En osaa sanoa (%)
Luonnonmukainen tuotanto (n=25)	20	36	16	8	4	16
Muut erityistukisopimukset (n=35)	23	34	14	9	11	9

”Erityistukisopimusten ehtojen noudattaminen on osoittautunut arvioitua työläemmäksi” väittämän kanssa samaa mieltä oli vastaajista 28,6 % (n=26). Samaa että eri mieltä vastaajista oli 29,7 % (n=27). Vastaajista 23,1 % (n=21) ei pitänyt sopimuksen työmäärää oletettua suurempana. Vastaajamäärä oli yhteensä 91 kpl. Esimerkiksi kirjalliset työt koettiin liian paljon aikaa vieviksi. (liite 2.)

Alkuperäisrotujen ja -kasvien kasvattamisella koettiin olevan vaikutusta ympäristön tilaan, kommentteista ei kuitenkaan selvinnyt pidettiinkö sitä positiivisena vai negatiivisena vaikutuksena. 24,4 % (n=22) oli lähes samaa mieltä siitä, että alkuperäisrotujen ja kasvien kasvattamisella on vaikutusta ympäristön tilaan.

Kuitenkin on huomattava, että 22,2 % (n=20) vastaajista ei osannut sanoa mitä mieltä oli tästä aiheesta. Vastaajien kokonaismäärä oli 90. (liite 2.)

Viljelijöiden mielipide oli selkeästi se, että kasvipeitteisyyttä ylläpitävät sopimukset vähentävät tehokkaasti ravinnepäästöjä. Eri mieltä olevien osuus on huomattavasti pienempi kuin samaa mieltä olevien. (kuvio 17.)

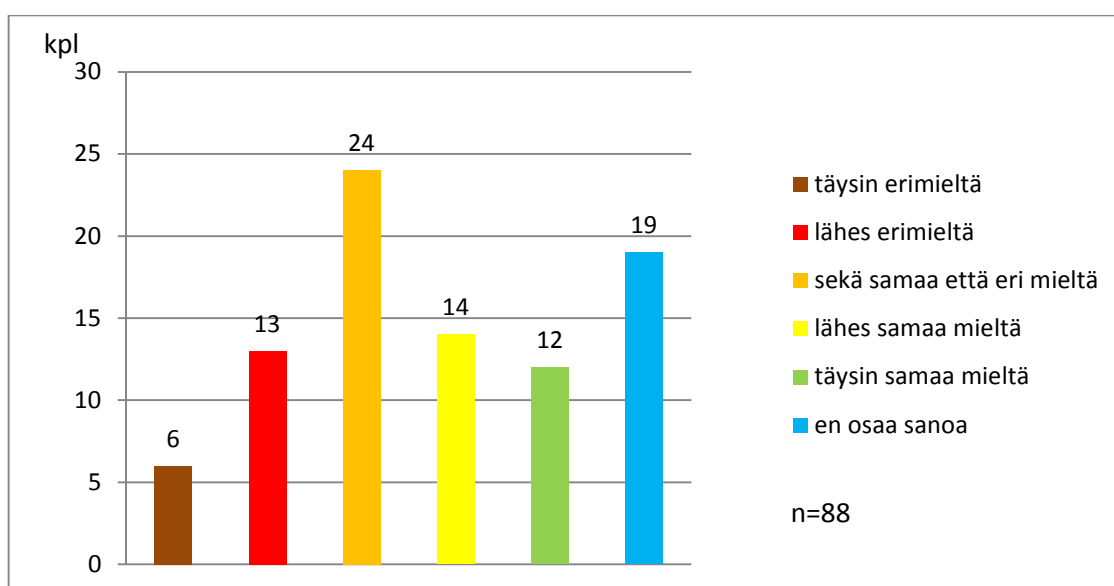
Kuvio 17. Kasvipeitteisyyttä ylläpitävät erityistukisopimukset ovat tehokkaita ravinnepäästöjen vähentämisessä

Viljelijät olivat sitä mieltä, että lähiseudun asukkaat olivat jossain määrin huomanneet erityistukisopimuksen tuomat ympäristöhyödyt niin maaseutumaisen osalta kuin ympäristöhyötyjenkin osalta. Tässä asiassa samaa mieltä olevien vastaajien määrä oli 36,3 % (n=32) kaikista vastaajista. Vastaajista oli sekä samaa että eri mieltä asiasta 28,4 % (n=25). Vastaajista 18,2 % (n=16) oli sitä mieltä, että lähiseudun asukkaat eivät ole huomanneet erityistukisopimuksen vaikutuksia. Vastaajia oli yhteensä 88. (liite 2.)

Erityistukisopimuksen maatilalle tuomasta lisäarvosta vastaajat eivät osanneet esittää tarkemmin mielipidettään. Suurin osa, 31,5 % (n=28), oli sekä samaa että eri mieltä asiasta. Niiden, jotka eivät ollenkaan osanneet sanoa kantaansa, osuus oli 23,6 % (n=21). Vastaajien kokonaismäärä oli 89. (liite 2.)

Väitteestä ” Erityistukisopimuksen myötä suhtautumiseni ympäristön tilasta huolehtimiseen on muuttunut aiempaa myönteisemmäksi” viljelijöistä suurin osa, 44,9 % (n=40), oli joko täysin samaa tai lähes samaa mieltä väittämän kanssa. Seuraavaksi eniten vastanneista oli neutraalilla kannalla 25,8 % (n=23). N=89. (liite 2.) Viljelijät suhtautuvat siis pääosin myönteisesti ympäristön hyvinvointiin.

Väittämään ”Olen muuttanut merkittävästi viljelytapojani erityistukisopimuksen myötä” vastaajien mielipiteet ovat jakaantuneet melko tasaisesti, kuitenkin samaa mieltä väittämän kanssa on hieman suurempi osa vastaajista. (kuvio 18).

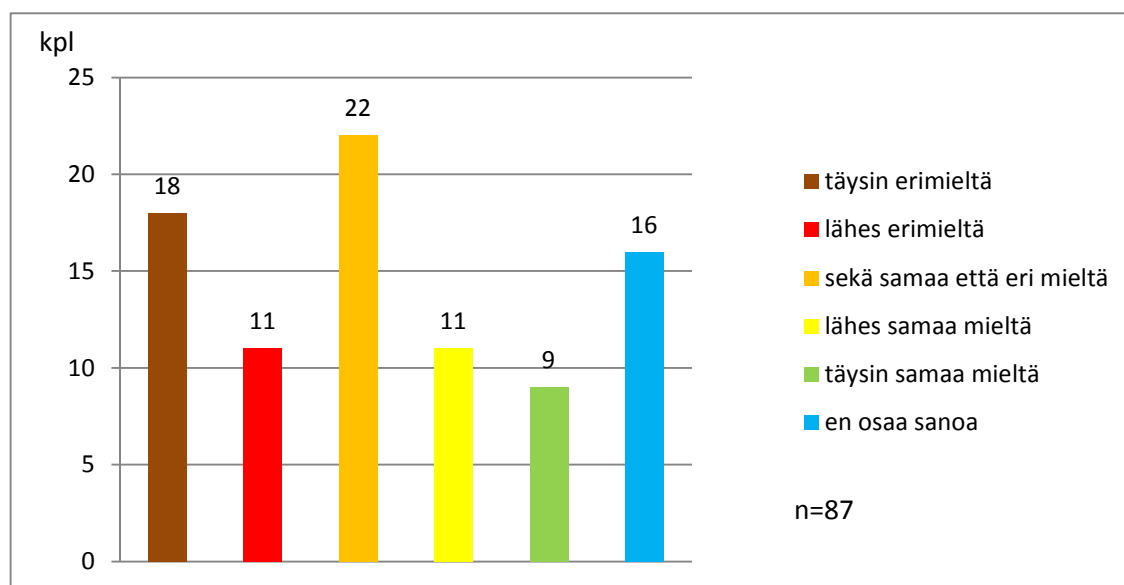
Kuvio 18. Olen muuttanut merkittävästi viljelytapojani erityistukisopimuksen myötä

Vastaajat pitivät luonnonmukaista tuotantoa hyvänä asiana ympäristön kannalta. Väitteestä ”Luonnonmukaisella tuotannolla voidaan edesauttaa merkittävästi ympäristötilan parantumista” olivat viljelijät lähes samaa mieltä 30,2 % (n=26) vastauksista ja täysin samaa mieltä 23,3 % (n=20) vastauksista. Eri mieltä tai lähes eri mieltä oli yhteensä vain 19,8 % (n=17) vastanneista. Vastaajien mielestä luonnonmukaisella tuotannolla on merkitystä ravinteiden pidätyskykyyn verrattuna tavanomaiseen viljelyyn verrattuna. Tämän väittämän kanssa oli joko lähes tai täysin samaa mieltä 48,2 % (n=42) vastaajista. (n=86) (liite 2.)

Viljelijöiden näkemyksen mukaan perinnebiotooppi- tai luonnon monimuotoisuuden ja maisemanhoitosopimukset olivat edistäneet eliölajien säilymistä. Vas-

taajista 35,6 % (n=31) oli tätä mieltä. Neutraalilla kannalla oli 26,4 % (n=23) vastaajista ja kantaansa ei osannut sanoa 25,3 % (n=22) vastaajista. Eri mieltä asiasta oli 12,6 % (n=11) vastaajista (n=87). (liite 2.)

Vastatessaan väitteeseen ”Sellaisen maatilan, jossa on paljon muutakin toimintaa, ei kannata tehdä erityistukisopimuksia suuren työmäärän vuoksi” suurin osa viljelijöistä oli sitä mieltä, että erityistukisopimuksen tekeminen kannattaa, vaikka tilalla olisi paljon muutakin toimintaa kun. (kuviokuva 19.)

Kuvio 19. Sellaisen maatilan, jossa on paljon muutakin toimintaa ei kannata tehdä erityistukisopimuksia suuren työmäärän vuoksi-väittämä.

Viljelijöistä 63,2 % (n=55) aikoi jatkaa ympäristötuen erityistukisopimuksiaan myös tulevalle ohjelmakaudella, ja 36,8 % (n=32) oli sitä mieltä, ettei aio jatkaa erityistukisopimuksiaan. Kysymykseen vastasi 87 viljelijää. Uusia erityistukisopimuksia vanhojen lisäksi seuraavalle ohjelmakaudelle aikoi hakea 18,4 % (n=16) viljelijöistä. 81,6 % (n=71) oli sitä mieltä, että entiset sopimukset riittävät (N=87).

Viljelijöistä 63,5 % (n=54) suosittelisi erityistukisopimuksia muille viljelijöille ja 36,5 % (n=31) oli eri mieltä. Kysymykseen vastanneita oli yhteensä 85 kpl. Eri-tyisesti luomusopimuksia ei suosittelisi -kysymykseen vastanneiden pieni enemmistö (n=42), suosittelijoiden (n=38) jäädessä muutaman prosentin päähän heistä. Vastajia oli yhteensä 80.

Ostopalveluja sopimusalueiden hoidossa (mm. perinnebiotooppi- ja lumo-/maisemasopimukset) ei monikaan ollut halukas käyttämään. Vastaajista 86,2 % (n=69) haluaa hoitaa sopimusalueensa itse ja vain 13,8 % (n=11) olisi halukas käyttämään ostopalveluja. Erään vastaajan mukaan ”jos olis lähellä eläimet hoitais”.

Vastaukset kysymykseen ”pitäisikö ympäristötuen erityistukisopimusjärjestelmää muuttaa tulevalle ohjelmakaudelle (2014–2020)” jakaantuivat siten, että viljelijöistä 78,2 % (n=61) oli sitä mieltä ettei järjestelmää ole tarvetta muuttaa. Noin kaksikymmentä prosenttia (n=17) vastaajista oli muutoksen kannalla. Vastaajia tähän kysymykseen oli yhteensä 78. Tämä tulos oli pieni yllätys kyselyn laatijoille, koska oletuksena oli että erityistukijärjestelmää pidetään liian byrokrattisena. Muutoksen kannalla olevien mielipiteistä hyvä esimerkki on seuraava viljelijän kommentti

Jonninjoutavien kynällä tehtävien toimenpiteiden tilalle järkeviä konkreettisia toimenpiteitä, joista hyvä korvaus. Myös luomuviljelyn oltava tehokasta ja huolellista. On liian usein pelkkää jäähdytettyä ja näennäisviljelyä. Saatu tuki ratkaisee, muusta viis...

6 Pohdinta

6.1 Yleisiä havaintoja

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka viljelijät Pohjois-Karjalassa ovat kokeneet maatalouden ympäristötukisitoumuksen sekä erityistukisopimukset ja miten he ovat näitä pyrkineet ja kyenneet toteuttamaan maatiloillaan.

Viljelijät ovat pääsääntöisesti muuttaneet viljelytapojaan siten, että ne vastaavat ympäristötukisitoumuksessa edellytetyjä ehtoja. Viljelijät ovat myös kiinnostuneita ympäristön tilasta ja haluavat tehdä työnsä niin, ettei ympäristön tila heidän toimenpiteistään pääse vaarantumaan. Kuitenkin viljelijät ovat eniten huolissaan lähiympäristön tilasta, eivätkä he koe omilla toimillaan juurikaan olevan vaikutusta esimerkiksi Itämeren tilaan. Tämän takia olisi hyvä pohtia sitä, miten markkinoida ympäristötukea viljelijöille, vaikka tavoitteet mm. valtakunnallisessa maaseutuohjelmassa käsittävätkin suurempia kokonaisuuksia. Alueellisissa maaseutuohjelmissa kannattaa tämä ottaa huomioon ja maataloustuotannolle asetettavien tavoitteiden tulee olla enemmän paikallisia ja lähiympäristöä koskevia. Näin menetellen viljelijöiden halukkuus toteuttaa ympäristötukea ja tehdä erityistukisopimuksia todennäköisesti kasvaisi ja ympäristö hyötyisi myös laajemmassa mittakaavassa. Erään viljelijän sanoin:

Pikkutarkkaa pilkun viilausta kun Talvivaarat saa roilauttaa lietteensä sinne sun tänne ilman sanktioita.

Viljelijät ovat kokeneet tietyiltä osin ympäristötukijärjestelmässä ongelmaksi byrokratian ja monimutkaiset tukiehdot. Tämä koskee lähinnä ympäristötuen erityistukisopimuksia sekä ympäristötuen valvontaa. Sen sijaan ympäristötuen perustukeen ja lisätoimenpiteisiin liittyvien ehtojen toteuttamista viljelijät eivät pidä vaikeina toteuttaa, eikä näihin liittyviä paperitöitäkään pidetä ylitsepääsemättöminä.

Suurin osa kyselyyn vastanneista viljelijöistä halusi säilyttää ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteet ennallaan kun siirrytään uudelle ohjelmakaudelle. Tässä

ainakin osittain on takana ajatus siitä, että tuttu ja turvallinen tulee säilyttää. Viljelijöiden pelko siitä, että uudelle ohjelmakaudelle siirryttäessä ympäristötukijärjestelmä muuttuu merkittävästi, on ymmärrettävää. Uuden ohjelmakauden ympäristötukijärjestelmää suunniteltaessa tulisikin muistaa, että muutoksia kannattaa tehdä pienin askelin.

Moni viljelijä pelkää tahatonta tukiehtojen rikkomista ja niistä aiheutuvia sanktioita. Tämä voi johtaa ylivarovaisuuteen, jolloin viljelijät eivät uskalla viljellä maata niin hyvin, kuin heillä olisi siihen mahdollisuus. Tämä näkyy jollakin tavoin myös niissä kirjallisissa kommentteissa, joita kyselyyn vastanneilta viljelijöiltä saatiin. Ympäristötuen valvonnan osalta viljelijät antoivat vastauksissaan selkeän viestin hallinnon suuntaan: valvontaa ei haluta yhtään nykyistä enempää.

Tässä tutkimuksessa viljelijät kokivat, että kaikkien viljelijöiden tulisi sitoutua ympäristötukeen, koska siitä on hyötyä ympäristölle. He myös ovat valmiita suosittelemaan ympäristötukisitoumuksen tekemistä muille viljelijöille. Tämä kertoo siitä, että kaikkien viljelijöiden tulisi sitoutua ympäristötukeen ja ottaa vastuuta oman maatilansa osalta maatalouden ympäristökuormituksen vähentämisestä. Lisäksi ympäristötuen perustukea ei pidä viljelijöiden mielestä kohdentaa vain sellaisille alueille, jotka sijaitsevat ympäristöllisesti riskialttiilla seudulla vaan kaikkien tilojen tulisi voida saada sitä. Tämä ajatus on järkevä, sillä kaikkien viljelijöiden sitoutuessa perusympäristötukeen, saadaan kattavat ympäristönsuojelulliset toimenpiteet käyttöön maataloudessa.

Vastaavasti Aakkula, Manninen ja Nurro (2010, 118, 145–146) olivat tulleet tutkimuksessaan siihen johtopäätökseen, että ympäristötuki pitäisi kohdentaa tuotantosuunta- ja tilakohtaisesti, koska eri alueiden tarpeet ovat erilaisia. Ympäristötuen perustoimenpiteiden ollessa vaikutukseltaan vähäisempiä kuin erityistukien, voidaan pitää järkevänä, että suurin osa viljelijöistä on sitoutunut siihen. Tällöin pienikin yksittäinen vaikutus saadaan suureksi kun osallistujia on paljon. Samaan lopputulokseen olivat tulleet myös Aakkula, Manninen ja Nurro (2010, 132). Jos ympäristötuen ehtoja kiristettäisiin huomattavasti, nämä edut menetettäisiin ja hyödyt jäisivät todella pieniksi. Laukkanen ja Nauges (2012, 2) toteavat tutkimuksessaan, että ympäristötuen ohjaava vaikutus on jäänyt vähäiseksi joh-

tuen markkinoiden vaikutuksesta esim. lannoitteiden käyttöön. He myös tulivat samaan johtopäätökseen, että erityisympäristötukien vaikutus on huomattavasti suurempi kuin perusympäristötuen.

Ravinnekuormitus on vähentynyt maatalouden osalta ja usein lannoitusmäärät jäävätkin alle suositusten, siitä mikä tämän aiheuttaa ei Aakkulan, Mannisen ja Nurron (2010, 117, 132,138) mielestä voida olla varmoja. Viljelijöiden näkemys on, että lannoitteiden hinnat ovat vaikuttaneet asiaan merkittävämmiin kuin lannoitusrajoitusten.

Toisaalta on otettava huomioon myös se näkökulma, että markkinat saattavat vaihdella. Jos jossakin vaiheessa viljelijöiden ostovoima paranee tai lannoitteiden hinnat laskevat, pitää ympäristön kannalta kuitenkin olla olemassa jokin ravinteiden liiallista käyttöä rajoittava järjestelmä.

6.2 Perustoimenpiteet

Ympäristötuen perustoimenpiteiden selkeys ja ymmärrettävyys sekä niiden ehtojen toteuttaminen käytännössä ei kyselyn perusteella tunnu olevan viljelijöille ongelmallista, vaikka tällainen käsitys asiasta usein on vallalla. Perustoimenpiteiden määrääkään ei pidetty liian suurena. Viljelijöiden ikä ei näyttänyt vaikuttavan heidän mielipiteeseensä asiasta. Kyselyssä saatu tätä asiaa koskeva, sinällään positiivinen tulos johtune ainakin osittain siitä, että nykyinen ohjelma-kaus on loppusuoralla ja tämänhetkisen ympäristötukiohjelman ehdot ovat tulleet viljelijöille tutuiksi. Jos vastaava kysely tehtäisiin pian uuden ympäristötukiohjelman voimaan tulon jälkeen, saattaisivat viljelijöiden mielipiteet olla perustoimenpiteiden selkeyden ja toteutettavuuden suhteen hyvinkin erilaisia.

Ympäristötuen perustoimenpiteiden vaikuttavuutta arvioitaessa viljelijöiden vastauksista voidaan tulkita, että viljelyn sekä lannoituksen suunniteluun liittyvät toimenpiteet ovat pohjoiskarjalaisten viljelijöiden arvoasteikossa korkealla. Vaikuttavimmaksi perustoimenpiteeksi arvioitu viljavuustutkimuksen säännöllinen tekeminen lannoituksen perustaksi on viljelijöitten mielestä tärkeää. Tämä on sinällään hyvin ymmärrettävää, koska viljelijät kokevat hyvin suunnitellulla lan-

noituksella olevan positiivista vaikutusta sekä pelloilta saatavaan satoon kuin myös ympäristön ravinnekuormitukseen. Myös kirjallisista kommenteista kävi ilmi, että viljelijät kokevat suunnitelmallisella lannoittamisella saatavan aikaisiksi hyvät ja terveet kasvustot sekä ylläpidetään pellon viljelykuntoa. Tosin sellaisiakin näkemyksiä esitettiin, että viljavuustutkimukset ovat rahastusta ja paperin pyörittämisellä ei ole vaikutusta.

Tärkeintä on mielestäni pellon kasvukunnon ylläpito, tällöin ravinteetkin tulisivat hyödynnettyä mahdollisimman tarkkaan.

Viljavuustutkimukset ohjaavat lannoitusta oikeaan suuntaan. Vesistöjen varrelle 3m helpottaa työskentelyä.

Viljavuusnäytteet elin tärkeitä jos aikoo saada hyviä satoja näkee onko pellon ph. miten pielessä ja sadot pienenee, Jos kalkitukset, jää vähemmälle tai viherkesanto hyödyntämättä!

Viljavuustutkimuksen nouseminen yhdeksi vaikuttavimmista perustoimenpiteistä on hyvin mielenkiintoista myös siksi, että ympäristötuen valvontojen yhteydessä eniten seuraamuksia aiheuttaneet laiminlyönnit koskevat juuri viljavuustutkimuksia. Tämä havainto on hyvin samanlainen Pohjois-Karjalassa kuin valtakunnallisestikin. Olisi mielenkiintoista selvittää, millä toimenpiteillä tämä epäkohota pystyttäisiin korjaamaan. Nykyisin laboratoriot lähettävät viljelijöille muistutuksen, kun viljavuustutkimukset ovat menossa vanhaksi, mutta se ei tunnu riittävän. Pitäisikö hallinnon kehittää esimerkiksi viljelijöiden käytettävissä olevaa Vipu-karttasovellusta siihen muotoon, että viljavuustutkimukset näkyisivät sieltä lohkoakohtaisesti ja sovellus ”hälyttäisi” vanhaksi menevistä viljavuustutkimuksista. Ympäristötukijärjestelmän suunnittelussa uutta ohjelmakautta ajatellen lannoituksen sekä viljelyn suunnitteluun liittyviä toimenpiteitä ei ole syytä karsia. Toimenpiteiden toteuttamisen järkevyyteen ja järjestelmien toimivuuteen sen sijaan kannattaa panostaa turhien valvontaseuraamusten välttämiseksi.

Niin sanotuista kasvipeitteisyyteen ja pintavalunnan vähentämiseen liittyvien perustoimenpiteiden vaikuttavuudesta viljelijät olivat sekalaista mieltä. Kolmen metrin suojakaistat vesistöjen varsilla sijaitsevilla pelloilla koettiin viljelijöiden mielestä hyvinkin vaikuttaviksi, ja tämä oli noteerattu kolmanneksi vaikuttavimmaksi toimenpiteeksi viljavuustutkimuksen ja viljelyn suunnittelun ja seurannan

jälkeen. Myös kirjallisissa kommenteissa tämä arvostus kävi ilmi. Joku vastaaja oli toivonut jopa viiden metrin suojakaistoja lähinnä työtekniisiin syihin vedoten.

Pientareet arvostettiin hieman heikommaksi vaikuttavuudeltaan suojakaistoihin verrattuna ja varsinkin kirjallisten kommenttien perusteella pientareet koettiin turhiksi, koska niiden ei katsottu tuottavan hyötyä ympäristölle tai viljelyksille. Pientareita arvosteltiin lähinnä siitä, että pientareiden perustamiseen liittyvät ehdot ovat tiukat. Myös luontaisen pientareen/suojakaistan leveysvaatimus (10 m) pellon ja valtaojan välissä, ennen kuin pellolla oleva piennar voidaan jättää pois, on viljelijöiden mielestä kohtuuton. Pientareita ja suojakaistoja arvosteltiin myös rikkakasvipesäkkeiksi ja niiden uudistamiseen liittyviä ehtoja liian tiukoiksi.

Kasvipeitteisyyttä ylläpitävistä perustoimenpiteistä huonoimmaksi vaikuttavuudeltaan noteerattiin kuitenkin luonnonhoitopellot, jotka olivat tässä kyselyssä jopa vähiten vaikuttavimmaksi arvioitu perustoimenpide. Tämä johtunee siitä, että viljelijät ovat tottuneet viljelykulttuuriin jossa peltoja viljellään eikä vain pidetä yllä, lukuun ottamatta kesantoja. Lisäksi luonnonhoitopeltojen ehdot ovat jossakin määrin sekavat. Alla muutama viljelijäkommentti asiaan liittyen.

Maakunnassa aika surkean näköisiä luonnonhoitopeltoja.

Sijat 7 ja 8 teen vain ehtojen vuoksi, pakko. Asioilla jotka ovat sijoilla 1-5 on todellista merkitystä ympäristölle. 6 luonnonhoitopellot ovat olleet keino pyöritellä surkeimmat peltokuviot jotenkin mukana tukijärjestelmässä.

Suojakaistojen, pientareiden sekä luonnonhoitopeltojen nykyisiä tukiehtoja viljelijät siis arvostelevat ja tahtovat niihin muutoksia. Luonnonhoitopelloilla, pientareilla ja suojakaistoilla tulisi voida myrkyttää rikkakasveja ja tehdä puhdistusniittoja useammin, koska monet viljelijät kokivat niiden olevan rikkakasvipankkeja joita ei pysty ehtojen puitteissa pitämään kunnossa. Myös kasvustojen uusimiseen haluttiin jatkossa joustavuutta. Näiden uudistaminen esimerkiksi nurmen uudistamisen yhteydessä ja suojaviljaan saattaisi saada rikkakasviongelman pysymään kurissa.

Myös Laukkasen ja Naugesin (2012,1) tutkimuksessa tultiin siihen päätelmään että vesien suojelun kannalta suojakaistat ja pientareet ovat keskeisiä. Suojakaistojen ja -vyöhykkeiden sekä peltojen talviaikaisen kasvipeitteisyyden ansiosta typpi- ja fosforipäästöt ovat vähentyneet (kuva 3). Lannoitteiden käytön vähentyminen ei niinkään ole edesauttanut ravinnepäästöjen vähenemiseen.

Kuva 3. Hyvin hoidetut suojakaistat ovat viljelijöiden mielestä tehokkaita ravinnepäästöjen ehkäisyssä.

Avoimen ja hoidetun maaseutumaiseman sekä luonnon monimuotoisuuden ylläpitoon liittyviin ympäristötuen perustoimenpiteiden ehtoihin viljelijät suhtautuivat ympäristöllisen vaikuttavuuden arvioinneissaan melko tasaväkisesti. Osa viljelijöistä piti näitä perustoimenpiteitä hyvinkin vaikuttavina, mutta hieman suurempi osa vastaajista ei kokenut näillä toimenpiteillä olevan ympäristön tilan kannalta kovinkaan suurta vaikutusta. Tämä saattaa johtua siitä, että kun mainitaan termi maatalouden ympäristötuki, viljelijät usein mieltävät siihen liittyvät toimenpiteet ravinnepäästöjen vähentämiseen, viljelyn suunnitteluun sekä suojakaistojen ja pientareiden ylläpitoon. Maaseutumaiseman hoito ja luonnon monimuotoisuus ei välttämättä ole läheskään kaikkien viljelijöiden mielestä ympä-

ristönsuojelullista toimintaa, vaan enemmänkin esteettisiin ja kulttuurillisiin seikkoihin liittyviä asioita. Alla muutama kommentti asiaan liittyen.

Maaseutu pitäisi pitää asuttuna.

Luonnon monimuotoisuuden ylläpitoa tulisi mielestäni korostaa enemmän kaikenlaisessa viljelyssä ja kaikilla tiloilla.

Maisema ja luonto muuttuvat jatkuvasti ympäröivän yhteiskunnan kehityksen mukaan. Miksi maataloudessa pitäisi pyrkiä säilyttämään esim. 1950-luvun maisema? Pitäisikö vaikkapa tehtaiden pitää lähiympäristönsä samanlaisena kuin 1960-luvulla?

Ohjelmakauden vaihtuessa kannattaisi maaseudun ympäristötukiohjelman toimeenpanossa ottaa huomioon se seikka, että viljelijöiden näkemys ympäristönsuojelusta voi olla kapea-alaisempi kuin ohjelmaa suunnitelleiden hallinnon virkamiesten näkemykset ovat olleet. Myös maakunnallisten ohjelmien ympäristötavoitteiden asettelussa tulisi pyrkiä selkeästi avaamaan ohjelman tavoitteet siten, että kaikki viljelijät mieltävät myös luonnon monimuotoisuuden ja maaseutumaiseman ylläpidon osaksi ympäristönsuojelullisia toimenpiteitä.

6.3 Lisätoimenpiteet

Lisätoimenpiteitä viljelijä tuntuvat valinneen ympäristötuen sitoumuksiinsa sängen aktiivisesti, sillä 170 kyselyyn vastanneen viljelijän joukosta 135 viljelijää oli valinnut sitoumukseensa vähintään yhden lisätoimenpiteen ja näistä 73 viljelijällä oli valittu myös toinen lisätoimenpide. Kolme vastaajien yleisimmin valitsemaa lisätoimenpidettä olivat peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus, typpilannoituksen tarkentaminen sekä ravinnetaseet. Aktiivisuus valita lisätoimenpiteitä kertoo positiivista viestiä viljelijöiden kiinnostuksesta pyrkiä myös lisätoimenpiteillä parantamaan ympäristötuen vaikuttavuutta tilatasolla. Varsinkin kun viljelijöiden valinnan motiivina ei ole ollut pelkkä raha, vaan lisätoimenpiteillä on katsottu olevan positiivisia ympäristönsuojelullisia vaikutuksia.

Suurimpina syinä yleisimpien lisätoimenpiteiden valintaan nousi kyselyssä esiin ne seikat, että lisätoimenpide soveltuu tilan tuotantoon ja ehtojen toteuttaminen

on helppoa. Näiden seikkojen esiin nouseminen kertoo siitä, että viljelijät ovat valmiita valitsemaan lisätoimenpiteitä, mikäli he katsovat pystyvänsä toteuttamaan niiden vaatimukset käytännössä tilakohtaisten tuotanto-olosuhteiden puitteissa. Tämän vuoksi uuden ohjelmakauden ympäristötukijärjestelmän suunnittelussa tuleekin pyrkiä optimoimaan lisätoimenpiteistä saatava ympäristöhyöty suhteessa viljelijöiden kykyyn toteuttaa lisätoimenpiteiden ehtoja. Lisäksi lisätoimenpiteiden valikoimassa pitäisi olla eri tuotantosuunnat huomioivia lisätoimenpiteitä riittävästi, jolloin ympäristötuen tavoitellut vaikutukset saadaan kohdennettua laajasti tuotantosuunnittain.

Viljelijöiden konservatiivinen linja jatkui kysyttäessä lisätoimenpiteiden muutostarpeita ajatellen tulevaa ohjelmakautta. Valtaosa viljelijöistä haluaa säilyttää nykyiset lisätoimenpiteet sellaisinaan, sillä kaikkien lisätoimenpiteiden säilyttämisen kannalla oli keskimäärin 72 % vastaajista (n=105). Tässä asiassa palataan jälleen samaan analyysiin kuin aikaisemmissakin kohdissa: tuttu ja turvallinen halutaan säilyttää. Toki muutoshalukkuuttakin lisätoimenpiteiden osalta ilmeni, mutta tämä oli lähinnä enemmän halua saada muutoksia olemassa oleviin lisätoimenpiteisiin erilaisten joustojen muodossa.

Hyvänä esimerkkinä mainittakoon lisätoimenpide ”Lannan levitys kasvukaudella”, jossa viljelijöiden mielestä lannanlevitysjankohdat ovat liian tiukat poikkeuksellisinä vuosina. Esimerkiksi vuoden 2012 kesällä ja syksyllä koettiin tilanne, ettei pelloille päästy märkyiden vuoksi ja lantaa jäi levittämättä lisätoimenpiteen tiukkojen aikarajojen vuoksi. Lietesäiliöt täyttyivät, koska seassa oli myös paljon sadevettä. Tähän asiaan viljelijät haluaisivat joustoa, ainakin siltä osin, että poikkeuksellisen märkinä vuosina voisi lannanlevitysaikaa jatkaa. Vaihtoehdot ovat vähissä, koska lantavarastojen tilavuus on rajallinen ja lantaa tulee koko ajan lisää. Tähän lisätoimenpiteeseen liittyen kannattaisi harkita myös karjanlannan luovuttamismahdollisuuden laajentamista siten, että ongelmavuosina lantaa saisi luovuttaa tilan ulkopuolelle enemmän kuin nykyiset 100 kuutiometriä/vuosi.

Poikkeus tapauksissa lannan levitykseen olisi saatava jatkoaikaa.

Lannan levitysaikoihin tulisi saada joustoa. Kesällä 2012 aiheutettiin peltojen kasvukuntoon pitkäaikaisia vaurioita. Parhaat levityskelit olisivat olleet vasta maan ollessa hieman roudassa.”

6.4 Erityistukisopimukset

Ympäristötuen erityistukiin liittyvä byrokratia ja joustamattomat ehdot on koettu viljelijöiden taholta työläiksi, ja se vaikuttaa siihen, ettei ympäristötuen erityistukisopimuksia haluta tehdä, vaikka siihen olisikin sopivia kohteita tai muita edellytyksiä. Paperitöiden ja tukien moniselitteisyyden takia, varsinkin erityistuet koettiin työmäärää lisäävinä. Tästä syystä myös tuen määrä, joka erityistukisopimuksista maksetaan, koettiin liian alhaiseksi.

Myös valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuksessa ympäristötuen erityistuista on tämä seikka pantu merkille. Tarkastuskertomuksen mukaan erityisympäristötuet koetaan melko työläiksi niin tukia käsittelevien viranhaltijoiden kuin myös viljelijöiden taholta. Vaikka viljelijät kokevat erityisympäristötuet periaatteiltaan hyvinä, ovat ne heidän mielestään kuitenkin byrokraattisia ja toivovatkin järjestelmään lisää joustavuutta ja ”maalaisjärkeä” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005.). Alla oleva kommentti eräältä vastaajalta kuvaa tilannetta oivallisesti.

Esim. biotooppien kirjalliset työt koen liian aikaa vieväksi. uhanalaisten kasvien/eläinten tarkkailu. Eläimet saavat olla tietyllä loholla vain päivän ja siirrettävä taas eteen päin. Työläs. Tallattuja kohtia et voi uudistaa.(porttien kohdat). Jotain helpotusta ehtoihin/tai enempi tukea muutoin ei kannata työmäärän vuoksi.

Edellisestä huolimatta suurin osa vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että uudelle ohjelmakaudelle mentäessä ei ympäristötuen erityistukijärjestelmää ole tarve muuttaa. Tämä ristiriitainen tieto johtunee jälleen siitä ajatuksesta, että tuttu on turvallista. Kun johonkin järjestelmään on opittu ja niitä ehtoja osataan noudattaa, ei muutokseen ole halukkuutta. Jälleen uuden ohjelmakauden suunnittelussa kannattaa muistaa, että muutoksiin kannattaa edetä pienin askelin.

Suosituimmiksi erityistukisopimuksiksi tässä kyselyssä nousivat luonnonmukaisista tuotantoa koskevat sopimukset sekä luonnon ja maiseman monimuotoisuus-

den edistämistä koskevat sopimukset. Myös perinnebiotooppien sekä suoja-
vyöhykkeiden hoitoon liittyvät sopimukset ovat olleet suosittuja. Vastaavasti ky-
syttyäessä kiinnostusta uusien sopimusten tekemiseen, nousi sopimustyypeistä
kiinnostavimmiksi sopimuksiksi luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edis-
tämistä ja luonnonmukaista tuotantoa koskevat sopimukset. Näiden jälkeen tuli
lietelannan sijoittamista koskeva sopimus. Olemassa olevat sopimukset ja kiin-
nostus em. sopimustyyppisiin kertoo siitä, että ravinnekuormitusta vähentävät
toimenpiteet ovat viljelijöiden suosiossa.

Erityistukisopimuksen valinnan perusteina on ollut usein se, että tilalta löytyy
sopimukseen soveltuvia alueita. Tämä seikka kannattaa panna merkille, sillä
alueellisten yleissuunnitelmien tärkeys korostuu erityistukisopimukseen soveltu-
vien kohteiden kartoittamisessa. Maakunnallista ohjelmatyötä suunniteltaessa
on siis tarpeellista pohtia, kuinka tulevalla ohjelmakaudella tehdään ja tuetaan
esimerkiksi alueellisten lumo-yleissuunnitelmien tekemistä. Olisiko myös järke-
vää pyrkiä kartoittamaan Pohjois-Karjalan maakunnassa muidenkin erityistuki-
sopimusmuotojen kohteiksi soveltuvia alueita? Tällaisia voisivat olla mm. suoja-
vyöhyke- ja kosteikkokohteet. Alueellisten yleissuunnitelmien sekä muiden kar-
toitusten tuloksista tulisi luonnollisesti kulkeutua myös tieto viljelijöille, jotka voi-
sivat halutessaan hakea tiloillaan sijaitseville kohteille sopimuksia.

Suojavyöhykesopimusten osalta suuret, yhtenäiset alueet on todettu vesiensuo-
jelullisilta vaikutuksiltaan tehokkaammiksi kuin yksittäiset pienet sopimusalueet
(Valtiontalouden tarkastusvirasto 2005.). Tästä johtuen kannattaa pohtia kan-
nustimia useamman maatilan alueella olevien isojen yhtenäisten sopimusaluei-
den muodostamiseksi, mikäli alueellisissa yleissuunnitelmissa tällaisia alueita
todetaan olevan. Ympäristönsuojelulliset syyt sekä maaseutu- ja perinnemai-
seman säilyttäminen ovat olleet myös merkittäviä valintaperusteita erityistukiso-
pimuksille ja tämä tukee entisestään edellä mainittuja huomioita ja näkemyksiä.

Perinnebiotooppien osalta on huomattu, että pienetkin alat ovat merkityksellisiä
luonnon monimuotoisuuden kannalta. Useat viljelijät olivat huomanneet, että
eliölajit ovat säilyneet sopimuksen ansiosta. Toisaalta perinnebiotoopit vaikutta-
vat merkittävästi maisemaan ja luovat viihtyisyyttä muuten ehkä yksipuolisen

näköisille viljellyille aloille. Suuret yhtenäiset viljelyalat varmasti lisääntyvät tilojen määrän vähentyessä ja jäljelle jäävät tilat ostavat itselleen lisää peltoalaa. Maiseman kannalta vaikuttavin tekijä on viljelyn jatkuminen kuten Aakkula, Manninen ja Nurro (2010, 132) olivat myös havainneet.

Kuva 4. Hyvin hoidetut erityistukikohteet ovat sekä maaseutumaiseman säilyttämisen että luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisen kannalta tehokkaita.

Viljelijöiden näkemys luonnonmukaista tuotantoa koskevien erityistukisopimusten vaikutuksista ympäristön tilaan näyttäisi olevan hyvin selkeä tässä kyselyssä saatujen vastausten perusteella: luonnonmukaisella tuotannolla edesautetaan ympäristön tilan parantumista ja parannetaan peltojen ravinteiden pidätyskykyä.

Viljelijöiden kiinnostus luonnonmukaista tuotantoa kohtaan on saatujen tulosten perusteella hyvä, sillä kaikista kyselyyn vastanneista (n=170) viljelijöistä 14 % (n=24) oli kiinnostunut hakemaan luonnonmukaista tuotantoa koskevaa erityistukisopimusta. Kun tähän lisätään ne kyselyyn vastanneet viljelijät, joilla on jo luonnonmukaista tuotantoa koskeva sopimus (n=23), nousee luonnonmukaisesta tuotannosta kiinnostuneiden määrä lähes 28 %:iin kyselyyn vastanneiden määrästä. Onko tämä kiinnostus on yleistettävissä kaikkiin Pohjois-Karjalassa ympäristötukeen sitoutuneisiin viljelijöihin? Vuonna 2012 ympäristötukea saa-

neiden tilojen määrästä laskettuna olisi maakunnassa kaikkiaan noin 620 viljelijää, joilla joko on voimassa oleva sopimus luonnonmukaisesta tuotannosta tai kiinnostus luonnonmukaista tuotantoa koskevan sopimuksen tekemiseen. Mikäli kyselyssä saatua tietoa voidaan pitää luotettavana, on tulevaisuudessa mahdollisuus kaksinkertaistaa luonnonmukaista tuotantoa koskevien erityistukisopimusten määrä pohjois-karjalassa. Tulevan ohjelmakauden alueellisessa suunnittelussa kannattaa siis panostaa luonnonmukaista tuotantoa koskevien ympäristötuen erityistukisopimusten tilakohtaiseen markkinointiin ja olemassa olevien sopimusten säilyttämiseen.

Pitkäjänteinen työ luonnonmukaisen tuotannon parissa näkyy ja antaa hyviä tuloksia. Siitä kertoo kyselyn mukana saatu alla oleva viljelijäkommentti.

Meidän tila on ollut luomussa 18v ja sadot karjan aikana nurmi puolella jopa parempia kui EI luomussa keinolannoitteita käyttävät ihmetelleet hyviä apila satoja!

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja virhemahdollisuudet

Tutkimus oli otantatutkimus, johon valittiin mukaan 500 tilaa. Valituista tiloista 170 vastasi kyselyyn. Tutkimuksen vastausprosentiksi saatiin 34 prosenttia. Tutkimusta voidaan näin ollen pitää luotettavana. Harhan mahdollisuus on toki olemassa, koska ei tiedetä minkälaiset viljelijät jättivät kokonaan vastaamatta kyselyyn. Herääkin kysymys edustavatko ne, jotka kyselyyn vastasivat erityisen aktiivisia viljelijöitä verrattuna niihin jotka eivät kyselyyn vastanneet.

Mukaan saatiin hyvin erilaisia tiloja niin tilakoon kuin tuotantosuunnankin mukaan. Kyselyyn vastanneiden ikäryhmät edustivat hyvin maanviljelijöiden yleistä ikäjakaumaa. Joten perusjoukon valintaa voidaan pitää luotettavana.

Kyselyn luotettavuutta pyrittiin parantamaan tarkastuttamalla kysely niin toimeksiantajan kuin ohjaavan opettajankin toimesta. Kyselyä testattiin etukäteen myös muutaman testivastaajan toimesta, jotta selvät virheet saataisiin karsittua pois. Kysymykset pyrittiin laatimaan mahdollisimman yksinkertaisiksi ja helposti ymmärrettäviksi. Kyselyyn oli kuitenkin päässyt pari sellaista kysymystä, jotka

pystyi ymmärtämään ja joihin pystyi vastaamaan väärin. Näiden kysymysten osalta oli väärinymmärretyt vastaukset poistettava, jotta ne eivät vääristäisi tuloksia. Tutkimuksesta ei pystytty laskemaan riippuvuuksia, koska aineistosta ei saatu sopivia muuttujia, joista olisi voitu merkitsevyytasoja laskea.

Virhemahdollisuuksia tutkimukseen ovat esimerkiksi voineet aikaansaada kysymyksen väärinymmärrekset tai tietojen tallennusvaiheen mahdolliset virhetalennukset. Tutkijoiden tekemien virheellisten tulkintojen mahdollisuus on olemassa, koska tutkijoiden ja vastaajien kyvyssä ymmärtää kyselyssä olleita asioita voi olla huomattavia eroja suuntaan tai toiseen.

Tässä tutkimuksessa on pyritty tekemään mahdollisimman objektiivisesti. Toinen opinnäytetyön tekijöistä on toiminut pitkään EU-tukitarkastajana, minkä takia hänellä saattaa olla omia näkemyksiä ja tulkintoja asiasta. Tämä on pyritty estämään siten, että toinen lukee aina toisen kirjoittamat tekstit ja mahdollisista korjauksista keskustellaan yhdessä. Näin menetellen estetään tulkintojen värtyminen omilla asenteilla.

Tutkimuksessa saamamme tiedot siirrettiin Excel-ohjelmaan ja niiden perusteella voitaisiin tutkimus toistaa. Tietojen perusteella tehtävän uuden tutkimuksen tulokset olisivat myös samanlaiset, kuin mitä nyt on saatu.

6.6 Tutkimuksen eettisyys

Ennen tutkimuksen suorittamista pyydettiin ELY-keskuksen kautta otantaa Tiken rekisteristä tiloista, jotka olivat sitoutuneet ympäristötukeen Pohjois-Karjalassa. Tutkimukseen valituille tiloille lähetettiin kysely kirjekuoressa, jonka mukana oli saatekirje (liite 4). Saatekirjeessä kerrottiin, miksi kysely suoritetaan ja mihin kyselystä saatuja tuloksia tullaan käyttämään. Kirjeessä kerrottiin myös, että vastaaminen on vapaaehtoista, tapahtuu nimettömänä ja kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti niin, ettei yksittäistä vastaajaa pysty tunnistamaan.

Kaikille otannassa olleille tiloille lähetettiin myös muistutuskirje ja sähköpostimuistutus, kun huomattiin, ettei kyselyn vastausprosentti nouse kovin korkeaksi.

Tutkijat ovat myös solmineet vaitiolosopimuksen, joka velvoittaa pitämään kaikki tilakohtaiset tiedot salassa. Kyselyssä saadut vastaukset sekä Tiken rekisteristä tutkimusta varten saadut otantatiedot tullaan hävittämään, kun tutkimus saadaan valmiiksi. Opinnäytetyössä ei julkaista mitään sellaista, mikä voisi johtaa vastanneen henkilön tai tilan nimen paljastumiseen. Kaikki tiedot käsitellään ja julkaistaan sillä tavalla, ettei niitä voi yhdistää yksittäiseen tilaan tai henkilöön.

6.7 Oppimisprosessi ja ammatillisen kasvun ja kehityksen kuvaus

Kysymysten asettelu osoittautui yllättävän haastavaksi ja aikaa vieväksi prosessiksi. Vaikka testasimmekin kysymyksiä ennen kuin ne lähetettiin varsinaisille vastaajille, jäi niihin silti ilmeisesti tulkinnanvaraa, koska joihinkin pystyi vastaamaan väärin.

Kysymyksessä numero 11 pyydettiin numeroimaan ympäristötuen perustojen piteet ympäristöön kohdistuvan vaikuttavuuden kannalta tärkeysjärjestykseen (1 - 8) vastaajan oman näkemyksen mukaisesti (1=vaikuttavin, 8=vähiten vaikuttava). Vastaaja pystyi vastaamaan väärin, mikä johti monien vastausten hylkäämiseen. Tämän kysymyksen kohdalla olisi pitänyt tarkemmin miettiä kysymyksen asettelua ja sitä, miten kysymys olisi saatu myös sähköisessä muodossa tehtyä mahdollisimman helppotajuiseksi. Samalla tavalla aseteltu kysymys oli myös kysymys numero 22.

Kysymyksissä 14 ja 19 monet vastaajat jättivät vastaamatta kohtiin, joista eivät olleet varmoja. Näihin kysymyksiin olisi pitänyt lisätä ”en osaa sanoa” -vaihtoehdot, jotta kaikki olisivat voineet antaa vastauksen. Kysymysten laatimisesta ja asettelusta oppikin paljon ja mikäli joskus joutuu kyselyn vielä tekemään, onnistuu se varmasti huomattavasti helpommin. Tällaisen tutkimuksen ja raportin tekeminen on ollut mielenkiintoinen kokemus, josta on oppinut paljon. Näin ison projektin läpivieminen on opettanut paljon niin ajankäytön suunnittelusta kuin tehtävien tasapuolisesta jakamisestakin. Seuraavan samanlaisen pro-

jektin toteutus olisi varmasti mutkattomampaa ja ehkä osaisi paremmin ja nopeammin tehdä ratkaisuja. Nyt joutui tekemään esimerkiksi Excel-taulukot useaan kertaan kun ensimmäisellä kerralla ei saanut tietoja asettumaan oikein. Raportin tekemisessä ovat erilaiset tekstinkäsittelytaidot parantuneet huomasti, ja toisaalta näihin on mennyt suhteessa paljon aikaa, koska vaaditut asetukset on pitänyt etsiä ohjeista. Näitä on toki opiskeltu koulussakin, mutta koska kurssit ovat olleet paljon aikaisemmin, niiden opit ovat ehtineet unohtua suurimmalta osin.

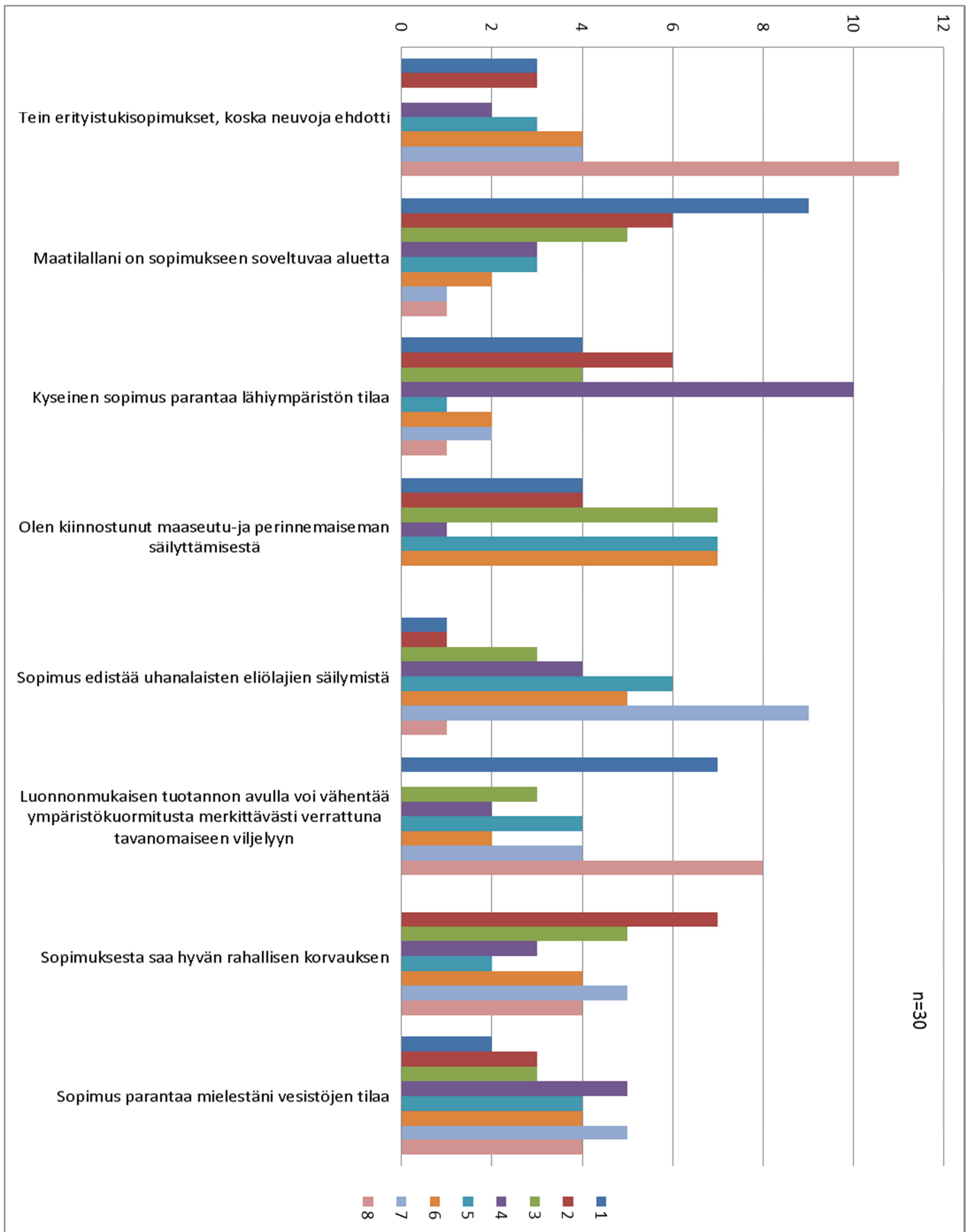
6.8 Toimenpidesuosituksat ja jatkotutkimusaiheet

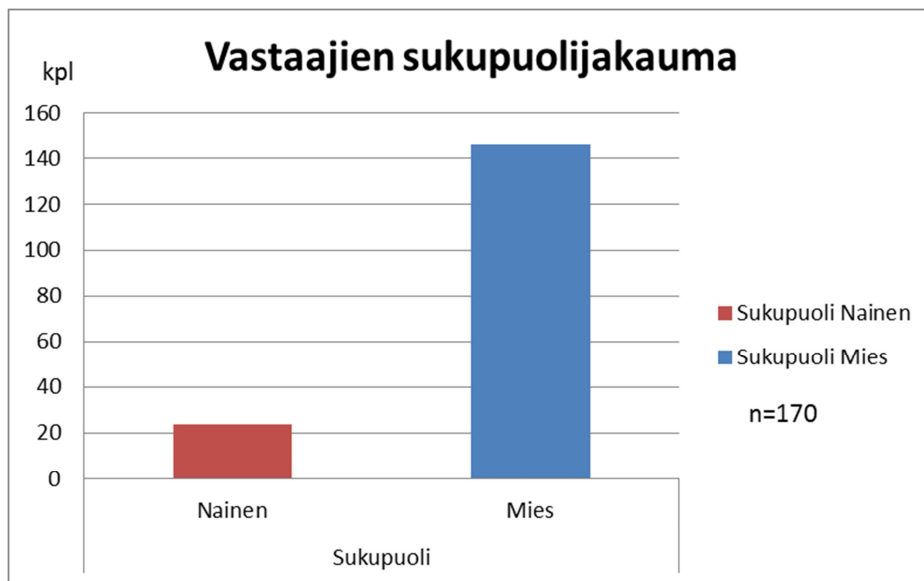
Olisi mielenkiintoista selvittää, miten byrokratiaa saataisiin vähennettyä, niin että byrokratian pelon takia ympäristötukea hakematta jättäneet viljelijät tekisivät ympäristötukisitoumuksen tai erityistukisopimuksen.

Toisena mielenkiintoisena aiheena olisi tutkia niiden viljelijöiden kokemuksia, jotka eivät olleet hakeneet ollenkaan ympäristötukia tai mitään tukia. Miten heidät saataisiin tekemään ympäristötukisoumus ja erityisesti mitkä syyt ovat pitäneet heidät sitoumuksen ulkopuolella.

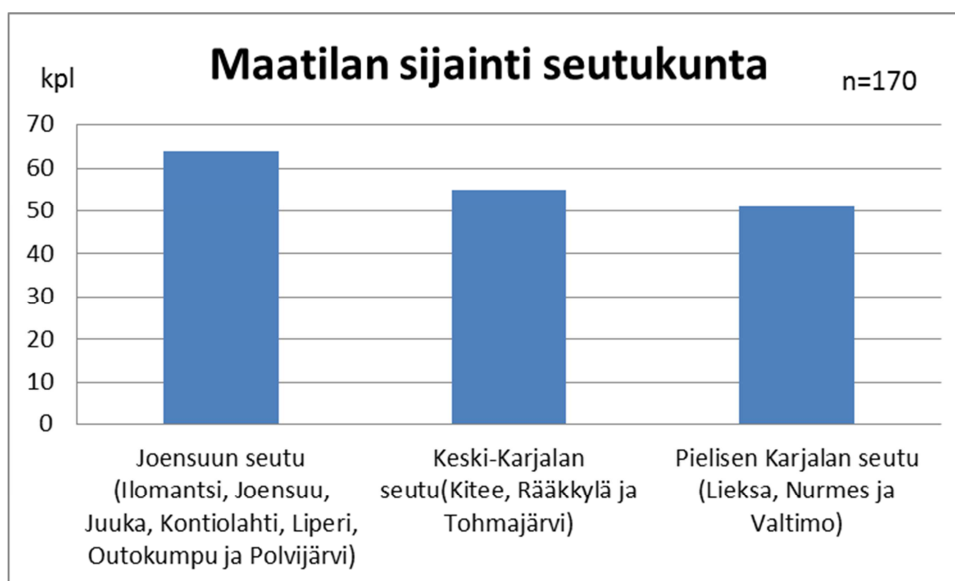
Lähteet

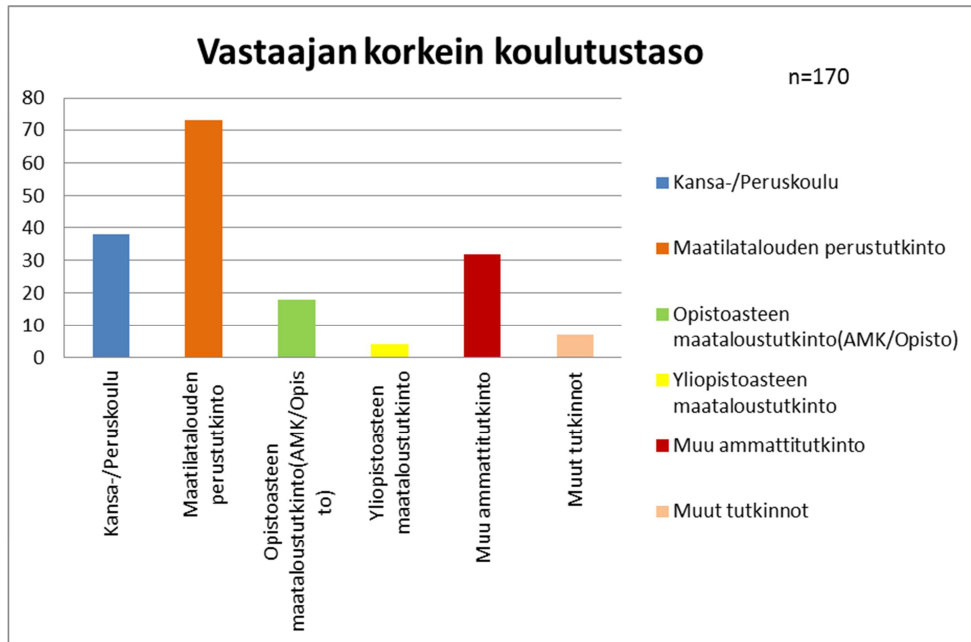
- Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. 2010. Maatalouden ympäristötuen vaikutavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3). Väkiraportti. Maa- ja metsätalousministeriö. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 2012. <http://www.elykeskus.fi/fi/ELYkeskukset/pohjoiskarjalanely/Tehtavatjatoiminta/Sivut/default.aspx>. 25.2.2013.
- Europa. 2012. Euroopan unioni tiedotussivut. http://europa.eu/about-eu/basic-information/index_fi.htm. 8.11.2012.
- Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate. Pohjois-Savon ja Pohjois-karjalan alueellisten maaseutusuunnitelmien seuranta ja arviointi-hankkeet. <https://aducate.uef.fi/projektit/arvit/index>. 25.2.2013.
- Kuhmonen, T., Keränen, R., Kytölä, L., Pyykkönen, P., Arovuori, K., Huuskonen, I., Mustonen, V., Ponnikas, J., Salo, H. & Pesonen, L. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007–2013 väliarviointi. 2010. Suomen aluetutkimuskeskus.
- Kuhmonen, T. 2009. Mitä ohjelmat ohjaavat mitä viljelijät valitsevat? 13.11.2012.
- Laukkanen, M. & Nauges, C. 2012. Maatalouden ympäristötuen vaikutus ravintokorjaukseen: tuloksia viljatilojen valintoja tarkastelevasta tilastollisesta tutkimuksesta. Yhteenveto. VATT working paper 40.
- Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. 2012. <http://www.mmmtike.fi/www/fi/palvelut/tietopalvelut/maatilarekisteri.php>. 15.11.2012.
- Maaseutuvirasto. 2012. Maatalouden ympäristötuen sitoumusehdot 2012.
- MMM. 2007, 2008, 2009, 2010. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2007–2013. Maa- ja metsätalousministeriö.
- Valtioneuvoston asetus luonnonhaittakorvauksista ja maatalouden ympäristötuista vuosina 2007–2013 366/2007.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2005. Maatalouden ympäristötuen erityistuet. Tarkastuskertomus 113/2005. Helsinki. Edita prima oy.
- Vuoksen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuoteen 2015. 2009. Kotanen, J., Manninen, P., Petäjä-Ronkainen, A. & Panula-Ontto-Suuronen, A. Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon & Kaakkois-Suomen ympäristökeskukset.

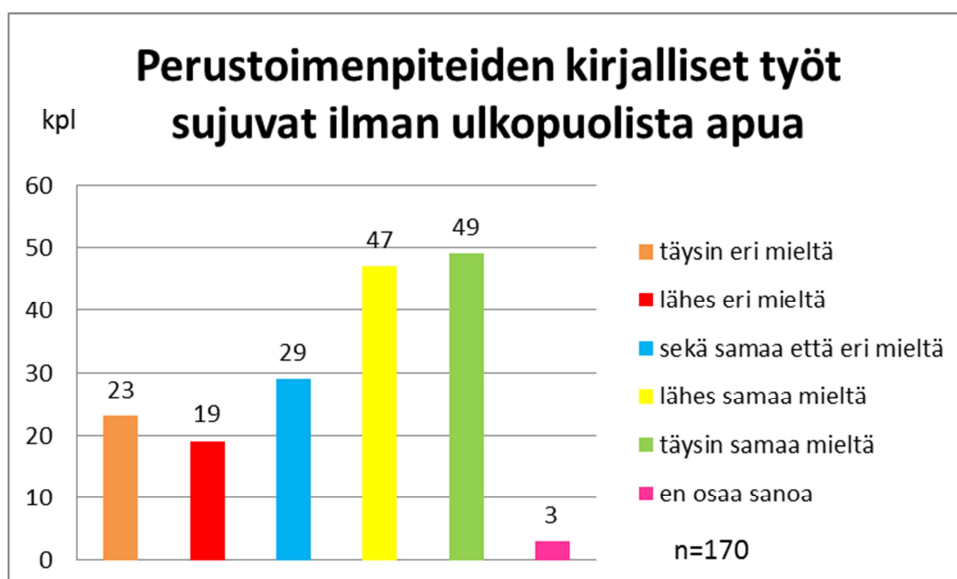
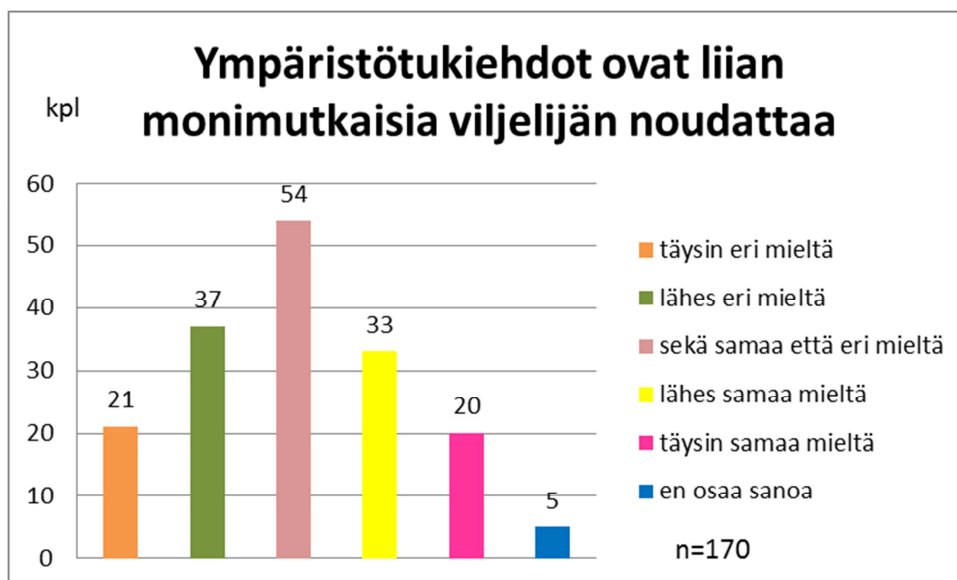
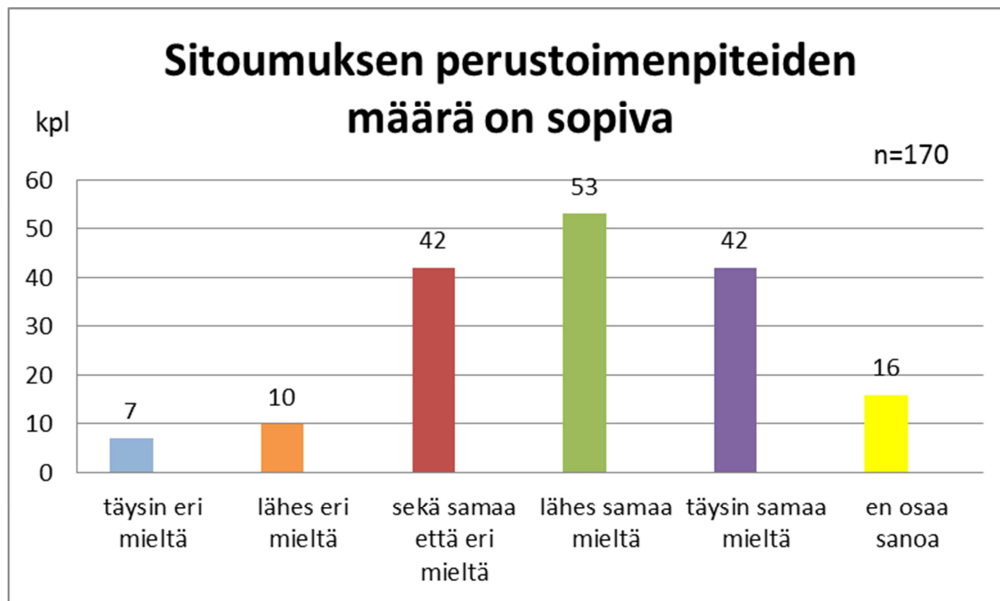
Maatilan peltopinta-ala (ha, desimaalilukuna n=170)	
Minimi	3,1
Maksimi	209
Keskiarvo	40,78
Moodi	20 <i>9kpl</i>
Mediaani	28

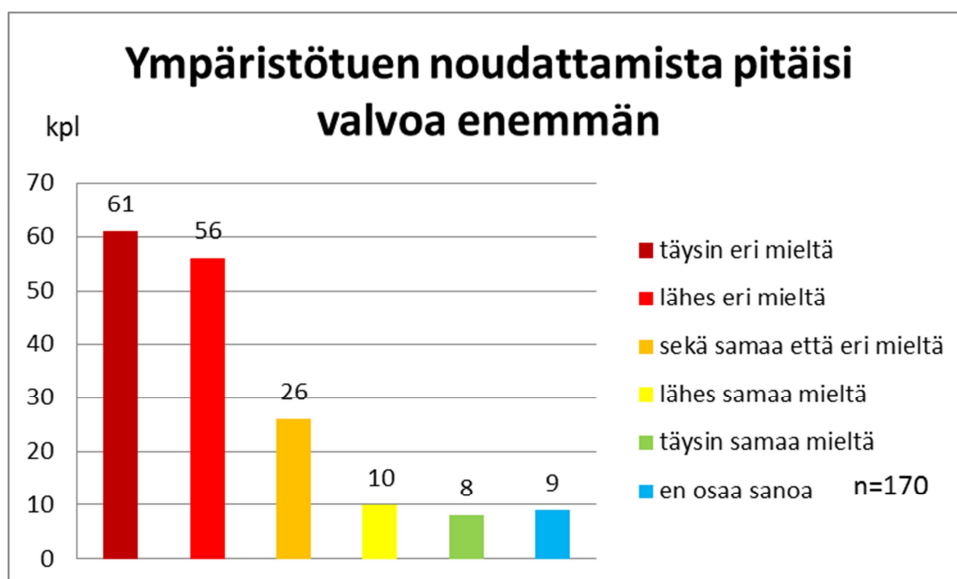
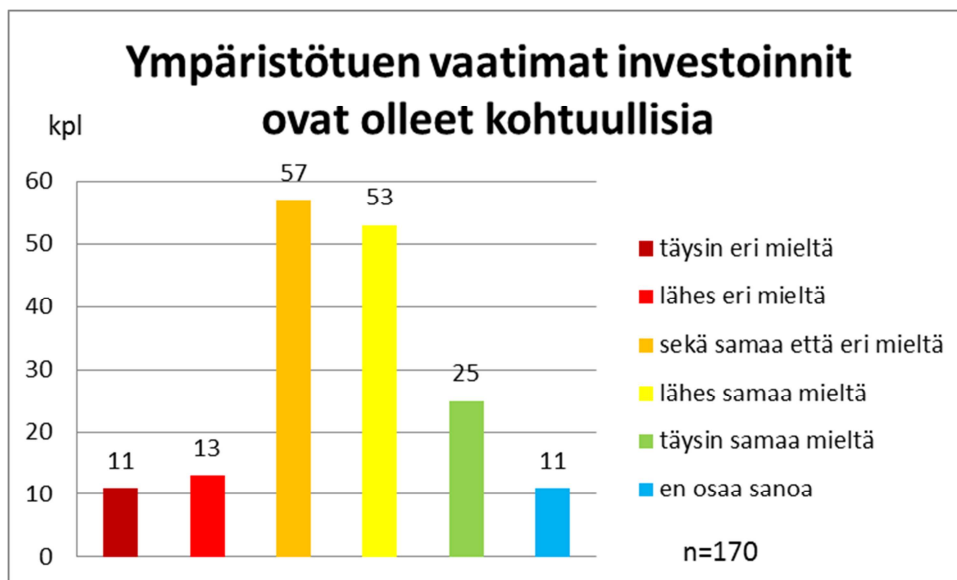
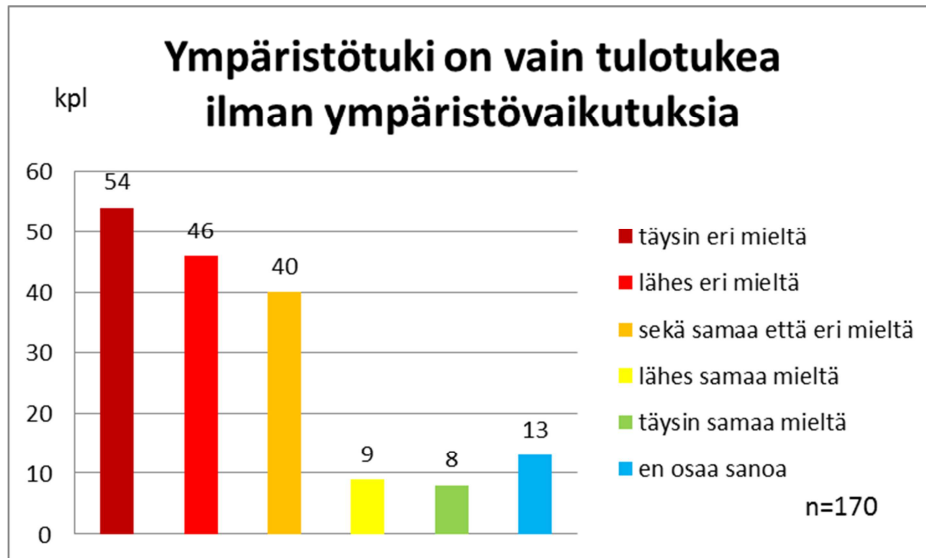

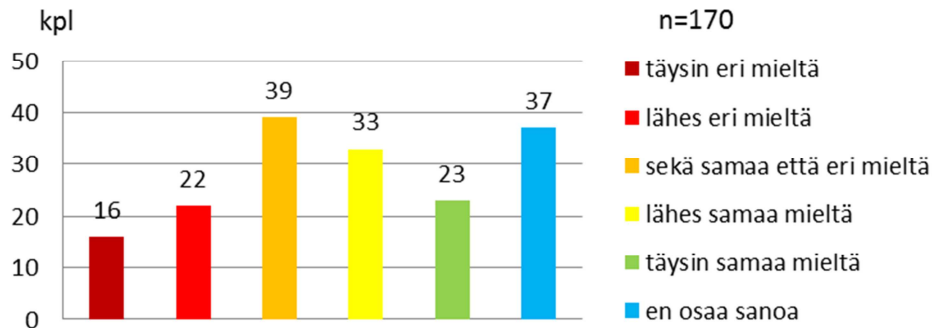
Vastaaja on harjoittanut maataloutta (vuotta)	
Vastaajia n=170 kpl	
Minimi	1
Maksimi	55
Keskiarvo	24,67
Moodi	30 17kpl

Vastaaja on ollut sitoutuneena ympäristötukeen (vuotta)	
Vastaajia n=170 kpl	
Minimi	1
Maksimi	40
Keskiarvo	14,08
Moodi	18 44kpl
Mediaani	17

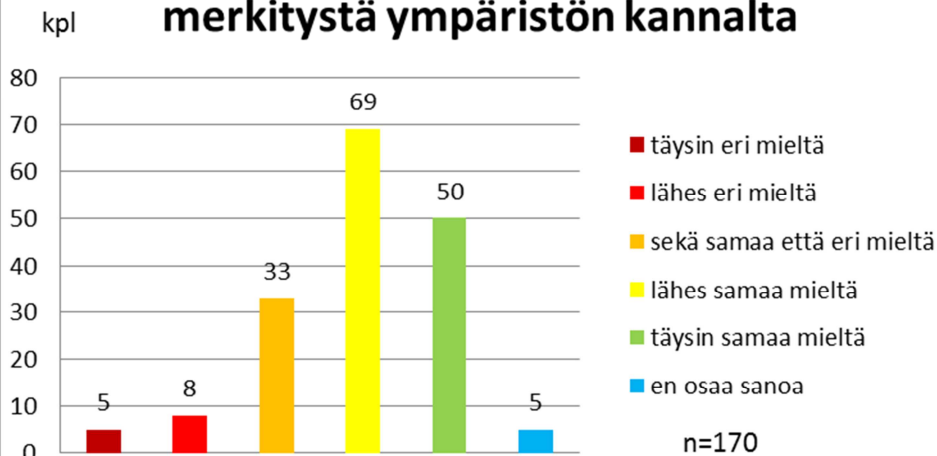

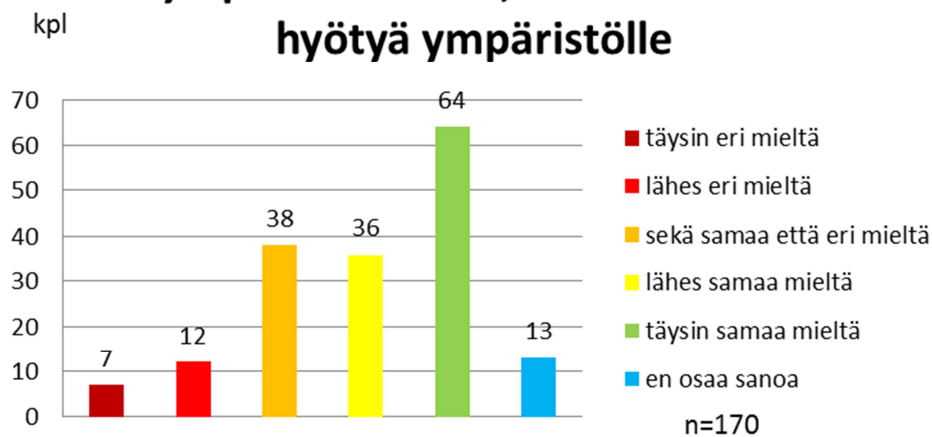
Lähivesien tila on mielestäni parantunut ympäristötukisitoumuksen ansiosta

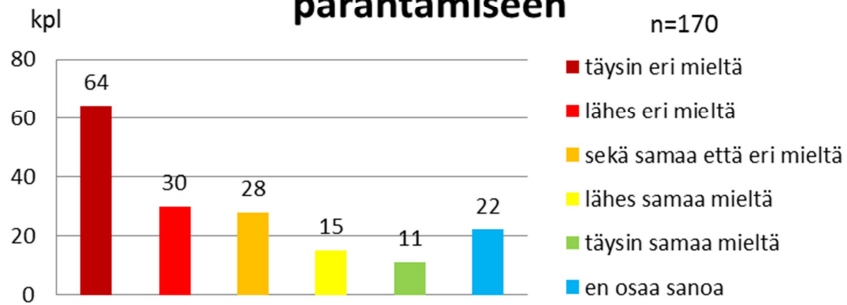
Lannoitusta koskevilla ehdoilla on merkitystä ympäristön kannalta

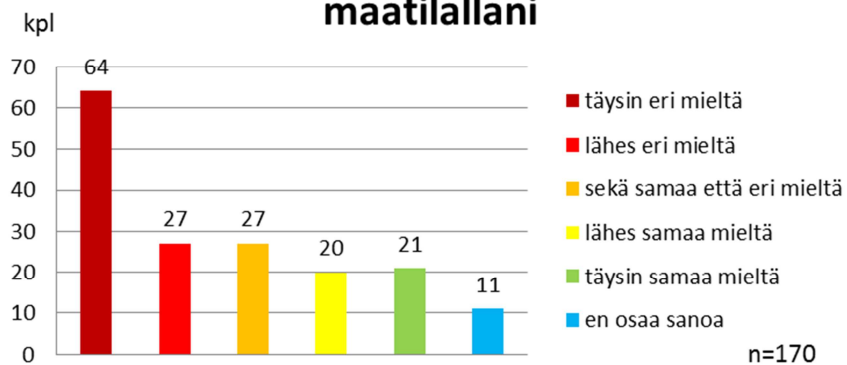
Kaikkien maatilojen tulisi sitoutua ympäristötukeen, koska siitä on hyötyä ympäristölle

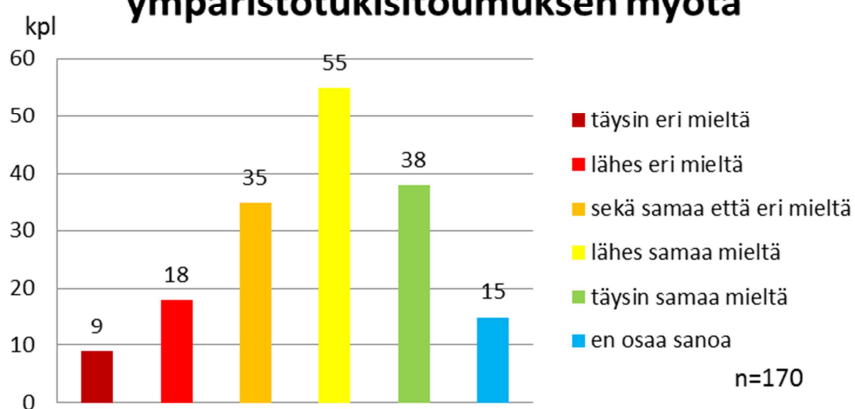
Pohjoiskarjalaisen maatilán ympäristötukisitoumuksella voidaan vaikuttaa myös esim. itämeren tilán parantamiseen

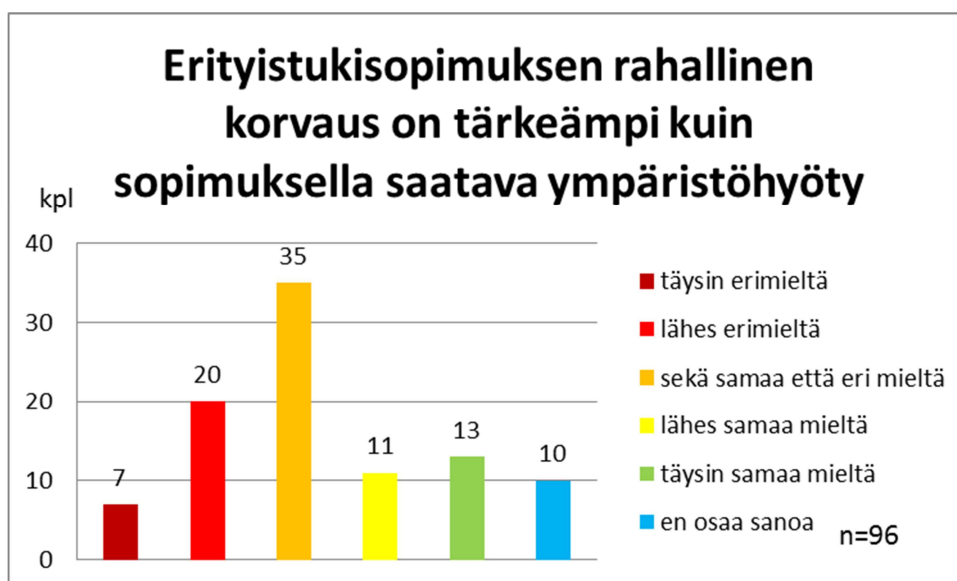
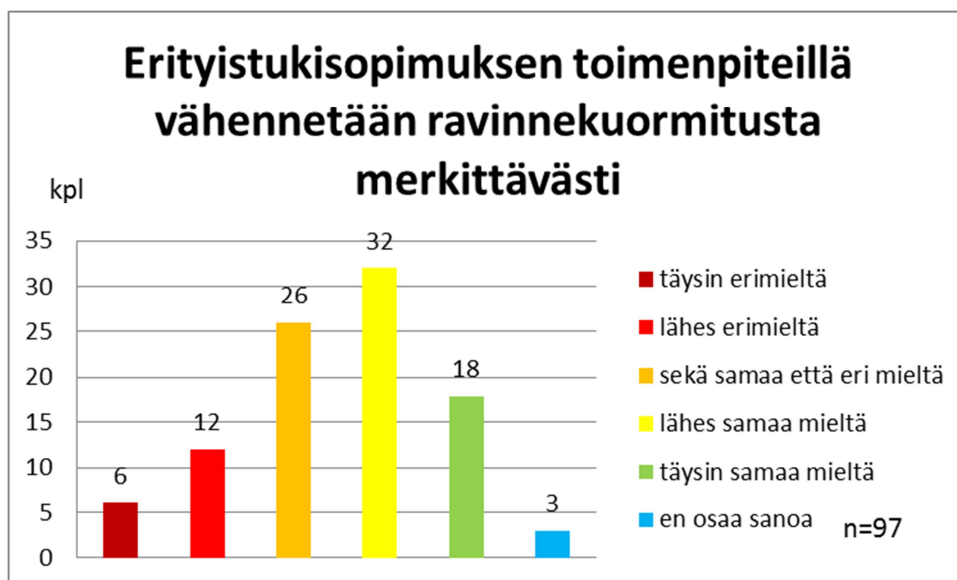
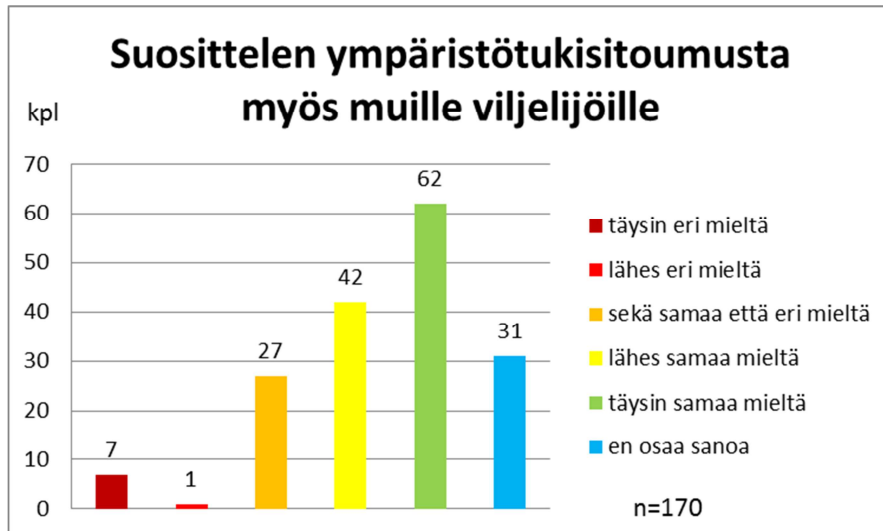

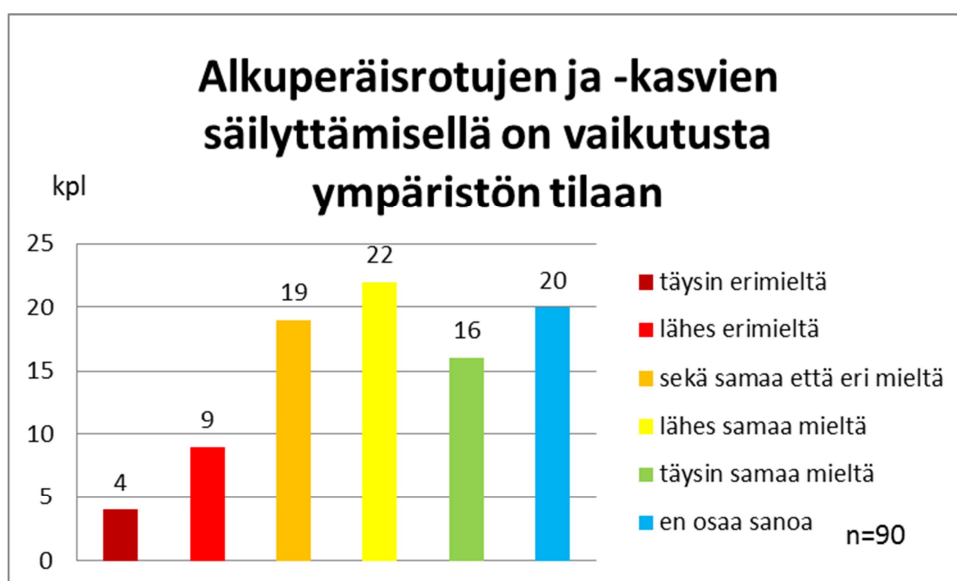
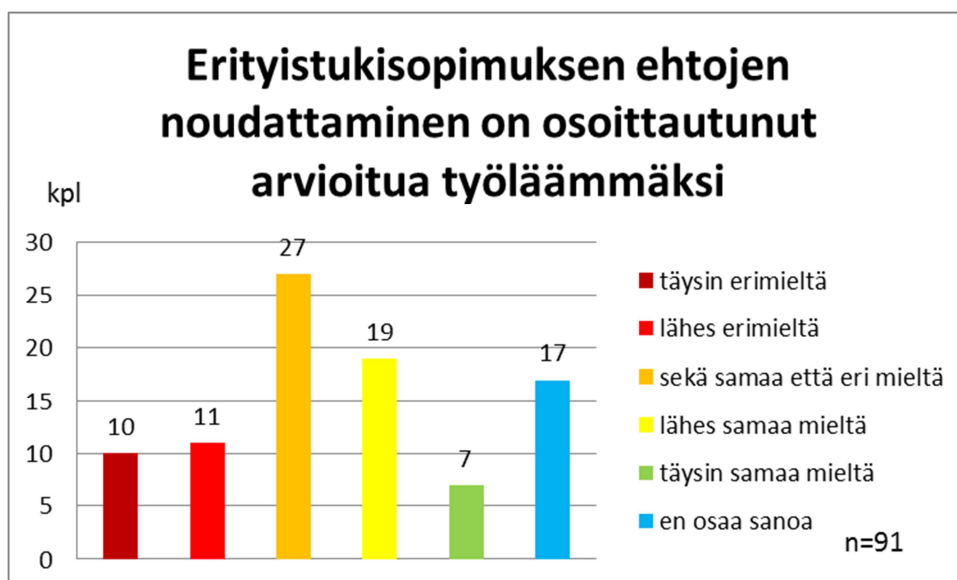
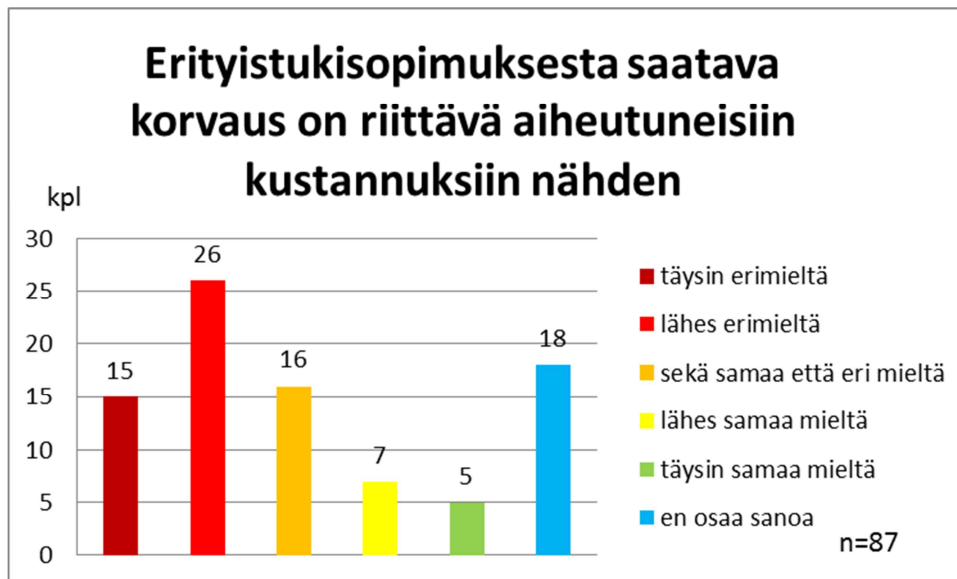
Sitoumus on ohjannut tuotantosuunnan muutokseen maatilallani

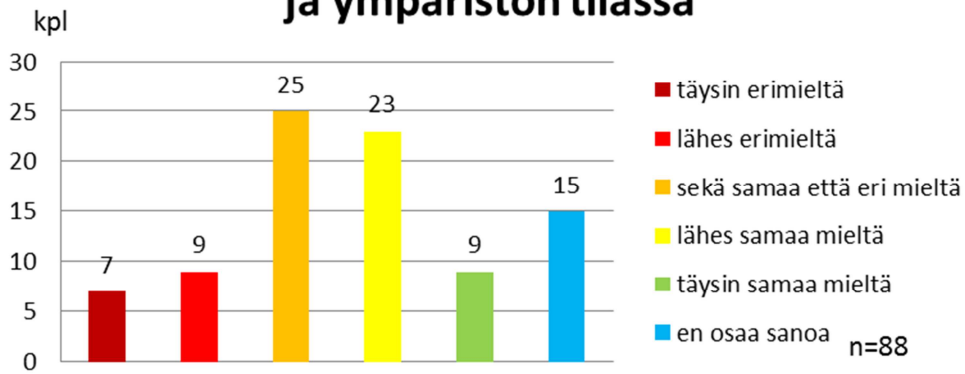
Olen omaksunut uusia viljelytapoja ympäristötukisitoumuksen myötä

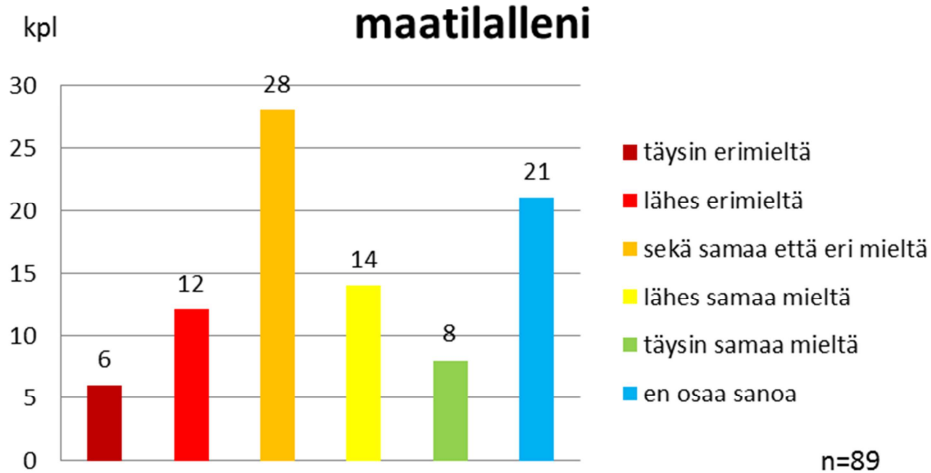

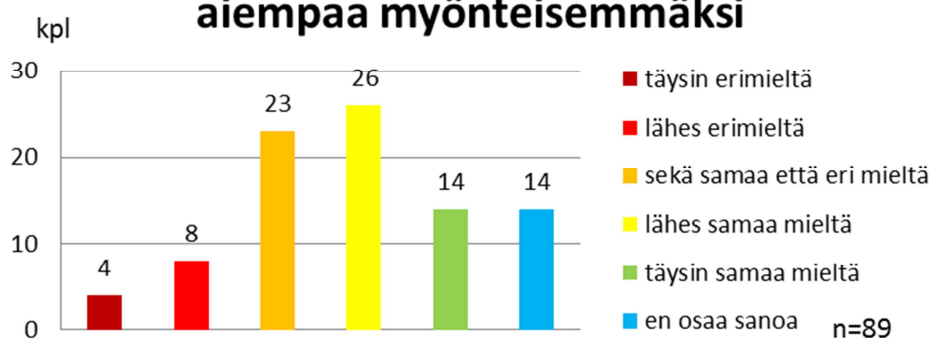
Mielestäni ympäristön asukkaat ovat huomioineet erityistukisopimuksen tuomat hyödyt maaseutumaisemassa ja ympäristön tilassa

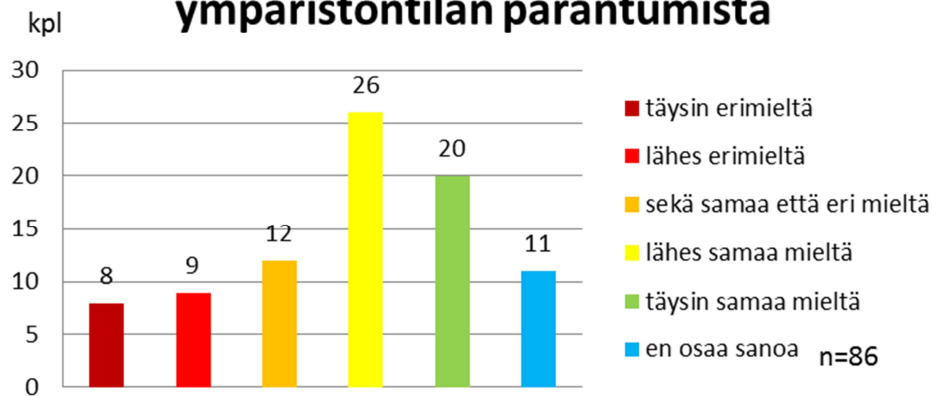
Sopimus on tuonut lisäarvoa maatilalleni

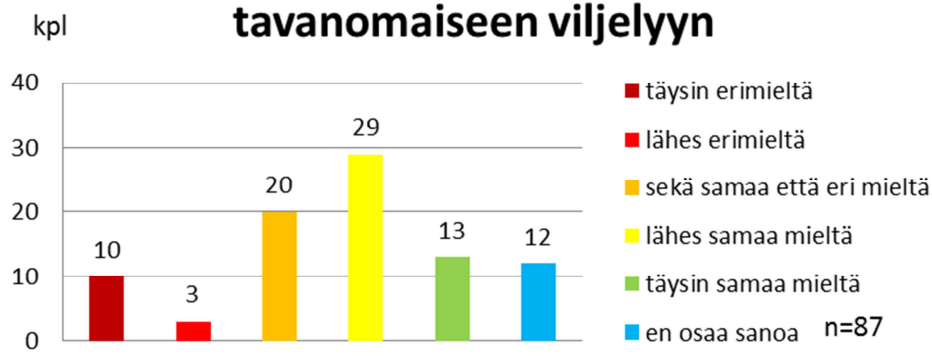
Erityistukisopimuksen myötä suhtautumiseni ympäristön tilasta huolehtimiseen on muuttunut aiempaa myönteisemmäksi

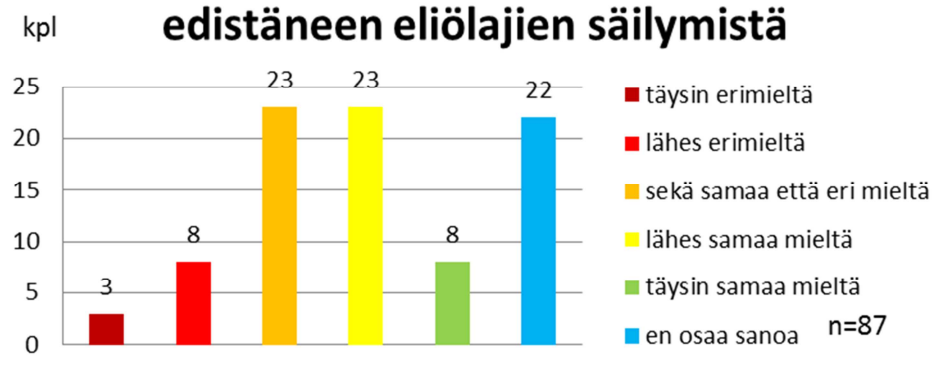
Luonnonmukaisella tuotannolla voidaan edesauttaa merkittävästi ympäristötilan parantumista

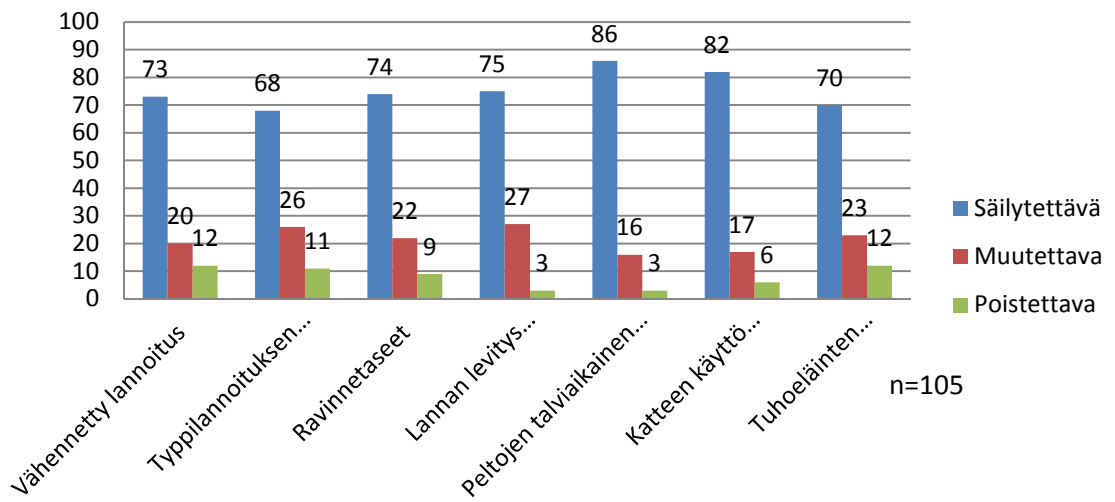
Luonnonmukaisella tuotannolla on merkitystä peltojen ravinteiden pidätyskykyyn verrattuna tavanomaiseen viljelyyn

Olen huomannut perinnebiotooppi- tai luonnon monimuotoisuuden ja maisemanhoitosopimuksen edistäneen eliölajien säilymistä

Viljelijöiden mielipiteet lisätoimenpiteistä (vastausten määrä)

Ympäristötukisitoumusta koskevat kysymykset viljelijöille

A. Yleistä

1. Vastaajan ikä _____ vuotta
 2. Vastaajan sukupuoli nainen mies
 3. Maatilan peltopinta-ala _____ ha
 4. Millä seutukunnalla maatilanne sijaitsee?
 - Joensuun seutu
 - Keski-Karjalan seutu
 - Pielisen Karjalan seutu
 5. Vastaajan koulutus
 - Peruskoulu
 - Maatilatalouden perustutkinto
 - Opistoasteen maataloustutkinto (AMK / Opisto)
 - Yliopistoasteen maataloustutkinto
 - Muu ammattitutkinto
 - Muut tutkinnot ? _____
 6. Vastaaja on harjoittanut maataloutta _____ vuotta,
 7. Viljelijä on ollut ympäristötukeen sitoutuneena _____ vuotta.
 8. Maatilan ympäristötukisitoumuksen tilatyyppejä?

☐ kotieläintila (nautoja/hevosia/lampaita tai vuohia)	☐ kasvinviljelytila, puutarha- kasvit (väh. 0,5ha)
☐ kotieläintila (sikoja tai siipikarjaa)	☐ kotieläintila, mutta sitoumus kasvitilana
☐ kasvinviljelytila, peltokasvit	☐ en muista
 9. Onko maatilallanne tehty ympäristötukisitoumuksen lisäksi myös **ympäristötuen erityistukisopimuksia** (esim. luomusopimus tai perinnebiotooppisopimus ym.)?
 - Ei ole, miksi ei? (lyhyt kommentti viivalle)
 - Kyllä (sopimukset kysytään myöhemmin)
-

10. Jos sinulla **ei ole** ympäristötuen erityistukisopimuksia, niin oletko kiinnostunut erityistukisopimuksen tekemisestä? Jos olet, niin mikä/mitkä sopimukset sinua kiinnostavat?

Luonnonmukainen tuotanto	☐
Luonnonmukainen kotieläintuotanto	☐
Perinnebiotooppien hoito	☐
Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen	☐
Alkuperäisrotujen kasvattaminen	☐
Alkuperäiskasvien viljely	☐
Lietelannan sijoittaminen peltoon	☐
Turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely	☐
Suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito	☐
Monivaikutteisen kosteikon hoito	☐
Pohjavesialueen peltoviljely	☐
Valumavesien käsittelymenetelmät	☐
En ole kiinnostunut erityistukisopimuksen tekemisestä	☐

B. Ympäristötukisitoumuksen vaikuttavuus

11. Numeroi alla luetellut ympäristötuen **perustoimenpiteet** ympäristöön kohdistuvan vaikuttavuuden kannalta tärkeysjärjestykseen (1 - 8) oman näkemyksesi mukaisesti (1=vaikuttavin, 8=vähiten vaikuttava).

Viljavuustutkimusten tekeminen säännöllisesti	_____
Viljelysuunnitelma ja lohkomuistiinpanot	_____
Luonnonhoitopeltojen perustaminen ja hoito	_____
Pelto- ja puutarhakasvien lannoitusehdot	_____
Vähintään 1-metrin levyiset nurmipientareet valtaojien varsilla	_____
Keskimäärin väh. 3-metrin levyiset suojakaistat vesistöjen varsilla	_____
Luonnon monimuotoisuuden ylläpito (mm. eläinten ja kasvien elin-ympäristöjen säilyttäminen)	_____
Avoimen ja hoidetun maaseutumaiseman säilyttäminen/ylläpito	_____

12. Vastaajan kommentit edelliseen kysymykseen:

13. Kommentoi seuraavia väittämiä ympyröimällä sopivin vaihtoehto (1=täysin eri mieltä, 2=lähes eri mieltä, 3=sekä samaa mieltä että eri mieltä, 4=lähes samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä, 6=en osaa sanoa)

Sitoumuksen perustoimenpiteiden määrä on sopiva	1	2	3	4	5	6
Perustoimenpiteet ovat selkeitä ja helppoja toteuttaa	1	2	3	4	5	6
Perustoimenpiteiden kirjalliset työt sujuvat ilman ulkopuolista apua	1	2	3	4	5	6
Perustoimenpiteistä on mielestäni hyötyä ympäristölle	1	2	3	4	5	6
Lähivesien tila on mielestäni parantunut ympäristösitoumuksen ansiosta	1	2	3	4	5	6
Saatu korvaus on riittävän suuri sitomusehtojen edellyttämään työmäärään nähden	1	2	3	4	5	6
Ympäristötuki on vain tulotukea ilman ympäristövaikutuksia	1	2	3	4	5	6
Ympäristötukiehdot ovat liian monimutkaisia viljelijän noudattaa	1	2	3	4	5	6
Ympäristötuki pitää kohdentaa vain tiloille, jotka sijaitsevat ympäristön kannalta riskialttiilla alueilla. (esim. pohjavesialueet ja vesistöt)	1	2	3	4	5	6
Ympäristötuen noudattamista pitäisi valvoa enemmän	1	2	3	4	5	6
Lannoitusta koskevilla ehdoilla on merkitystä ympäristön kannalta	1	2	3	4	5	6
Olen omaksunut uusia viljelytapoja ympäristötukisitoumuksen myötä	1	2	3	4	5	6
Ympäristötuen vaatimat investoinnit ovat olleet kohtuullisia	1	2	3	4	5	6
Sitoumus on ohjannut tuotantosuunnan muutokseen maatilallani	1	2	3	4	5	6
Olen muuttanut viljelytapojani sitoumuksen edellytysten mukaisiksi	1	2	3	4	5	6
Ympäristötukijärjestelmää pitää muuttaa uudelle ohjelmakaudelle	1	2	3	4	5	6

Aion sitoutua jatkossakin ympäristötukeen	1	2	3	4	5	6
Suosittelen ympäristötukisitoumusta myös muille viljelijöille	1	2	3	4	5	6
Kaikkien maatalojen tulisi sitoutua ympäristötukeen, koska siitä on hyötyä ympäristölle	1	2	3	4	5	6
Pohjoiskarjalaisen maatalan ympäristötukisitoumuksella voidaan vaikuttaa myös esimerkiksi Itämeren tilan paranemiseen	1	2	3	4	5	6

14. Haluaisitko uudelle ohjelmakaudelle (2014-2020) mentäessä säilyttää, muuttaa tai poistaa seuraavia ympäristötuen perustoimenpiteitä. Rastita mielipidettäsi vastaava kohta.

	Säilytettävä	Muutettava	Poistettava
Viljavuustutkimukset säännöllisesti	☐	☐	☐
Viljelysuunnitelma ja lohkokirjanpito	☐	☐	☐
Pelto- ja puutarhakasvien lannoitusehdot	☐	☐	☐
Piennarvaatimus valtaojien varsilla	☐	☐	☐
Suojakaistavaatimus vesistöjen varsilla	☐	☐	☐
Luonnonhoitopeltojen ehdot	☐	☐	☐
Viljelymaiseman avoimuus ja hoito	☐	☐	☐
Luonnon monimuotoisuuden ylläpito	☐	☐	☐

15. Vastaajan kommentit ja muutosehdotukset : _____

16. Onko maatilallenne valittu ympäristötuen perustoimenpiteen lisäksi myös **lisätoimenpiteitä** ? Jos on, niin ympyröi ne (0-2 kpl) alla olevista vaihtoehdoista.

0 Ei mitään lisätoimenpidettä	4 Vähennetty lannoitus
1 Typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla	5 Ravinnetaseet
2 Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus	6 Lannan levitys kasvukaudella.
3 Katteen käyttö monivuotisilla puutarhakasveilla	7 Tuhoeläinten tarkkailumenetelmien käyttö

17. Miksi valitsit juuri nämä (ed. kohdan rastitetut) lisätoimenpiteen/-toimenpiteet (LT:t)? Valitse **tärkein syy**/lisätoimenpide.

	LT nro:___	LT nro:___
Koen lisätoimenpiteen ympäristön hoidon kannalta merkittävänä	☐	☐
Tukitaso kannustaa toteuttamaan lisätoimenpiteen	☐	☐
Soveltuu tilani nykyiseen tuotantoon parhaiten	☐	☐
Ehtojen toteuttaminen helppoa	☐	☐
Tilani sijaitsee vesistöjen äärellä, joten LT valittu tämän vuoksi	☐	☐
Ympäristön hoidolla ei vaikutusta valintaan, raha ratkaisi	☐	☐
Lisätoimenpide parantaa tilani tuotannon/tuotteiden arvostusta kuluttajien silmissä	☐	☐

18. Vastaaajan kommentit: _____

19. Haluaisitko uudelle ohjelmakaudelle (2014-2020) mentäessä säilyttää, muuttaa tai poistaa seuraavia ympäristötuen **lisätoimenpiteitä**. Rastita mielipidettäsi vastaava kohta.

	Säilytettävä	Muutettava	Poistettava
Vähennetty lannoitus	☐	☐	☐
Typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla	☐	☐	☐
Ravinnetaseet	☐	☐	☐
Lannan levitys kasvukaudella	☐	☐	☐
Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus	☐	☐	☐
Katteen käyttö monivuotisilla puutarhakasveilla	☐	☐	☐
Tuhoeläinten tarkkailumenetelmien käyttö	☐	☐	☐

20. Vastaajan kommentit ja muutosehdotukset sekä ehdotukset uusiksi lisätoimenpiteiksi: _____

C. Ympäristötuen erityistukisopimukset (vastaavat vain ne, joilla sopimuksia on)

21. Mikä tai mitä ympäristötuen erityistukisopimuksia maatilallanne on?

Luonnonmukainen tuotanto	☐
Luonnonmukainen kotieläintuotanto	☐
Perinnebiotooppien hoito	☐
Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen	☐
Alkuperäisrotujen kasvattaminen	☐
Alkuperäiskasvien viljely	☐
Lietelannan sijoittaminen peltoon	☐
Turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely	☐
Suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito	☐

- Monivaikutteisen kosteikon hoito
- Pohjavesialueen peltoviljely
- Valumavesien käsittelymenetelmät

22. Mikä sai sinut tekemään ympäristötuen erityistukisopimuksen? (pane tärkeysjärjestykseen(1 - 8): 1= tärkein, 8=vähiten tärkeä)

- Tein erityistukisopimuksen, koska neuvoja/avustaja ehdotti sitä
- Maatilallani on sopimukseen soveltuvaa aluetta
- Kyseinen sopimus parantaa lähiympäristön tilaa
- Olen kiinnostunut maaseutu- ja perinnemaiseman säilyttämisestä
- Sopimus edistää uhanalaisten eliölajien (hyönteisten, kasvien ja eläinten) elinympäristöjen säilymistä
- Luonnonmukaisen tuotannon avulla voi vähentää ympäristökuormitusta merkittävästi verrattuna tavanomaiseen viljelyyn
- Sopimuksesta saa hyvän rahallisen korvauksen
- Sopimus parantaa mielestäni vesistöjen tilaa

23. Vastaaajan kommentit ja perustelut: _____

24. Kommentoi seuraavia **ympäristötuen erityistukia** koskevia väittämiä ympyröimällä sopivin vaihtoehto
(1=täysin eri mieltä, 2=lähes eri mieltä, 3=sekä samaa että eri mieltä, 4=lähes samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä, 6=en osaa sanoa)

- Erytistukisopimuksilla vaikutetaan enemmän ympäristön tilaan kuin ympäristötukisitoumuksella 1 2 3 4 5 6
- Erytistukisopimuksen toimenpiteillä vähennetään ravinnekuormitusta merkittävästi 1 2 3 4 5 6
- Erytistukisopimuksen rahallinen korvaus on tärkeämpi kuin sopimuksella saatava ympäristöhyöty 1 2 3 4 5 6

Erityistukisopimuksen ehtojen noudattaminen on osoittautunut arvioitua työläämmäksi	1	2	3	4	5	6
Alkuperäisrotujen ja –kasvien säilyttämisellä on vaikutusta ympäristön tilaan	1	2	3	4	5	6
Kasvipeitteisyyttä ylläpitävät erityistukisopimukset ovat tehokkaita maatalouden ravinnepäästöjen vähentämisessä	1	2	3	4	5	6
Erityistukisopimuksen myötä suhtautumiseni ympäristön tilasta huolehtimiseen on muuttunut aiempaa myönteisemmäksi	1	2	3	4	5	6
Mielestäni ympäristön asukkaat ovat huomioineet erityistukisopimuksen tuomat hyödyt maaseutumaisemassa ja ympäristön tilassa	1	2	3	4	5	6
Sopimus on tuonut lisäarvoa maatilalleni	1	2	3	4	5	6
Olen muuttanut merkittävästi viljelytapojani erityistukisopimuksen myötä	1	2	3	4	5	6
Erityistukisopimuksesta saatava korvaus on riittävä aiheutuneisiin kustannuksiin nähden	1	2	3	4	5	6
Olen huomannut perinnebiotooppi- tai luonnon monimuotoisuuden ja maisemanhoitosopimuksen edistäneen eliölajien säilymistä	1	2	3	4	5	6
Luonnonmukaisella tuotannolla on merkitystä peltojen ravinteiden pidätyskykyyn verrattuna tavanomaiseen viljelyyn	1	2	3	4	5	6
Luonnonmukaisella tuotannolla voidaan edesauttaa merkittävästi ympäristön tilan parantumista	1	2	3	4	5	6
Erityistukisopimuksilla saatavat ympäristöhyödyt lisäävät kuluttajien luottamusta maataloustuotantoon	1	2	3	4	5	6
Sellaisen maatilán, jossa on paljon muutakin toimintaa, ei kannata tehdä erityistukisopimuksia suuren työmäärän vuoksi	1	2	3	4	5	6

25. Vastaaajan kommentit: _____

Vastaa seuraaviin kysymyksiin:

26. Aion jatkaa nyt voimassa olevia erityistukisopimuksia, kun ne ovat päättymässä

kyllä

ei

27. Aion hakea uusia erityistukisopimuksia voimassa olevien lisäksi

kyllä

ei

28. Suosittelen erityistukisopimusten tekemistä myös muille viljelijöille

kyllä

ei

29. Suosittelen **erityisesti luomusopimusten** tekemistä myös muille viljelijöille

kyllä

ei

30. Olisin halukas käyttämään ostopalveluja sopimusalueiden hoidossa (mm. perinnebiotooppi- ja lumo-/maisemasopimukset)

kyllä

ei

31. Pitäisikö ympäristötuen erityistukisopimusjärjestelmää muuttaa tulevalle ohjelmakaudelle (2014-2020) ja miten?

kyllä (perustele lisätietoihin)

ei

32. Lisätietoja ja muut syyt :

Kiitos vastauksistasi ja hyvää talven jatkoa!

Marja Kajoskivi ja Arto Ruuska
PL 69
80101 JOENSUU

8.5.2013
SAATE

X
X
X

Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuutta koskeva kyselytutkimus

Olemme Karelia ammattikorkeakoulussa Joensuussa opiskelevia amk-agrologin tutkintoa suorittavia opiskelijoita.

Teemme opinnäytetyönä tutkimusta, jossa kysytään 500 pohjoiskarjalaisen viljelijän näkemystä ohjelmakauden 2007-2013 ympäristötukijärjestelmän vaikuttavuudesta maataloilla.

Tämän kirjeen mukana seuraa kyselylomake, johon toivomme teidän vastaavan. Lomakkeen voitte palauttaa mukana seuraavassa palautus-kuoressa. Vaihtoehtoisesti voitte myös vastata kyselyyn internetin kautta linkissä

<http://typala.ncp.fi:80/typala/Ymparistotukisitoumus.kys>

Pyydämme vastauksianne **viimeistään 1.2.2013 mennessä.**

Toivomme mahdollisimman monen viljelijän vastaavan tähän kyselyyn. Kyselyn avulla saadaan luotettavaa tietoa maatalouden ympäristötuki-järjestelmän vaikutuksista ja toiminnallisuudesta Pohjois-Karjalassa.

Tiedon avulla kehitetään tulevan ohjelmakauden toimintaa sekä pyritään tuottamaan tietoa uuden ympäristökorvausjärjestelmän suunnittelun tueksi.

Työtämme ohjaavat Karelia ammattikorkeakoulun lisäksi Pohjois-Karjalan ELY-keskus sekä Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämisspalvelu Aducate.

Vastaaminen tapahtuu nimettömänä ja kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti siten, ettei yksittäistä vastaajaa pysty tunnistamaan.

Lisätietoja halutessanne voitte soittaa numeroon 040-513 1191.

Kiittäen

Marja Kajoskivi

Arto Ruuska

Tike Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus tietopalvelu@mmmtike.fi puh. 020 77 21 208 www.mmmtike.fi	RAPORTOINTITILAUS versio 10.4
---	---

Raportointitilaukset lähetetään sähköpostitse osoitteeseen tietopalvelu@mmmtike.fi.
 Raportit pyritään toimittamaan työtilanteesta riippuen viimeistään 3 viikon kuluessa.

Asiakkaan tiedot

Nimi	Hannu Järvinen
Organisaatio	Pohjois-Karjalan TE-keskus
Osoite	Kauppakatu 40 B 80100 Joensuu
Sähköposti	hannu.jarvinen@ely-keskus.fi
Puhelin	044 2464554
Raportti toimitetaan lisäksi	pekka.tahvanainen@ely-keskus.fi ja arto.ruuska@ely-keskus.fi

Raportin tiedot

Toivottu aikataulu	<input type="text"/>
Rekisteri	IACS (mikäli tiedossa)
Tiedonluov. lupanro (dnro)	<input type="text"/> (tarvitaan vain hallinnon ulkopuolisiin raporttipyyntöihin)
Toimitusmuoto	☒ Sähköposti ☐ CD-ROM ☐ Muu, mikä <input type="text"/>
Formaatti	☒ Excel ☐ Ascii ☐ Muu, mikä <input type="text"/>
Käyttötarkoitus	☐ Komissio ☐ Tilintarkastus ☐ CAP-uudistus ☒ Muu
Tehty aiemmin	☐ Lisätiedot (raportin nro, tekijä, pvm ...) <input type="text"/>
Raporttimalli ohessa	☒

Raportin sisältö

Huomio ! "Toivottu aikataulu"-sarake ei huoli päivämäärää. Toivottu aikataulu on viimeistään **11.01.2013**, mieluummin aikaisemminkin.

Raportin sisältö:

Nimi:

Kyselytutkimus: Ympäristötuen vaikuttavuus ohjelmakaudella 2007-2013 pohjois-karjalaisten viljelijöiden näkökulmasta

Alue:

Pohjois-Karjalan ELY-keskustoimialue09

Pyydettävät tiedot:

Raportti :

Otanta vuonna 2012 ympäristötukea hakeneiden pohjois-karjalaisten joukosta seuraavin kriteerein ja tiedoin:

- otannan laajuus 500 ympäristötukeen sitoutunutta maatilaa
- tilatunnus
- ensisijaisen viljelijän nimi, osoite ja syntymävuosi,
- päätuotantosuurta (koodeina)
- kokonaispeltopinta-ala (tilatukiominaisuus A)
- ympäristötukikelpoinen peltopinta-ala
- otantaan vain sellaisia tiloja, jotka ovat olleet sitoutuneena ympäristötukeen vähintään vuodesta 2007 alkaen (ns. uudet viljelijät, jotka ovat sitoutuneet ymp. tukeen vuoden 2007 jälkeen, jätetään otannan ulkopuolelle. Tällä haetaan "kokeneita" ympäristötukitiloja)
- ympäristötuen tilatyypit (kotieläintila/kasvinviljelytila)
- tilalle valitut lisätoimenpiteet eriteltyinä sarakeittain
- tilalla olevat ympäristötuen erityistukisopimukset eriteltyinä sarakeittain